

HUKUK İLMİNİ YAYMA KURUMU  
Telif ve Tercüme Serisi  
No: 11

**Dr. FARUK EREM**

*Ankara ve Brüksel Hukuk Fakültelerinden mezun*

# CEZA HUKUKU ÖNÜNDE SUÇLU ÇOCUKLAR

Çocukları suç işlemeğe sevkeden âmiller - Çocuk suçlarını  
önleyici tedbirler - Çocuk mahkemeleri - Çocuk ıslah  
müesseseleri - Çocukların memnu haklarının iadesi

CUMHURİYET MATBAASI  
İSTANBUL 1940

HUKUK İLMİNİ YAYMA KURUMU

Telif ve Tercüme Serisi  
No: 11

**Dr. FARUK EREM**

*Ankara ve Brüksel Hukuk Fakültelerinden mezun*

# CEZA HUKUKU ÖNÜNDE SUÇLU ÇOCUKLAR

Çocukları suç işlemeğe sevkeden âmiller - Çocuk suçlarını  
önleyici tedbirler - Çocuk mahkemeleri - Çocuk ıslah  
müesseseleri - Çocukların memnu haklarının iadesi

*Arada*

CUMHURİYET MATBAASI  
İSTANBUL 1940

## Ö N S Ö Z

İnsanların aklı ve iradî melekeleri umumiyetle uzviyetin takip ettiği seyre uygun olarak tedricen tekâmül eder. Bu tekâmülün muayyen bir hadde ulaşmasından evvel, müddeti her şahsa göre değişmesi muhtemel olsa bile, bir çocukluk devresi mevcuttur. Bu devrenin başlangıcında, aklı melekelerin kontrolü altında bir şeyi yapmak veya yapmamak iradesi, henüz bir nüve halindedir. Yaş bu nüvenin tekâmülünü temin eden yegâne âmildir. Bu devrede ika edilen fiilin mes'uliyetini onu yapan şahsa atfedemeyiz. Mes'uliyet bir şeyi yapmak veya yapmamak iradesine dayanır.

Bu sebeble ceza hukukunda muayyen bir yaşa kadar mutlak bir ademi mes'uliyet devresi kabul edilmiştir.

Roma hukukunda yedi yaşından ufak çocuklar (infantes) fiillerinden cezaen mes'ul tutulmıyorlardı. Doğumun yedinci yılından itibaren cezaî mes'uliyet başlamakla beraber on dört yaşına kadar ikinci bir devre kabul ediliyordu. Bu ikinci devrede bazı ahvalde çocuğun mes'uliyetine hükmolunabilirdi. Halen bütün kanunlarda bir mutlak ademi mes'uliyet devresi mevcuttur. Bu devrede çocuk fiilinin mahiyet ve vahametini takdire gayrı muktedir farzolunur. Bu faraziyenin aksini isbata kanun müsaade etmez. Bu faraziyenin, bütün faraziyeler gibi, bazı istisnaî ahvalde hakikate uygun olmaması muhtemeldir (1). Fakat vazı kanun bu istisnaî ahvali ihmal ederek ekseriya doğru olan bir hali, yani muayyen bir yaştan evvel çocuğun ne yaptığını bilmediği kaidelerini bütün ihtimallere teşmil etmiş ve bu mutlak ademi mes'uliyet nazariyesini vazetmiştir. Bir çok süüstimallerin önüne geçebilecek olan bu kaidenin tatbikî kıymetinden şüphe olunamaz. Bu faraziye çok küçük yaştaki bir çocuğun mümeyyiz olması nazarı itibare alınarak mahkûm edilebilmesi ihtimaline mani olmaktadır. Ana fikir bir olmakla beraber mutlak cezaî ademi mes'uliyet hududunu teşkil eden yaş her memlekette aynı değildir. Bu yaş Finlandiya ve Cenubî Afrika birliğinde 7, İngilterede 8, Bulgaristanda 10, Türkiyede 11, Macaris-

(1) Depage. Philosophie de Droit. Sahife : 26. Brüksel. 939. Not.

tanda 12, Fransada 13, İtalya ve Almanya da 14, İsveçte 15, Belçikada 16 dır.

Bu izahattan çıkan netice şudur : İrade çocukların suçluluğu ile büyüklerin mücrimliği arasındaki farkları yaratan unsurlardan biridir. Bundan başka içtimaî âmillerin çocuk suçluluğu üzerindeki tesiri inkâr kabul etmeyecek bir hakikattir. Çocuğun işlediği suç en az yüzde doksan nisbetinde, ailenin ve daha geniş bir tabirle muhitin suçudur. Çocuk suç işlemez. Suçun ikaina vasıta edilir.

*Bizce çocukların işledikleri suçların mes'ulleri çocukları ahlâkî bakımdan düşkün bir muhite atan tabiat ile, onları bu muhitten kurtaramayan cemiyettir.*

## BİRİNCİ BÖLÜM

### ÇOCUKLARI SUÇ İŞLEMEĞE SEVKEDEN ÂMİLLER

Bu bahis için müracaat olunan eserler : COLETTE HALLU (L'Avenir Professionnel des Enfants Anormaux et Délinquants. Paris. 1934) ALEXANDER (Anthropologie et Pathologie Criminelle. Brüksel. Üniversite notlarından) (Revue de Droit Pénal et de Criminologie. haziran nüsyası 1936. Brüksel) BAHA KANTAR (Ceza Hukukunda Yeni Temayüller. Konferans Ad. V. tarafından basılan tabından) Dr. MEHMET SADİ (Veraset ve İctimai, Terbiyevî Neticeleri. İstanbul. 1934) CHLOE OWINGE (Le Tribunal pour Enfants. Fransada suçlu çocuk meselesi üzerinde bir tetkik. Paris. 1923) J. A. ROUX (la Défense Contre le Crime, Répression et Prévention) PAUL WETS (Les Effets de la Crise et du Chômage sur l'Enfance. Çocuk mahkemeleri hakimleri beynelmilel cemiyeti ikinci umumî toplantısına hasredilen broşürden) Dr. VEWAECK (Syllabus du Cours d'Anthropologie Criminelle. Cours de Formation Scientifique et Professionnelle du Personnelle des Prisons) PAUL DESORTHEs (l'Instabilité du Mineur Délinquant. Lyon. 1934).

Çocukları suç işlemeğe sevkeden âmilleri ikiye ayırabiliriz. Bunlar şahsî âmillerle içtimai âmillerdir. Yalnız şurasını da işaret edelim ki biz bu tasnifi tetkikimizi kolaylaştırmak maksadile intihap ettik. Yoksa hakikatte çocuk mücrimliği, kriminoloji ilminin en girift ve bir çok faktörlerin mahsulü olan bir hâdisesidir. Avrupada yapılan çocuk suçları istatistiklerinden çıkan netice bu faktör adedinin çokluğudur (1). Ancak pek ender ahvalde bu anasır arasından yalnız birinin suçu doğurduğu kabul edilir. Dr. Burt'ün dediği gibi en az dokuz veya on ifsat edici âmil çocuğu suça sevkeder.

**I — Şahsî âmiller :** Bu âmiller meyanında bilhassa tetkike sayan unsur suçlu çocuklarda ekseriya görülen aklı anormalliktir. Bu hale dışar olanlar meyanında (arriéré) ve (debile intellectuel) leri saymak lâzımdır. Arriéré çocuk aynı yaştaki emsalinden mühim bir nisbette aklen geri kalmış olan çocuktur. Bu sınıf çocukları mütavassit bir sınıf olarak telâkki edebiliriz. Çünkü Arriéré'ler (idiotie ve imbécillité) ye dü-

(1) Collette Hallu. L'Avenir Professionnel des Enfants Anormaux et Délinquants.  
Sahife : 13.

çar olan çocuklardan daha mütakâmil ve fakat normal zekâyâ malik olan çocuklardan daha geridirler. Bu kategorilerden başka çocuklar arasında instables, émotif, impulsif ve saralı çocukların da mevcut olduğunu unutmamak lâzımdır (1).

Zamanında yapılan tıbbî ve terbiyevî bir müdahale neticesinde anormal çocukların tesbit ve tedavileri ile bunların normal birer insan haline getirilmeleri kabil olabilir. Aksi takdirde dıñar oldukları bu hal ruhî ve aklî arızalarının artmasını mucip olacak, ve iradenin tekâmülüne birer engel teşkil ettiklerinden bu çocuklar için suç işlemek tabii bir hale girecektir. Halen ecnebî memleketlerde, suçlu çocukla anormal çocuk meselesi birbirleriyle çok yakından temas eden iki mesele olarak telâkki edilmektedir. İki Fransız doktoru, Paul Boncour ve Heuyer'e göre, suçlu çocuklar arasında aynı zamanda anormal çocuk sınıfına dahil olabileceklerin nisbeti yüzde seksen ikidir. Fakat bu nisbetin büyüklüğü karşısında en büyük ehemmiyeti şahsî unsura atfetmiyelim. Biraz evvel işaret ettiğimiz gibi şahsî unsurun suçu doğurabilmesi için diğer bazı faktörlerle birleşmesi icap eder. Bu meyanda suçun ikına meydan verebilecek müsait bir muhitin mevcudiyeti elzemdir. Muhitin suçun ikındaki tesiri üzerinde biraz sonra ısrarla duracağız.

Şahsî âmiller meyanında bir de veraset gelir.

Veraset unsuru suç meselesinde bazan mübalâğalı bir şekilde tetkik olunmuştur. Suçluluk üzerinde verasetin tesirini tetkik eden eserlerin hemen hepsinde tecrübe ve müşahedededen ziyade hayale müstenit fikirlerin mevcudiyetine kaniiz. Binaenaleyh veraset meselesinde hataya düşmemek için son derece müteyakkız bulunmak icap eder. Bir çok defalar veraset unsuruna hakikatta ona ait olmıyan kudretler atfolunmaktadır (2).

Dikkat edilecek bir mesele de sebebi veraset olarak gösterilen bazı vasıfların irsî değil, konjenital olduğudur. İrsî vasıfların mutlaka doğumdan sonra derhal veya kısa bir müddet sonra kendini göstermesi icap etmez. Yıllardan sonra kendini gösteren irsî ânzalar pek çoktur. Bundan başka doğumdan sonra görülen her konjenital hâdisenin irsî olmadığını da işaret etmek lâzımdır. Doğum suíteşekkülleri irsî değildir.

Daha ziyade bir ihtisas mevzuu olan veraset meselesi üzerinde durmağa selâhiyettar değiliz. Fakat şunu da işaret edelim ki muhit, vera-

(1) Revue de Droit Pénal et de Criminologie. Sahife : 706. Collette Hallu. L'Avantir Professionnel des Enfants Anormaux et Délinquants. Sahife : 14 ve 15.

(2) Alexander. Anthropologie et Pathologie Criminelle. Sahif : 28.

set sahasında rol oynayabilecek bir unsur olarak kıymetini muhafaza etmektedir.

Dr. Mehmed Sadi kitabında şunları söylüyor : «Hastalıkla tevarüs edilen, hastalığın kendisi değil, istidadıdır. Bir zencinin çocuklarına tevarüs ettirdiği şey siyah cilt rengi değil, güneş ziyası muvacehesinde fazla miktarda renk maddesi teşkil edebilmek kabiliyetidir... İrsî bir hastalığın bir fertte kendisini göstermesi için şu şartlar lâzımdır: Ferdin o hastalık nüvesini hamil bulunması, bu nüvenin hastalık şeklinde tezahürüne imkân verecek haricî şeraitin mevcudiyeti, hastalık manifestasyonunun mu-tat şekilde tezahur etmesi... (1)».

O halde buraya kadar verdiğimiz izahattan çıkaracağımız netice şudur. Çok güç olsa bile biyolojik ve irsî sebeplerin kötü neticeleri önüne geçmek lâzımdır. Bu iş hiç olmazsa müstakbel nesillerin korunması bakımından elzemdir. Bu hakikatin bugün bazı memleketlerde anlaşılması olduğu ve bir takım **Cemiyeti koruma** tedbirlerinin (Emniyet tedbirleri) namı altında kanunlarda yer aldığı görülmektedir.

Bu meyanda bazı memleketlerde tatbik sahasına konulan **kısırlaştırma** ile **hadımlaştırma** tedbirlerini sayabiliriz (2). Sovyet Rusyada yine verasetin tesirlerini azaltmak için bazı tedbirlere müracaat edildiği görülmektedir. Sovyet Rusyada her şeyin komonizmin prensiplerine uydu-rulması arzu edildiği devirde (çocuk düşürme) fiili meşru bir fiil olarak telâkki ediliyordu. Yani bu fiil bir suç teşkil etmiyordu. Fakat bu hal 1936 haziranında değişti. Halen çocuk düşürmek memnudur. Fakat ana-nın hayatı için elzem olduğu takdirde bu fiile müsaade edilecektir. Ka-nun mevzuumuzu alâkadar eden bir sahada ikinci bir istisna yaratmak-tadır. İrsî bir hastalığın mevcudiyeti halinde çocuk düşürme bir suç değil, bilâkis içtimaî bir vazifedir.

Fakat çocuk mücrimliği hâdisesini önlemek için bu tedbirler faideli olmakla beraber, kat'î neticeyi temine kâfi değildirler. Yapılacak şey hemen hemen her çocuk suçu hâdisesinde tesirini gösteren içtimaî un-surlarla mücadeledir :

**2 — İçtimaî â miller :** Bu meyanda en büyük tesiri aile muhitine atfetmek icap eder. Bu tesirin ehemmiyeti her çocuk mahkemesi hakimi tarafından kabul edilmiş bir hakikattir. Brüksel çocuk mahkemesi hakimi Paul Wets'e göre; çocukları suça sevkeden â miller ba-sında aile gelmekte ve ailenin tesiri yüzde seksen nisbetini bulmaktadır.

(1)Dr. Mehmed Sadi. Veraset ve içtimaî ve Terbiyevî Neticeleri.

(2) Baha Kantar. Ceza Hukukunda Yeni Temayüller.

Aynı mütaleayı ileri süren ve hattâ daha ileri giden Nivelles çocuk mahkemesi hakimi Van der Rydt ancak aile muhitinin çocuğu suç işlemeğe sevkettiğini kötü aile tesirinin çocuk suçluluğunun tek sebebi olduğunu ve kendisinin rüyet ettiği davaların yüzde yetmişinde bu tesiri mutlak bir şekilde ve diğerlerinde ikinci derecede âmil olarak müşahade ettiğini bildirmektedir.

Bu mütalealarda bulunan yalnız, tatbikatçılar, çocuk mahkemeleri hakimleri değildir. Nazariyatçılar da aynı hakikati teslim etmektedirler. Fransız çocuk mahkemeleri ve Fransada suçlu çocuklar hakkında bir ecnebi gözü ile, tamamen bitarafane tetkiklerle tanılan Amerikalı kadın hukukcu Mis Chloe Owinge 1921 yılında Fransada Seine mahkemesince haklarında mahkûmiyet kararı verilen suçlu çocukların arasından yalnız yüzde otuz sekizinin normal ailelere mensup olduklarını söylemektedir (1). İlerde, çocuk islah müesseseleri bahsinde tetkik edeceğimiz Mol ve St. Servais müesseselerinde tutulan istatistiklere göre anormal şartlar altında yaşayan ailelere mensup çocukların nisbeti bu müesseselerdeki bütün çocukların adedine göre erkekler için yüzde 64,4 ve kız çocuklar için de yüzde 70 dir. Brüksel çocuk mahkemesinin üç yüz dosyasını tetkik ederek elde ettiği neticeleri bir kitap halinde neşreden Mlle. Racine, 1929 yılında ana ve babası birlikte yaşamakta olan suçlu çocukların nisbetinin ancak yüzde 41.7 olduğunu dosyalara müstenit mevsub malûmatla isbat etmektedir. Eğer ailenin tesirini daha açıkca anlamak istersek yalnız birlikte yaşayan ana, babaya ait olan bu 41.7 rakkamından birlikte yaşamakla beraber, uygunsuzluk veya geçimsizliğe sahne olan ailelerin adedini tarhetmek icap eder.

Suçlu çocuklar için normal ailenin mevcudiyeti istisnaî bir hal teşkil etmektedir (2).

Ailenin tesiri ebeveynin çocuklarını suç işlemeğe sevkettikleri ve bu suretle çocukların fiilinden istifade etmek istedikleri zaman en bariz ve basit şekilde kendini gösterir (Çocuklarını dilendiren ebeveyn gibi). Aile tarafından çocukların doğrudan doğruya suça sevk edilmesinin Türkiyenin bazı mıntakalarında hususî bir şekli mevcuttur. Kendisile şahsen konuştuğumuz Edirne-muvakkaten Kızılcahamam - Çocuk İslah Evi müdürü Fuad İhsan Kurder islahanedeki çocuklar meyanında kendilerinden daha az cezaya çarpılacaklarını bildiklerinden evlâtlarını kan davasına sevkeden ve suç işleten, babaların kurbanı olmuş çocukların bulunduk-

(1) Chloe Owinge. Le Tribunal pour Enfants.

(2) Revue de Droit Pénal et de Criminologie. Sahife : 712.

larını işaret etmektedir. Bu çocuklara kan davasının kutsiliği ve yapılan fiilin yüksekliği o kadar derin bir şekilde telkin edilmiştir ki, adam öldürmenin ne şekilde olursa olsun nefret uyandıran bir fiil olduğunu onlara anlatmak pek güç ve uzun bir mesaiden sonra kabil olmaktadır. Bu misaller ailenin çocuk suçluluğu üzerindeki doğrudan doğruya ve teşvik mahiyetinde olan tesirini gösterir. Bu kadar bariz olmamakla beraber, geçimsiz aile muhitinin, tesirini de ihmal etmemek lâzımdır. Bazan çocuğun hazır bulunduğu nazarı itibare alınmaksızın sarfedilen sözler, babanın geç vakit sarhoş olarak evine döndüğü zamanki harekâtı, çocuğun ruh ve hafızasında daimî izler bırakır.

Bu meyanda yaşama şartlarını da ihmal etmemek lâzımdır. Bir oda içinde çocuk, ana, baba ve büyük kardeşlerin yaşamak mecburiyetinde kalması zarurî olarak büyüklerle çocuklar arasında daimî temas imkânını hazırlayacak ve yaşının ona müsaade ettiği görgü hududlarını aşmağa mecbur kalacaktır. Halbuki çocuk terbiyesi bakımından vücudün tekâmülü ile zekânın ve görgünün tekâmülü arasında tam bir ahenk mevcut olmalıdır (1). Bu sebeble garp memleketlerinde amele ve fakir tabakanın ikamet şartlarını islah yolunda açılan mücadeleyi büyük ve içtimaî bir hareket ve suç, bilhassa çocuk mücrimliğini önleyici bir tetbir olarak kabul etmeliyiz.

Bu bahsi bitirmeden evvel, hemen hemen, bütün içtimaî yaraları pek açık bir şekilde izah edebilecek olan iktisadî âmillerden de bahsetmek icap eder. Halen dünyanın bazı kısımlarında hüküm süren harb, suçun neticesi ne olursa olsun, mutlak şekilde, müstakbel çocuk mücrimliği üzerine tesir edecektir. Geçen harbin neticesi bize bunu pek açıkça gösterdi.

Bu bakımdan 1936 yılında yukarıda kendisinden bahsettiğimiz çocuk mahkemesi hakimlerinden Paul Wets'in (Les Effets de la Crise et du Chômage sur l'Enfance) adlı makalesinden aldığımız şu fikirleri, tetkikimize ilâveyi faydeli gördük (2):

«.... günlük ekmeğini kazanmak endişesi vicdan ve namus mefhumları üzerinde çok büyük bir tesir icra etmektedir... Harp yalnız hududları değil iktisadî rejimleri de değiştirdi. 1928 Av-

(1) J. A. Roux. La Défense Contre le Crime, Répression et Prévention. Sahife : 236.

(2) Deuxième assemblée générale de l'Association Internationale des Juges des Enfants.

rupa iktisadî buhranını büyük harbe irca etmek icap eder. İktisadî buhranlar, çocukları suça sevkeden yegâne âmil olmamakla beraber bu suçluluğun inkişafını temin etmiştir. Harbi kazanan ve kaybeden memleketlerde iktisadî faktörlerin tesiri altında, içtimaî yaşayış mühim bir mikyasta değişmiştir. Komonist fikirlerinin bir takım memleketlere nüfuz edebilmesini de bu içtimaî değişikliğe ve iktisadî güçlüklerle atfetmek icap eder. Bu fikir cemiyet bünyesinde vücade getirdiği anî değişikliklerle, çocuk ve gençlik ahlâkiyatı üzerinde derin tesirler yapmıştır.

Meselâ iktisadî buhranlara en fazla sahne olan memleketlerden biri olan Macaristanda gençliği kurtarmak için büyük emekler sarfetmek icap etti. Mekteplerde komonist hocalar, din düşüncelerinin yanlışlığını, ailenin tabiatın mahsulü bir hâdise olduğunu, çocukların ebeveynlerine karşı hiç bir şekilde bağlı olmadıklarını, serbest münasebetlerin tabiatın kanunlarına en uygun şekil olduğunu tedris ediyorlardı. Yine aynı iktisadî tesirler altında, Fransada gayri meşru çocukların adedinin çoğaldığı, ve bilhassa Rusyada serseri çocukların guruplar, kafileler teşkil ederek aralarında teşkilât bile vücade getirdikleri görülmüştür... Bir müddet sonra bir çok memleketlerin parasının kıymeti resmî veya gayri resmî şekilde düştü. Eskiden müreffeh yaşayanlar vasatın altına düştüler. Büyük iktisadî teşekküller memurlarının bir kısmını işten çıkardılar. Amele ve işçi ücreti mühim bir derecede indirildi. 1935 yılında, beynelmilel iş bürosunun yaptığı bir istatistiğe göre, Avrupada 30 milyon işsiz adam mevcuddu. Bunların içinden 6 milyonu 25 yaşından küçük kimselerdir. Amerikada yirmi beş yaşından küçük olan işsizlerin adedi bu rakkamın çok fevkindedir. Amerikanın (Justice Departement) ina takdim edilen bir rapora göre, içtimaî muavenet ve darülacezeden yardım istiyenlerin adedi 18 milyondur. Bu 18 milyon içinde 7 milyon 400 binini on altı yaşından küçük ve 1 milyon 800 binini on altı ile yirmi bir yaş arasında olanlar teşkil etmektedir.

## İKİNCİ BÖLÜM

### ÇOCUK SUÇLARINI ÖNLEYİCİ TEDBİRLER

Bu bahis için müracaat olunan eserler : REŞAT (Mî'yarı Ceza. Ceza Kanunu Şerhi Matbaayı Amire. İstanbul. 1308) H. De HOON (L'Enfance Coupable, Répression ou Correction. Brüksel. 1893) GARÇON (Code Pénal Annoté) A. J. ROUX (La Défense Contre le Crime, Répression et Prévention. Paris. 1922) LEON CORNIL (Code Pénal. Brüksel. Üniversite notlarından. 1937) Umumi Hıfzıssıhha Kanunu (2 Nisan. 1930. Ka. N. 1593) Evlenme Muayenesi Hakkında Nizamname (No. 11. 682. Düstur. Cilt : 12. Sahife : 1245) Code des Mineurs (République de l'Equateur. Répertoire Officiel. Année 1. No : 2. 12. Mayıs. 1938) Küçükleri Muzir Neşriyattan Koruma Kanunu (21 haziran 1927) Code Pénal du Royaume d'Italie (Piérre de Casanovi tarafından fransızcaay tercüme edilmiş ve haşiyelenmiş yeni italyan Ceza Kanunu) Belçika Ceza Kanunu (1867) Còde Pénal Suisse (1 kânunusani 1942 de memleket mer'iyete girecektir) Message du Conseil Fédéral à l'Assemblée Fédérale à l'Appui d'un Projet du Code Pénal Suisse de 23 juillet 1918) GUGLIELMO SABBATINI (Çocuk Düşürmede Zaruret Hali ve Kast. Türkçeye çeviren. RIFAT ALA-BAY. Ad. Ceridesi. 30 uncu sene. 10 uncu sayı. Sahife : 1. 281. Ankara) Çocuk İşkanmeleri (Küçük makale. Tan Gazetesi. 21.11.1937 tarihli nüsha) Komşu devletlerin ceza kanunları (Yunanistan. Romanya. İran. Mısır) La loi sur la Protéction de l'Enfance (Belçikanın 15 mayıs 1912 tarihli Çocukları Koruma Kanunu) Türk Tem. Mahkemesini Ceza Hey. Umu. nin 12 kânunusani 1928, Fransız Tem. Mah. nin 4 mayıs 1917, Belçika Tem. Mah. nin 24 temmuz 1899 tarihli kararları. Türk Tem. Mah. Birinci Ceza dairesinin 27.1.1927 ve 4 üncü Ceza Dairesinin 30.6.1935 tarihli kararları RALPH LEPOLINTE (Le Vagabondage des Mineurs. Paris. 1936).

Bir memlekette tam bir âmme nizamı yaratmak için Ceza Kanunlarına ve Ceza Mahkemelerine ihtiyaç vardır. Bu lüzumu inkâr edemeyiz. Bir orduda ne kadar disiplin lâzımsa bir cemiyette de o kadar ceza sistemlerine ihtiyaç vardır. Devletin kanun ve nizamlarına hürmet eden vatandaşla bu kanun ve nizamlara riayet etmiyen vatandaş arasında yalnız âmme efkârında değil aynı zamanda ceza kanunlarında da bir fark mevcut olmalıdır (1). Ceza kanunları suça karşı açılan mücadelenin ön

(1) A. J. Roux. Répression et Prévention. Sahife : 63.

safında gelirler. Fakat suçun önüne geçmek için yalnız ceza kanunlarının kâfi geleceğini düşünmek hatadır. **Ceza hukuku suça karşı açılan mücadelenin muvaffakiyetini temin eden içtimaî vasıtalarından yalnız birisidir (1).** Ceza hukukunun aczini, ceza kanunlarının suça karşı yegâne çare olarak telâkki edildiği devirlerde, suç adedinin artması pek bariz şekilde isbat etmiştir.

Ceza kanunları suç işlendikten sonra müdahale ederler. Hattâ bunun böyle olması adalete en uygun şekildir. Yapılacak şey ceza mahiyetinde olmayan, binaenaleyh ceza hukukunun ana prensiplerine tabi tutulamayacak, suça karşı diğer bir mücadele şekli yaratmak icap eder. Bu mücadelenin suçtan evvel açılması ve bir şahsın suçlu haline gelmesine mani olunmalıdır. Bu gayeyi temin edecek çarelere verilecek isim suçu önleyici tedbirlerdir. Bu tedbirlerin insanlara maddî ve manevî huzur imkânlarını vererek onların suç işlememek iradelerini takviyeden ibarettir. Muvaffakiyetli neticeler verdikleri takdirde tecziye tedbirlerini tatbik etmek külfetinden cemiyeti kurtaracaklardır. Bu vakıalara müsteniden, önleyici tedbirlerin üstünlüğünü kabul etmemek elde değildir. Önleyici tedbirlerin lüzumunu hissettirdikleri sahalardan birisi de hiç şüphesiz çocuk suçluluğu sahasıdır.

Suçun önüne geçmek için yegâne çare fenalığın köküne kadar inmek, yani çocuğun suç işlemeyecek vaziyette bulunduğu anda kendisile meşgul olmaktır. Ancak çocukluk çağında, bir kimsenin ahlâkı üzerinde, muvaffakiyetli bir salah eseri yaratılabilir. Çocuğun ruhu daha henüz yumuşak bir hamur halindedir. Çocukları tanıyan kudretli bir el bu ruhu iyiliğe sevk edebilir.

Bu sebeblere müsteniden evvelâ çocukları suç işlemekten men edebilecek önleyici içtimaî çareleri ve sonra da bu tedbirlere rağmen çocuğun suç işlemesi halinde tatbik edilecek olan cezaî müeyyideleri göreceğiz:

## I İÇTİMÂİ KANUNLAR ve SUÇLU ÇOCUK

I — **Çocuğun sıhhatinin himayesi** : Yukarıda çocukları suça sevkeden âmiller meyanında biyolojik sebeplerin ehemmiyetinden kısaca bah-

(1) Léon Cornil, Droit Pénal. Brüksel Üniversitesi notlarından.

settik. Bugün çocuk suçluluğu meselesini tetkik edenler, suçlu çocukla hasta çocuğu birbirinden tefrik etmek istemiyorlar. Normal bir terbiye sistemi ve sıhhi tedbirler çocuk suçluluğu üzerinde tesirlerini gösterebilecek âmillerdir. Bu hakikati anlayan birçok kanun vazıları, çocuk hıfzıssıhhasını alâkadar edecek ahkâm vazetmişlerdir. Bu içtimaî tedbirler başında sıhhatli çocuk yetiştirmek mecburiyetinin ana, babaya tahmili gelir.

Bu sebeble bazı memleketlerde evlenmeden evvel erkek ve kadının sıhhi muayeneye tabi tutulduklarına şahit olmaktayız. Türkiyede bu mecburiyeti, Umumî Hıfzıssıhha Kanununun 122 inci ve 123 üncü maddelerinde buluyoruz. Bu maddelere göre, evlenecek erkek ve kadınlar sureti icra ve teferruatı Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâletince hazırlanan bir nizamname ile tesbit olunmuş sıhhi bir muayeneye tabi tutulacaklardır. Frengi, belsoğukluğu, yumuşak şankır, cüzzam ve aklı hastalıklara müptelâ olanlar evlenemezler.

Bu içtimaî yolda yürüyen yalnız Türk vazı kanunu değildir. Bir çok memleketlerde aynı önleyici tedbirlere müracaat olunmaktadır. Bu kanunlarla Türk kanununun mukayesesi Türk mevzuatının şumul ve yüksekliği hakkında bir delil teşkil eder.

İsveçte 11.7.1921 tarihli bir kanun saralılarla, cinsî hastalığa müptelâ olup ta sirayet devresinde bulunanların evlenemeyeceklerini bildirmektedir. Fakat memnuiyet kıralın hususî bir kararı ile bertaraf edilebilir. İsveçte alkoliklerin aralarında evlenmelerine mani olunmak istenilmişse de alkoliklik halinin hududlarının tesbitindeki güçlükler karşısında bu işten vazgeçilmiştir. Norveçte cüzzamlılar bir tabib tarafından evlenmelerinin doğuracağı mahzurlar üzerine nazarı dikkatleri celbedilmeden evlenemezler. Diğer bazı memleketlerde bu işin şahsî hürriyete karşı bir kayıt olması ileri sürülerek böyle bir mecburiyet vazolunmuştur. Meselâ Belçikada evlenme memurlarının idareten evlenecek kadın ve erkeği bu muayenenin icrasına teşvik mecburiyetleri varsa da bu şekil tatbikatta hiç bir faide temin etmemektedir.

Çocuğun doğumundan evvelki himaye tedbirleri meyanında kasden çocuk düşürmenin memnuiyetini de sayabiliriz:

Türk Ceza Kanunu (bir kadının rızası olmaksızın çocuğunu düşürmek) (ve bir kadının istiyerek çocuğunu düşürmesi) veya (rızası ile bir kadının çocuğunu düşürmek) fiillerini oldukça ağır müeyyidelerle menetmektedir.

Ceza kanunlarının bu mesele hakkındaki hükümlerinin en şedidi

ve büyük bir itina ile tatbik edildiği memleket hiç şüphesiz Almanyadır. 1882 yılında çocuk düşürmeden dolayı cezalandırılanların adedi yalnız 191 idi. Halbuki bu rakkam 1914 de 1678 e ve 1924 de 5629 a çıktı. Fakat halen Almanyada zecrî bir şekilde hareket edilmiş olmasına rağmen her yıl 700.000 çocuk düşürme hâdisesinin cereyan ettiği iddia olunmaktadır.

Yeni ceza kanunlarında bazı ahvalde, çocuk düşürmenin müsamahasına doğru bir cereyan mevcuttur : 1929 Yugoslav Ceza Kanununun 171 inci maddesi, gayri meşru çocuğunu düşürten kadının cezasını mühim bir surette azaltmakta ve bazı ahvalde kadına hiç ceza vermemektedir. 173 üncü madde ise bir çok memleketlerde zımnen kabul edilmiş olan (sihhî sebeplerden dolayı çocuk düşürmek) fiilinin cezasızlığı prensibini sarahaten vazetmektedir. Danimarka kanunu 242 inci maddesinde ceza mahkemesine esbabı muhaffife mevcut olduğu takdirde çocuğunu düşüren kadın hakkında beraat kararını verebilmek salâhiyetini bahşetmektedir. 1932 tarihli Polonya Ceza Kanununun 233 üncü maddesi bu fiilin ananın sihhati için elzem olduğu ahvalde veya gebeliğin ırza tecavüz neticesi olduğu takdirde cezasız kalacağını bildirmektedir (1). İçtimaî sebeblere müsteniden Sovyet Rusyada çocuk düşürme fiili meşru telâkik edilmiş ve bu fiilin ananın sihhatine muzır olmayacak şekilde cereyan etmesi için sihhî teşkilât ta meydana getirilmişti. Fakat bu serbestinin cemiyet lehine ümit edilen neticeleri vermediği görülerek 1936 haziranında bir kanunla çocuk düşürmenin menedildiğini görüyoruz.

Bu izahattan anlaşıldığı gibi içtimaî kanunlar çocuğun doğumundan daha çok evvel kendisile meşgul olmağa başlamak lüzumunu hissetmişlerdir. Bu lüzum en yeni çocuk himayesi kanunlarından biri olan Ekvator Cumhuriyetinin 1938 yılında neşrolunan Code des Mineurs inde bir prensip haline getirilmiştir (2). Bu kanunun birinci ve üçüncü maddelerine göre, içtimaî himaye mevzuubahs olduğu zaman, ana rahmine düştüğü andan 21 yaşına kadar her insan bu himaye kanununun ahkâmına tabidir. İçtimaî, ailevî ve iktisadî vaziyeti ne olursa olsun her çocuk, Devletin yardım ve himayesini talebe hakkı vardır.

Bu suretle ana rahmine düşüş anından itibaren başlayan himaye gebelik sırasında devam edecek ve doğumdan sonra muayyen bir za-

(1) Gugliemo Sabatini. Çocuk düşürmede zaruret hali ve kast.

(2) Code des Mineurs. République de l'Equateur. Registro Oficial. Année. I. No:2. 12 Ağustos 1938.

man zarfında çocuğun himayesi ananın himaye edilmiş omasile temin edilmiş olacaktır.

Bu fikre müsteniden, umûmî hıfzıssıhha kanunu (155 inci madde) kadınların doğumlarından mukaddem üç hafta ve doğumlarını müteakip yine üç haftalık bir devre zarfında, fabrika, imalethane, umumî ve hususî müesseselerde çalıştırılmıyacaklarını bildirmektedir. Bu kaideden ancak, kendisi ve çocuğunun sıhhatine bu devre de çalışmanın zarar ıka edemeyeceği bir tabib raporu ile gösterilen, analar muaf tutulacaklardır.

İş kanunu da çalışan anaları himaye edecek hususî bazı ahkâmı ihtiva etmektedir. Meselâ, 40 inci madde, emzikli kadın işçilerin çocuklarına süt vermek için, tayin edilmiş olan zamanın işte geçen zaman olarak telâkki edilmesini ve bu sebebden dolayı işçi ücretinin hiç bir türlü eksiltilemeyeceğini bildirmektedir.

**2 — Çocuğun ahlâkının himayesi :** İçtimaî kanunlar, çocuk ahlâkını korumak hususunu da ihmal etmemişlerdir. Çocukların bazı mahallere devamına veya bazı yerlerde çalışmalarına mani olunmaktadır.

İçtimaî kanunların bilhassa affedemedikleri şey ana ve babanın veya onların yerine geçenlerin çocuklar hakkında lakaydisi veya onlar hakkında lüzumsuz şiddet göstermeleri veya onları kötü yola sevktemeleridir. Bu hallerde hemen hemen bütün memleketlerde çocuğun bu gibi ebeveyn veya diğer akrabalarından ayrılacakları kabul edilmiştir. Umûmî hıfzıssıhha kanunu, on yaşından aşağı çocuğun babası anası veya öksüz olarlarda sair hısımları tarafından hayat ve sıhhatini ve ahlâkını tehlikeye maruz bırakacak fena muameleye teşviklere veya cebre düçar olduğu takdirde bunların belediye veya Devlet müesseselerine kabul edilmek üzere nezdinde bulunduğu kimselerden ayrılması icap ettiğini bildirmektedir. On iki yaşından aşağı çocukların sinema, tiyatro, dans salonu, bar gibi mahallere getirilmesi ve kabul edilmeleri memnudur. On iki yaşından aşağı çocukların yanlarında ebeveyn veya vasileri olduğu halde dahi meyhanelere girmelerine kanun müsaade etmez. On sekiz yaşından küçük olanlara her nevi ispirotolu içki verilmesi veya satılması memnudur.

Hiç şüphe yoktur ki çocukları suça sevkeden içtimaî âmillerin meyanında onların hayatlarını kazanmak için devam etmek mecburiyetinde kaldıkları muhitin tesirlerini de saymak lâzımdır. Bu suretle çocuk himayesi meselesini çok geniş bir mıkıyasta ele alan, hıfzıssıhha kanunu, mahallî belediyelerce, bar, kabare, dans salonları, kahve ve saire gibi

yerlerde onsekiz yaşından aşağı çocukların istihdamının menedilebileceğini göstermektedir. Bu hükmü polis vazife ve salâhiyet kanununun 12 nci maddesi tamamlamaktadır.

İçtimaî kanunlar yalnız bu kadarla iktifa etmemişlerdir. Çocuk suçluluğunu hazırlıyan âmillerden birinin de sokak muhiti olduğu göz önünde tutularak, sefihane bir şekilde yaşayan veya fuhşa kendini veren çocuklar hakkında da bazı tedbirlere müracaat olunmuştur:

Bu meyanda 11 nisan 1908 tarihli Fransız Kanununun bazı hükümlerini görelim : Bu kanun kendi çerçevesine giren çocukları üçe ayırmaktadır. Bunlar, 1 — para kazanmak arzusu ile itiyadî fuhşa kendini veren, 2 — fuhuş mefhumunun dışında olmakla beraber sefihane bir şekilde yaşayan çocuklarla, 3 — umumî yol ve mahâllerde sarkıntılık eden 18 yaşından küçük çocuklardır.

Birinci grupta bulunan çocukların fiili, kanunen menedilmiş bir fiil olduğundan, çocuk, mahkeme huzuruna müddeiumumî tarafından sevkolunacak veya mahkeme ebeveynin çocuğun islahını temin yolunda yapacağı talep üzerine işe müdahale edecektir. Halbuki ikinci guruba dahil olanlar için müddeiumuminin böyle bir salâhiyeti yoktur. Üçüncü guruba dahil olanlar için ise kanun hususî bazı ahkâmı ihtiva etmektedir: Umumî yol veya mahâllerde sarkıntılık eden, 18 yaşından küçük çocuklar hakkında, zabıtaî ahlâkiye memurları, bir zabıt varakası tanzim edeceklerdir. Bu varakanın bir sureti ebeveyn veya vasiye gönderilecektir. Bu varakada fiilin tekkerrürü halinde yapılacak olan muamele de zikrolunacaktır. Aynı fiilin altı gün zarfında tekrarı halinde çocuk yeni bir zabıt varakası ile birlikte müddeiumumiye tevdi olunur.

Sarkıntılık, fuhuş ve bu kabilden olan fiillere çocukları sevkeden amilin işsizlik olduğuna şüphe edilemez. Bu sebeble çocuk serseriliğinin önüne geçmek hususunda içtimaî kanunların bir takım tedbirlere müracaat ettikleri görülmektedir (1). Fransada 24 mart 1921 tarihli kanununun koyduğu esaslar çocuk serseriliği meselesinde, büyük bir rol oynayacak mahiyettedirler. Bu kanun büyüklerle, küçüklerin serseriliği

(1) Tan Gazetesinin 21/11/1937 tarihli nüshasından (Çocuk islahaneleri başlıklı yazıdan) : «Adliye Vekâleti suçlu çocukları cemiyete kazandırmak için yeni bir adım daha attı. Edirne'de yapılan yeni bir hapishanede suçlu çocuklara mahsus bir islahane vücuda getirdi... Bu hayırlı teşebbüsü ikinci bir teşebbüsle tamamlamak lâzımdır. Suçlu çocuklar ekseriya sokaklara düşmüş serseri çocuklar arasından yetişir... İstanbul sokakları hâlâ serseri çocuklarla doludur. Bunların hayat şartları onları yarın suçlu sandalyesine oturtacak, öbür gün de Edirne'deki islahaneye sevkedecektir.»

arasındaki farkı tebarüz ettirmekte, ve serseri çocuğu vazih bir şekilde tarif etmektedir.

Fakat çocuk ve gençlik işsizliğinden doğabilecek mahzurları kay-  
rayan ve bu sahada esaslı tedbirlere müracaat eden memleket Alman-  
yadır. Almanyada bu sahada işsizliğe karşı mücadele 1932 de başladı.  
Binlerce genç çocuk, ihdas edilen ihtiyarî derslerden istifade maksadile  
bir araya toplandı. Bu derslerin yegâne gayesi genç çocukları işsizlik de-  
nilen felâkettten kurtarmaktı. İlk iş kampları bu derslerin çerçevesi da-  
hilinde tanzim olundu. Elde edilen muvaffakiyet çok büyüktü. Bundan  
cesaret alan hükûmet 26 haziran 1935 kanununu mevkii tatbik kodu.  
Bu kanuna göre 18 ile 25 yaş arasında bulunan her Alman genci,  
(Reichsarbeitedienst) e yani rayşın mecburî iş servisine girecektir. Bu  
teşkilâtın gayesi, genç kız ve erkeklerin millî bir teavün fikri altında  
terbiyesi, el emeğine ve elle yapılan sanatlara hürmet fikrini gençliğe  
aşılacaktır. Bu teşekküller, cemiyet için faideli olabilecek işlerle meşgul  
olurlar. Bilhassa toprak ve tarla işlerine büyük bir ehemmiyet atfolun-  
maktadır.

Buraya kadar késaca, çocukları suç işlemekten menedecek içtimaî-  
önleyici tedbirleri gördük. Bu tedbirlere rağmen suç işliyecek çocuklar  
bulunacaktır. O halde çocuk suçluluğu hakkındaki tetkiklerimizi yalnız  
içtimaî himaye sahasına hasrettirmemek, ve bu meselenin ceza kanun-  
larında nasıl halolunduğunu görmek icap eder.

## II

### CEZA KANUNLARI ve SUÇLU ÇOCUK

Aynı esaslara istinat eden birkaç memleketin ceza kanunu tetkik  
edilecek olursa şu neticeye varılır: Çocuklara tatbik edilen cezanın fai-  
desizliği ve ceza yerine terbiye ve islah sistemlerinin ikamesi lüzumu.

Bu fikri daha bariz bir şekilde tebarüz ettirmek için iki muhtelif  
memleket kanununun (TÜRKiYE - BELÇİKA) mevzuumuzu alâkadar  
eden umumî hükümlerini göreceğiz :

I — **Türk Ceza Kanunu** : Türk vazı kanunu mes'uliyet mefhumu  
ile yaş arasında sıkı bir bağ yaratmaktadır. Kanunumuz insan hayatını  
bir kaç devreye ayırmış, her devre için hususî bazı ahkâm vazetmiştir.  
Bu devreler şunlardır;

**A devresi** : Bu devre bir çocuğun maddeten bir suç işleyebileceği  
andan başlayarak on bir yaşına kadar devam eder. Bu kimseler hak-

desi de aynı şekilde bir (müesseseye tevdi) tedbirini nazarı itibara almaktadır.

Eğer çocuğun bulunduğu mahalde bu gibi müesseseler mevcut değilse, mahkemenin dairesi dahilinde bulunduğu vilâyet dahilinde mevcut bir müesseseye izamları caizdir. Çocukların mahallî müddeiumumilikle bu müesseseler arasında bir kaç defa gidip gelmesine ve her türlü güçlükler meydana vermemek için Ceza Kanununun Mevkiî Mer'iyete Vazına Müteallik Kanununun 16 ncı maddesi çocuk gönderilmeden evvel (mahallî müddeiumumilik ve hükûmet arasında bilmuhabere keyfiyet kararlaştırılır) denilmektedir. Bu hükmün tatbiki faidesi inkâr edilemez.

Yine aynı madde (çocuğun sevki masarifinin ceraim bütçesinden) ödeneceğini bildirmektedir.

Çocuk bu müesseselerde on sekiz yaşına kadar tutulabilir. 53 üncü maddenin ( on sekiz yaşını geçmiyecek müddetle mukayyet bulunmak) kaydını, her hâdisede çocuğun mutlaka on sekiz yaşına kadar bu müesseselerde kalacağı şeklinde değil, hakim bu azamî haddi aşmamak şartile tesbit edeceği bir müddet zarfında, tutulabileceği şeklinde tefsir etmek icap eder. Hem de maddenin bu şekilde anlamışı kanunun aslına daha uygundur. Bundan başka kanunda hakim bu sahadaki takdir hakkını tahdid edebilecek bir hüküm yoktur. Binaenaleyh bu müddet mahkeme reisi tarafından serbestce tayin ve takdir olunacaktır.

Bundan başka yine aynı takdir hakkına müsteniden hakim, küçüğün bir müesseseye veya ailesinin veya terbiyesile mükellef olan şahısların nezaretine tevdi hususunda, yalnız fiilin vehametini değil, aynı zamanda şahsa, aileye ve muhite dair diğer şartları ve vasıfları da nazarı itibare alacaktır. Binaenaleyh temiz ve ahlâkı düzgün bir aileye mensup bir çocuğun ailesine tevdi bazan gerek çocuk ve gerekse cemiyet için en iyi bir sureti hal olacaktır (1). Bu hali nazarı itibara alarak eğer mahkeme çocuğun aileye iadesine karar verecek olursa aşağıdaki şekilde hareket olunacaktır :

(1) Yeni İsviçre Ceza Kanununda aynı hükümlere raslanmaktadır. Bu projenin 84 üncü maddesine göre 6 yaşından büyük 11 yaşında küçük yaşta olupta, ahlâkan terk edilmiş veya ifsat olunmuş veya böyle bir tehlikeye maruz çocuk hakkında selâhiyettar makam, bir karar verecek ve çocuğu şayanı emniyet bir aile nezdine veya bir terbiye müessesesine yerleştirecektir. Çocuk kendi ailesi nezdinde de bırakılabilir. Fakat bütün bu hallerde selâhiyettar makam çocuğun terbiyesine nezaret edecektir. Bu tedbirlerden beklenen neticenin elde edildiği anda ve en geç çocuk yirmi yaşına ulaşınca selâhiyettar makam bu tedbirlere nihayet verecektir. Çocuk 14 yaşına ulaşınca kanunun kâhiller hakkında tesbit ettiği muameleye tabi

2 — **Çocuğun aileye teslimi** : Bu halde takip edilecek usulün tesbiti için Ceza Kanununun Mevkii Mer'iyete Vazına Müteallik kanununun 16 ıncı maddesinin son fıkrasını göz önünde tutmak lâzımdır. Bu fıkra veli veya vasilere iade olunan çocukların teslimi halinde mukabilinde bir teahhütname alınmasını emretmektedir. Bu teahhütnamenin ahzı müddeiumumilere aittir. Ceza kanununda bu teahhütname hususunda sarahat yoktur. Halbuki muaddel ve mülga 40 ıncı madde (1) bu hususta daha sarîh idi. Bu maddede (Cünha mahkemesi hükmül ile ve kendilerinden teahhütname alınmak suretile ebeveyn veya veli ve vâsilere teslim veyahut... bir islahaneye irsal olunurlar.) denilmekteydi.

Bu suretle çocuğun teslim oldunduğu ebeveyn veya vâsi çocuğun nezaretine büyük bir itina göstermeğe mecburdur. Eğer çocuğun (takayyüt ve nezaretinde teseyyüp ve ihmal ile bir cürüm işlemesine meydan verirlerse kendilerinden iki yüz liraya kadar cezai nakti alınacaktır.

Hiç şüphe yok ki kanunumuzun bu son fıkrası, bu nokta üzerinde pek sarîh değildir. Ebeveynin bir para cezası tehdidi altında çocuklarının suç işlemesine meydan vermemek için ne zamana kadar bu hükümle bağlı olduğu kanunda yazılı değildir.

Bundan başka kanun (çocuğun bir cürüm işlemesine meydan verirlerse) bu cezaya çarptılacaklarını bildirmekle iktifa etmiştir. Bu sebeple çocuğun işlediği fiilin her hangi bir cürüm olması ebeveynin mahkûmiyetini icap ettirecektir. Bu cürümün mahiyeti nazarı itibare alınmamaktadır.

Çocuğun yeniden bir cürüm ikarı halinde evvelce 54 üncü madde mucibince kendilerine ihtarda bulunulmuş olan ebeveynin mahkûm ola-

---

tutulabilir. Bu muamele kanununun 89 uncu ve müteakip maddelerinde gösterilmektedir. Eğer çocuk bilâkis ahlâken terk veya ifsat edilmiş veya böyle bir tehlikeye maruz kalmakta ise ve hakkında hususi bir muameleye tevessül etmek lüzumu mevcut değilse, selâhiyettar makamın, çocuğun bir hata işlemiş olduğunu kabul ettiği ahvalde, onu tektire hakkı vardır. Ehemmiyetsiz hallerde mevzuubahs makam çocuğu tecziye etmek ihtimamı babalık kudretini icra edene bırakabilir. Selâhiyettar makam babalık kudretini icra eden şahsın çocuğun islahı için icap eden çarelere başvurduğunu ve bu çarelerin çocuğun islahını temine kâfi geleceklerini görecektir veya fiilin ikandan beri üç ay geçmiş ise, çocuk hakkında her hangi bir tedbire müracaattan sarfı nazar edebilir.

(1) Mülga Ceza Kanununun 10 ıncı maddesi bir çok tadiller geçirmiştir. Biz yeni Ceza Kanununun mevkii mer'iyete girdiği tarihteki yani 1926 senesi temmuzunun birinci gününde ilga edilmiş olan en son şeklini tetkiklerimize esas tuttuk.

cağı para cezasının yalnız azamî haddi-iki yüz lira-kanun tarafından tesbit edilmiştir. Binaenaleyh cürmün ikaı halinde tediyesi icap eden miktarı çocuğu ailesine teslim eden hükümde değil, bu maddeye muhalefet halinde, fiilin vahameti ve ebeveyn veya vasinin nezaretindeki kusur derecesi göz önünde tutularak bilâhare tatbik olunacaktır.

53 üncü maddenin ikinci fıkrası aslı olan İtalyan kanununun bu bahsa müteallik olan maddesile mukayese edilecek olursa, bu iki tedbirden biri hakkında kimin karar vereceği hususunda tereddüde düşülebilir. Filhakika kanunumuzda (mahkeme reisi) nden, İtalyan kanunda ise (hukuk mahkemesi reisi) nden bahs olunmaktadır. Bu farkın doğuracağı tereddüdü 53 üncü maddenin son fıkrası ile yine aynı maddenin ilk fıkrasını karşılaştırmak suretile izale edebiliriz. Birinci fıkra on bir yaşını doldurmayan çocuk hakkında takibat yapılamıyacağını ve ceza verilemeyeceğini bildirmiş olmasına nazaran, ceza mahkemesi reisi salâhiyettar olamayacaktır. Binaenaleyh müddeiumuminin talebi üzerine, hukuk mahkemesi reisi çocuk hakkında izah ettiğimiz tedbirlerden biri hakkında bir karar verecektir.

Yalnız şurasını da unutmayıalım ki; on bir yaşını doldurmayan bir çocuk hakkında bu tedbirlere müracaat edebilmek, işlenen fiilin muayyen bir vahamet hududunu aşmış olmasile kabildir. Kanunumuz bu vahamet derecesini (kanunen bir seneden ziyade hapis veya daha ağır cezayı müstelzim bir cürüm ikaı) İtalyan kanunu (Kanunen müebbet veya muvakkat ağır hapis veya bir seneden az olmamak üzere hapis cezasını müstelzim) bir fiil demek suretile tesbit etmektedirler. Binaenaleyh bu tedbirlerin tatbik edilebilmesi için işlenen fiilin, kanunen en az bir sene hapis cezası ile cezalandırılan bir cürüm olması şarttır.

53 üncü madde metninde izaha muhtaç diğer bir tabir de (istirdadı kabil tedabir) kelimeleridir. Bu cümle üzerinde ilerde çocuk mahkemelerinin hükümlerini tetkik ederken, ve bu mahkemelerin verdiği kararların kazıyeyi muhkeme teşkil etmediğini ve hakim tarafından her zaman ta'dil ve istirdadı kabil olacağını tetkik edeceğimiz sırada ısrarla duracağız (1).

(1) İsviçre projesinin 86 ncı maddesi bu fikri tam bir ceza hukuku kaidesi haline irca ve hakimın bu salâhiyetine ayrı bir madde tahsis etmek suretile tebarüz ettirmektedir.

**B Devresi :** Bu devrede bulunan çocuklar on bir yaşını bitirmiş olupta on beş yaşını doldurmamış olanlardır. Haklarında bir ceza verilip verilemeyeceği temyiz kudretinin mevcudiyet veya ademi mevcudiyetine bağlıdır. Farik ve mümeyyiz olmadıkları takdirde cezaya çarpılmazlar, bilâkis işledikleri fiilin bir suç olduğunu farkı temyiz ile hareket etmişlerse haklarında kanunun gösterdiği nisbetler dahilinde tenzil edilmiş bir ceza hükmolunacaktır. O halde bu maddenin tatbikinde iki ihtimal mevcuttur.

**Birinci ihtimal :** Çocuğun mümeyyiz olmadığı sabit olunca yalnız 53 üncü maddenin birinci fıkrasına, çocuğun mümeyyiz olmadığı sabit olmakla beraber işlenen suç bir seneden fazla hapis veya daha ağır bir cezayı mucip ise aynı maddenin birinci ve ikinci fıkrasına tevfikan hareket olunacaktır. Yukarıda tahlil ettiğimiz bu hükümleri tekrara lüzum görmüyoruz.

**İkinci ihtimal :** Mahkemece çocuğun mümeyyiz olduğu sabit olmuştur. O halde çocuk suçludur. Bir cezaya çarpılacaktır. Yalnız bu ceza 54 üncü maddenin 1, 2 ve 3 üncü bentlerindeki nisbetler dahilinde tenzilatâ tabi tutulacak ve âmme hizmetlerinden memnuiyet cezası ile emniyeti umumiye nezareti altına alınmak cezaları tatbik olunmayacaktır.

Bu iki ihtimalden birinin tercihinin çocuk için olan ehemmiyeti göz önünde tutularak hakime birinci ihtimal yerine ikincinin kabul edilmesi kanaatini verecek olan **temyiz kudreti** mefhumunun izahı icap eder. Hiç şüphesiz 54 üncü maddenin en büyük ehemmiyeti haiz unsuru temyiz kudretidir. On bir yaşını bitirmiş olup ta on beş yaşını doldurmamış bir çocuğun suçlu bulunduğu bir davada, bu unsurun ihmal edilmesi kararın kanuna uygunsuzluğu ile neticelenir. Temyiz mahkemesi içtihadı bu noktada sarihtir.

Tatbıkatta temyiz kudretinin aranması icap eden her hâdisede mahkeme çocuğu bir tabibe göndererek, muayene ettirir ve tabibin çocukta temyiz kudreti bulup bulmamasına göre kararını verir. Bundan başka çok yerinde diğer bir içtihadı göre çocuğu muayene edecek şahsın, behemehal bir tabib olması şarttır (1).

Biz bu usule muarızız. Bizce 54 üncü maddenin bu şekilde tatbiki, ceza hukuku esasatına tamamiyle mugayirdir. Burada mevzuu bahsolan

(1) Suçlunun farik ve mümeyyiz olup olmadığı hakkında sıhhiye memurunun muayene icra ve rapor itasına salâhiyetli olmadığı düşünülmeksizin verilen raporun kabulü ile mahkûmiyet kararı verilmesi yolsuzdur. (Tem. Mah. 4 üncü Ceza Dai. sinin 30/6/936 tarihli kararı).

temyiz kudreti, tesbiti hususî bir ihtisas icap ettirecek bir mesele değil, bilâkis muayyen bir fiil önünde çocuğun şahsî ahval ve hâdisenin ana-sırı tahlil olunarak şahsen tesbit olunacak bir mefhumdur. Bu kudretin suçlu çocukta mevcudiyet veya ademi mevcudiyeti manevî bir takdire bağlıdır. Bu manevî takdir hakkını kanun tabibe değil hâkime vermiştir. Her ne kadar hâkim tabibin mütalâası ile bağlı değilse de, tatbikatta tabibin mütalâasının her zaman kabul edildiği herkesçe bilinmektedir.

Temyiz kudreti işlenen bir fiilin iyi veya kötülüğünü takdir edebilmek kudret ve melekesidir. Bu melekenin çocukta yavaş yavaş tekâmülü diğer bir kudretin tedrici inkişafı ile birlikte dir. Bu meleke iradedir. İrade Temyiz kudretinin kötü diye vasıflandırdığı fiili işlememek imkânını faile verir (1).

Çok küçük olan bir çocuğun alâkasını celbeden bir şey önünde olduğunu farzedelim. İlk yapacağı şey elini uzatmak ve o şeyi almaktır. Oyuncak satan mağazaların önünde, oyuncakları seyreden çocukların bu oyuncaklara malik olmak isteyecekleri gayet tabiidir. Fakat yavaş yavaş diğer bir meleke de inkişafına devam eder ve çocuk her şeye mâlik olamayacağını anlamağa başlar. İradesi gün geçtikçe kuvvetlenir ve irade temyiz kudretinin emrinde çalışmaya başlar. Ancak bu andan itibaren çocuklara, işledikleri fiilden dolayı hesap sorabiliriz.

Fakat şurasını da işaret edelim ki (Dubium pro reo) kaidesi mücibince temyiz kudretinin mevcudiyeti hakkında şüphe bulunduğu takdirde bu şüphenin maznunun lehinde tefsir edilmesi icap eder.

Eğer mahkeme çocuğun temyiz kudreti ile hareket etmiş olduğuna karar vermiş ise kanunun cezanın tenzil edileceğine dair olan ahkâm-umumî bir kaide olarak tatbik edilecektir (2).

Suçlu çocuk hakkında 54 üncü maddenin 1, 2 ve üçüncü fıkralarına tevfikân bir ceza verebilmek için her şeyden evvel çocuğun temyiz kudreti ile hareket etmiş olduğunun tesbiti icap eder. Binaenaleyh suçun isnadı meselesinin esaslı bir unsuru mevzuu bahis olduğundan isbat külfeti iddia makamına düşer (3).

(1) L'Enfance Coupable (H. de Hoon) Sahife : 8, 12 ve 24.

(2) Garçon. Code Pénal annoté. Sahife : 8 No. 11 (Çocuğun temyiz kudretine sahip olmaksızın suç işlemesi halinde cezalandırılmayacağı veya mümeyyiz olarak suç işlediği zaman kanunun tenzilâtından istifade edeceği umumî bir kaide olup bütün suçlara şamildir. Ana baba katli bile istisna teşkil etmezler.

(3) Aynı eserden (Sahife : 192. No. 57) Yaşını mevzuu bahseden maznunun kendi yaşını kendinin isbat etmesi icap ettiği, çünkü bu halin, kendi lehinde

**C Devresi :** Kanun bu devrede bulunanlar (hakkında aşağıda yazılı şekillerde ceza tatbik olunur) demekle iktifa ettiğinden, artık bu devredeki için temyiz kudreti meselesi mevzuu bahis olamaz. Mümeyiz oldukları farzolunmuştur. Haklarında, kanunun gösterdiği nisbetler dahilinde cezayı indirmekten başka yapılacak bir şey yoktur.

(Mevzuumuzu alâkadar eden şu rakkamların tetkiki faidelidir. 1937 yılının ilk ayında, Türkiyede, 18 yaşından küçük mevkufaların adedi 557 ve mahkûmların adedi 369 idi. Aynı senenin altıncı ayında mevkuf adedinin 439 a düştüğünü ve mahkûm adedinin 238 e indiğini görüyoruz. Yine aynı senenin on ikinci ayında mevkuf adedi 543, mahkûm adedi 216 dır. 1938 senesinin birinci ayında, mevkuf adedi 452, mahkûm adedi 213, altıncı ayında mevkuf adedi 385, mahkûm adedi 368 ve bu senenin son ayında mevkuf adedi 467, mahkûm adedi 358 dir. Yalnız şurasını da ilâve edelim ki 18 yaşından küçük mahkûm çocukların sayısı bu rakkamdan daha çok yüksektir. Çünkü bir kısım suçlu çocuk 1937 ve 1938 senesinde toplanan bu rakkamların dışında kalmaktadırlar. Bunun sebebi de Adliye Vekâletinin bir tamimi üzerine cürmü ika ettikleri zaman on bir yaşını bitirip on beş yaşını doldurmuş ve suçu farkı temyiz ile işlemiş olanların cezalarının infazı on sekiz yaşını bitirinceye kadar tehir edilmişti. Bu şekilde hareket edilmesine sebep ceza kanunumuzun 54 üncü maddesinde (bu gibilerin cezalarını bir islahanede çekecekleri) yazılı bulunması ve bu sırada memleketimizde çocuklar için bir islah evinin mevcut olmaması idi. Bilâhare Edirne'de bir çocuk islah evi tesis edilmiştir. Adliye Vekâletinin böyle cezası tehir edilmiş olan çocukların merkeze bildirilmesi hususunda yaptığı tamime gönderilen müddeiumumilik cevaplarından bu çocukların adedinin 819 olduğu anlaşılmıştır. Binaenaleyh bugünkü on sekiz yaşından küçük çocukların suçluluğu meselesi hakkında tam bir fikir edinebilmek için yalnız 1937 ve 1938 istatistiklerini değil, bu son rakkamı da göz önünde tutmak lâzımdır).

**D Devresi :** On sekiz yaşını bitirmiş olup da, henüz yirmi bir yaşını bitirmemiş olanların devresidir. Bu devre çocuk için, C devresinden daha az müessir, bir esbabı muhaffifeden başka bir şey değildir.

olan bir hâdise olduğu, temyiz mahkemesinin (Fransız) bazı kararlarında bildirilmektedir. Fakat bu kararlar takarrur etmiş bir içtihat halini almadılar. Suçu teşkil eden anasırı isbat külfeti müddeiumumiye düştüğünden, ve yaş ta cezai mes'uliyet için esaslı bir unsur olduğundan bu hususun isbatı iddia makamına aittir. Ve bu fikir müelliflerce de kabul edilmiştir.

Bu suretle Türk Ceza Kanununun çocukları alâkadar eden ahkâmını kısaca gördük. Hiç şüphe yok ki bu ahkâmın, diğer memleketlerin mevzuatı göz önünde tutulacak olursa çocuk, suçluluğu sahasındaki modern ceryanlardan hiç birisine uymadığı görülür.

Bu maddelerin gördüğü tadile rağmen, hâlâ kanunda mevcut olan temyiz kudreti mefhumu kanaatimize göre, adaleti temin edecek yerde, bir takım adaletsizliklere sebep olmaktadır. Tamamile subjektif mahiyette olan bu unsura müsteniden verilen her hükmün altında çok veya az bir miktar adaletsizlik hissesinin mevcut olduğuna eminiz.

Diğer taraftan kanunumuz çocukluğu dört devreye ayırıyor. Bazan nüfus kayıtlarında yapılmış olan bir veya bir kaç günlük hata, bazı ahvalde çocuğu bir devreden diğerine indirebilecek veya çıkartacaktır. Binaenaleyh nüfus kaydının gösterdiği yaş ile maznunun hakikî yaşı arasında pek fahiş bir fark yoksa bu hata hâkimin gözünden kolaylıkla kaçacak ve çocuğun cezası vazı kanunun arzusuna tamamilen muhalif olarak arttırılacak veya yükseltilecektir. Memleketimizde nüfus kayıtlarının pek de mükemmel olmadığı göz önünde tutulacak olursa, bu adaletsizliğin sık sık irtikâp edildiği şüphesizdir.

Şahsî kanaatimizce temyiz mefhumunun kanundan çıkarılması ve bu dört devre yerine bütün çocuklar için aynı olan bir sistemin ikamesi elzemdir. Kanunumuzun bize verdiği intiba vazı kanunun çocuğu, adalet kaidelerine uygun bir şekilde cezalandırmak endişesinden başka bir endişeye malik olmadığıdır. Bu tetkikimizde her vesile ile tekrar ettiğimiz gibi çocuğun cezalandırılmasından cemiyet hiç bir şey kazanmaz. Cemiyetin kazancını çocukların islahında aramalıyız.

Kanunumuzun usulüne tamamilen muhalif ahkâmı ihtiva eden bir ecnebi kanunu tetkiki ile lüzumuna inandığımız bu islâhatın bazı memleketlerde filiyat sahasına konulmuş olduğunu isbata çalışacağız. Misal olarak seçtiğimiz kanun Belçikanın 15 mayıs 1912 tarihli (Çocukları himaye) kanunudur (1).

(1) Çocuk suçluluğu sahasında, komşu memleketlerin de faaliyetine bir göz atmak faidelidir.

a — Yunanistan : Çocuk mahkemelerini yaratan kanundan evvel Yunanistanda vaziyet şu idi. On yaşına kadar çocuklar cezaen mes'ul değillerdi. On yaşından on dört yaşına kadar cezaî mes'uliyet temyiz kudretinin mevcudiyet veya ademi mevcudiyetine bağlıdır. Mümeyyiz değilse beraat ettirilecek, veya icabında on sekiz yaşını geçmemek şartile hususî bir müesseseye yerleştirilecektir. Bilâkis temyiz kudreti ile hareket etmiş ise hakkında kanunun gösterdiği nisbetler dahilinde tahfif edilmiş bir ceza hükmolunacaktır. On dört yaşından sonra ço-

çocuk tamamen fiilinden mes'ul tutuluyordu. Fakat gitgide artan çocuk suçluluğu karşısında bu sistemin islahı mecburiyeti kendini hissettirdi. İlk defa müddeiumumilere suçlu çocuk sahasında büyük salâhiyetler verilerek bu işin önüne geçileceği zan olundu. Bu sebeble 16 kânunusani 1919 tarihli bir kanunla on sekiz yaşından küçük erkek ve on beş yaşından küçük kız çocuklarının ser-serilik, dilencilik halinde yakalanmalarında derhal müddeiumumiliklere sevkolunacağı kararlaştırıldı. Müddeiumumî ise bu çocukları kendilerine icap eden nasihatları verdikten sonra, ilerde daha iyi nezaret etmelerini tenbih ederek ailesine iade edebilecek veya muayyen bir zaman için ve azamî rüştlerine kadar terbiyeler ile meşgul olmak üzere bir şahıs veya hususî bir müesseseye veyahut da muayyen bir zaman için ve azamî rüştlerine kadar, bir devlet müessesesine yerleştirebilecekti. 20 eylül 1923 kanunu ile müddeiumumilerin bu salâhiyeti onsekiz yaşına kadar genç kızlara, on dört yaşından küçük olup ta temyiz kudretine malik olmadığından dolayı beraat ettirilen çocuklara, ve on sekiz yaşından küçük olup da fahişelik eden çocuklara teşmil olunmuştur. Fakat bu çarelerin tatbikatta beklenen neticeleri vermediği pek kısa bir zaman sonra anlaşıldı. Atina ve Pire müddeiumumilerinin yaptığı bir iki teşebbüsten başka, henien hemen hiç bir yerde bu hükümlerin tatbik olunmadığı görülmüyordu. Bu yarım tedbirler Yunanistanda suçlu çocuk adedini azaltmadı. Yunanlıların Anadolu'da atıldıkları macera binlerce çocuğu ebeveynsiz bırakmakla neticelendi. Bu himayesiz kalan çocuklar yavaş yavaş suçlu çocuk haline inkilâp ediyordu. 1929 yılında zamanın Adliye Nazırı bir tamiminde (Averof çocuk hapishanesindeki suçlu çocukların mevcudu istiap haddini aşmıştır. Yeni mahkûm konulmasına imkân yoktur. Bu sebeble Atina ve Pire müddeiumumilerinin, mahkemeler nezdinde icap eden teşebbüslerde bulunarak, mahkemelerin, on dört yaşından küçük olup da, temyiz kudreti ile hareket ettiği tesbit olunarak mahkûm edebilecekleri çocukları, temyiz kudreti olmaksızın hareket etmiş gibi gösterilerek Empeiricos islahanesine gönderilmelerini temin etmeleri) ni tavsiye ediyordu. Bu suretle suç işleyen çocuklar hakkında yeni bir teşkilâtın lüzumu kendini göstermekte idi. 29 kânunusani 1929 da, Adliye Nazırı tarafından çocuk mahkemeleri hakkında bir kanun projesi mebusan meclisine tevdi olundu. Bu proje Atina İstinaf Mahkemesi Başmüddeiumumisi Piganacos tarafından hazırlanmış ve evvelce çocukları himaye cemiyeti umumisi tarafından münakaşa ve kabul edilmişti. Fakat bir müddet sonra proje hükümet tarafından geri alındı. Bir müddet sonra, yeniden ve bu sefer âyan meclisine tevdi olunmak üzere parlamentoya sevkolundu. Nihayet lâyiha iki meclis tarafından da kabul edilerek 1931 temmuzunda 5098 sayılı (Çocuk Mahkemeleri Hakkında Kanun) haline geldi. Yunanlıların bu kanunu yapmak için müracaat ettikleri ecnebi kanunlar Polonyanın 1921 tarihli ilk projesi ile Belçikanın 1912 tarihli kanunudur. Yunanlılar kanunlarında Polonya projesinden daha ileriye gitmişler ve fakat Belçikanın açtığı yolda sonuna kadar yürümeğe cesaret edememişlerdir. Meselâ Yunanlılar çocuk mahkemelerine Belçika çocuk mahkemelerinin salâhiyeti kadar geniş bir salâhiyet ve vazife atfetmişler, fakat buna rağmen temyiz kudreti mefhumunu kanunlarından çıkaramamışlardır.

b — İran : Adliye Nezareti bir kanun projesi hazırladı. Bu proje halen mevkiî mer'iyette bulunan ceza kanununu esaslı bir surette tadil etmektedir. Bu projeye göre çocuk hiç bir zaman tamamen mes'ul addolunamaz. Tam mes'uliyet an-

## II — Belçika Çocukları Koruma Kanunu :

Belçikada çocukları hi-maye meselesi büyük bir içtimaî mesele olarak telâkki edilmektedir. "Belçika vazı kanunu suçlu çocukla, suçsuz çocuk arasında Devletin hi-mayesine liyakat bakımından hiç bir fark görmemektedir. Çocuk suç-lu da suçsuz da olsa, çocuktur. Himaye edilmeğe hakkı vardır. Belçikada çocukları himayeye matuf kanunlar pek çoktur. Fakat asıl kanun 15 mayıs 1912 tarihli Çocukları Koruma Kanunudur."

" Bu kanunun Belçika ceza hukukunda yarattığı yenilikler çok büyük bir ehemmiyeti haizdirler. Bu meyanda suçlu çocuklar için temyiz kud-reti mefhumunun ceza hukukundan çıkarılmasını sayabiliriz." Bu kanun-dan evvel 1867 tarihli Belçika Ceza Kanununun 72-75 inci maddelerinde bu mefhuma atfedilen kıymet çok büyüktü. Bu maddelere göre maznun on altı yaşından küçük ise hâkim her şeyden evvel temyiz kudretine mâlik olarak veya olmayarak mı suçu işlediğini arayacaktır. Eğer çocuk mümeyyiz ise tahfif edilmiş bir cezaya çarpılacaktır. Aksi takdirde ya-ni çocuğun mümeyyiz omaksızın hareket etmiş olduğu tesbit edilecek olursa çocuk beraet ettirilecektir. Fakat bu halde hâkim hâdisenin husu-

cak Kanunu Medenîdeki rüşt yaşından sonra başlar. Projenin 196 ncı maddesine göre hapis cezası on sekiz yaşından küçük olanlara tatbik olunamaz. Bu yaş-taki çocuklar için ihdas olunacak müesseselere gönderileceklerdir. Projenin 197 in-ci maddesine göre, eğer on iki yaşından küçük bir çocuk, bir cinayet suçu işleyecek olur ve kendisinin yaratılışı bakımından tehlikeli olarak telâkkisi icap ediyorsa, mahkeme ailesinin vaziyetini çocuğun yaşadığı muhiti ve diğer şahsî halleri na-zarı itibare alarak, onu bir terbiye müessesesine tevdi edecektir. Bu proje ile ço-cuklara tatbik edilmek üzere ortaya atılan tedbirler şunlardır : 1 - Çocuğun tek-tir edilmesi, ve ebeveynin çocuğun terbiye ve harekâtına dikkat edeceklerine dair teahhütleri. 2 - Eğer ebeveyn ahlâkî bakımdan, kâfi derecede emniyet telkin ede-cek vaziyette değilseler çocuk onu kabul etmek istiyen diğer bir aileye tevdi edi-lecektir. 3 - Meydana getirilecek olan terbiye müesseselerine çocuğun yerleştiril-mesi. 4 - Suçlu çocuğun uzvî veya akli bir hastalıkla malûl olduğu görülecek olursa hastalığının tedavisine elverişli bir sıhhat yurduna konulacaktır.

c — Rumanya : Yeni ikinci Karol Ceza Kanunu ve ceza muhakemeleri usulü kanunu çocukları alâkadar eden bazı yeni ahkâm vazetmişlerdir. Ceza Kanununun 138 den 154 de kadar olan maddeleri bu mes'eleye hasredilmiştir. Kanun çocuk-lar hakkında adli ve bazan da terbiyevî tedbirlere müracaat imkânını adli ma-kamata tanımaktadır. Aynı kanununun 340 dan 348 e kadar olan maddeleri ebeveyn veya vasinin ikametgâhını terkeden ve kendilerini serserilik ve dilencilikçe ve-ren çocukların nasıl tedip edileceğini ve eza Usu. Muh. Kanununun 574 üncü mad-desi, adli makamata ile polis makamatını ve bütün vatandaşları, ahlâken terkedi-lmiş veya serserilik veya dilencilik veya fahişelik eden çocukları Adliyeye bildir-meğe mecbur tutmaktadır.

sî şartlarını ve çocuğun vaziyetini göz önünde tutarak onu (hükûmetin emrine tevdi) edebilirdi. 1867 kanununun esaslarını teşkil eden bu mevzuat son senelerde hemen hemen hiç tatbik edilmiyordu. Hâkimler çocuğa verilen cezanın lüzumsuzluğu ve bilhassa, bir çok ahvalde faideden ziyade mahzur tevlit ettiğini göz önünde tutarak ceza kanununun bu hükümlerini tatbik etmemek için yine ceza kanununda yazılı bir çareye baş vurmaktaydılar. Çocuk, işeldiği suç ve aklı melekelerinin tekâmül derecesi ne olursa olsun suçu fark ve mümeyyiz olarak işlememiş telâkki ediliyor ve bu suretle islah tedbirleriyle iktifa olunuyordu. Binaenaleyh vazı kanunun büyük bir ehemmiyet atfettiği remyiz kudreü mefhumu hâkimlerin elinde çocuğu cezadan ve ceza evlerinden kurtarmak ve islahını temin etmek için bir vasıta ve kolaylık haline gelmişti. Bu suretle 1912 yılına doğru çocukların hapsi tatbikat sahasından kalkmış bulunuyordu. Diğer taraftan terbiye müesseseleri gün geçtikçe daha mükemmelleşiyor ve modern bir hale geliyordu. Bu tekâmül ceryanı 1912 Çocukları Koruma Kanunu ile neticelendi. İlerde muhtelif vesilelerle bu kanunun hükümlerini tahlil edeceğiz. Bu kanuna ne kadar büyük bir kıymet atfetsek yeridir. Bu Belçika kanunu bir çok memleketlerin çocuk himaye ve çocuk mahkemeleri kanunlarına örnek olmuştur. Kanunun en büyük vasfı büyük bir cesaretle eski ceza kanunlarının çerçevesini bir anda ve tereddütsüz yıkması ve ortaya yepyeni içtimai ihtiyaçlara hakikaten uygun kaideler vazetmesidir.

Bu kanunun asıl gayesi, lüzumsuz bir adalet endişesini bir tarafa bırakarak, çocuğu kurtarmaktır.

Kanun üç faslı ihtiva etmektedir. Birinci fasıl babalık hak ve nüfuzunun bazı hallerde nasıl sukut edeceğini üçüncü fasılda çocukların zâf ve ahlâkiyatına karşı işlenen cürümlerin ne şekilde tecziye olunacağını göstermektedir. Bu kanunun asıl mevzuumuzu alâkadar eden kısmı (adalet huzuruna sevk edilen çocuklar hakkında alınacak tedbirler) ismini taşıyan ikinci faslıdır. Bu fasılda bulunan 16 ncı madde, suçlu çocuk meselesinde ana prensibi vazetmektedir. Bu maddeye göre ceza kanununun bir suç olarak tavsif ettiği bir fiili işlemiş olan 16 yaşından küçük maznun çocuk hâkime tevdi olunacaktır. Çocuğa ceza verilemez. Ceza yerine (nezaret, terbiye ve koruma) tedbirleri ikame edilmiştir.

Belçika Ceza Kanununda suçlar üçe ayrılır : kabahat, cünha, cinayet. Yani ceza kanununun suç olarak tavsif ettiği fiiller ya kabahat ya cünha ve yahut da cinayettir. Bu tasnifin 1912 tarihli kanun nazarında hiç bir kıymeti yoktur. İşlenen suç ne olursa olsun çocuk tecziye edile-

mez. Binaenaleyh en hafif bir kabahati işleyen çocukla, en ağır bir cinayeti işlemiş olan çocuk arasında mutlak cezaî ademi mesuliyet bakımından hiç bir fark yoktur. İşlenen fiilin suç olması, cemiyetin çocuğun terbiye ve islahına müdahalesini meşru kılacak bir hâdisedir. İşlenen suçun ehemmiyeti yoktur. Her şeyden evvel çocuk kurtarılmalıdır. Yine bu sebebledir ki 1912 kanunu, hâkimi çocuğa ceza vermekten menetmiş olmasına mukabil, hâkime bu (nezaret, terbiye, koruma) tedbirlerinin intihabında tam bir serbes'tî bahşetmiştir. Hâkim kararını verirken işlenen suçun vehametini nazarı itibare almağa mecbur değildir. Diğer bir tâbirle işlenen suçun ağırlığı çocuk hakkında alınacak tedbirin ağırlığını icap ettirmez. Büyük bir takdir hakkına mâlik olan hâkim bir cinayet suçu ile ittiham edilen çocuk hakkında bir kabahat suçu ile ittiham edilen çocuk için hükmettiği tedbirden daha hafif bir tedbire müracaat edebilir. Yine bu sebeble en ağır bir cinayet işlemiş olan çocuğun hâkim tarafından, istikbalde daha iyi nezaret etmelerini ihtar ederek, ailesine iade edilmesi mümkündür. Belçikada kanunun hâkime bahşettiği bu salâhiyetin esbabı mucibesini yaratan vazı kanun değil tatbikattır. Çocukların işledikleri suç onların suçu değildir. Binaenaleyh çocuk mes'ul tutulamaz. Fakat çocuğun suç işlemiş olması adaletin kendisile meşgul olmasını icap ettirecektir. Ağır bir fiil işlemiş olmakla beraber, temiz bir insan olduğu görülen çocuğun cezalandırılmasında hiç bir sebep yoktur. Hâkim bu halde çocuğu ailesine iade edecek veya rüştüne kadar nezdinde kalmak üzere şayanı itimat bir kimseye tevdi edecek veya resmî veya hususî bir tahsil ve terbiye müessesesine yerleştirecektir. Fakat bir cinayet veya cünha işleyen çocuğun, ahlâkının tamamile ifsat edilmiş olduğu görülür ve onu kurtarmak için daha ciddî tedbirlere müracaat lüzumu kendini hissettirirse, çocuk (hükûmetin emrine) verilecektir. Bu suretle hükûmetin emrine verilen çocuk, Devletin terbiye ve disiplin müesseselerinden birine yerleştirilir. Çocuk bu müesseselerde en aşağı iki ve en fazla on sene kalır. Çocuğun işlediği suç ceza kanununca idam (1) veya kürek (müebbet ağır hapis) cezasını icap ettirecek bir fiil ise, hâkim, hükûmetin emrine verilme tedbirini rüşt yaşından azamî yirmi sene öteye kadar da uzatabilir.

Buraya kadar izahına çalıştığımız fikirler ve tetkik ettiğimiz kanunî kaidelerin tatbikatta muvaffakiyetli neticeler verebilmesi için diğer bir teşkilâtın mevcudiyeti elzemdir. Bunlar çocuk mahkemeleridir. Bir

(1) Belçikada, idam cezası yalnız kanunda mevcuttur. Her idama mahkûmiyet halinde karar, kıral tarafından tadil edilerek kürek cezasına tahvi olunur.

çok memleketlerde, çocuk mahkemeleri (çocukları himaye) faaliyetinin temerküz ettiği bir teşekkül haline gelmişlerdir. Çocuk hâkimi kendi kaza sahasındaki yalnız suçlu çocukların değil, suç işlemeğe müsait bir vaziyette yaşayan çocukların da koruyucusudur. Çocukları himaye işinin elinde merkezileşmiştir. Çocuk hâkimi, diğer hâkimlerden başka tahsil şartları altında yetişmiş ve çocuk mahkemeleri ceza mahkemelerinden tamamen ayrı kaidelere tevfikân tesis olunmuşlardır.

Bu kadar büyük bir ehemmiyeti haiz olan bu mahkemelerin, hiç olmazsa umumî vasıflarını tetkik etmeği faydeli buluyoruz.

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### ÇOCUK MAHKEMELERİ

#### ÇOCUK MAHKEMELERİNİN LÜZUM VE MAHIYETİ

«C'est le juge paternel ne s'occupant pas d'interpréter textes.  
C'est le juge brisant les cadres rigides de la loi positive et proclamant que le code pénal n'est pas fait pour les enfants.»

Adolphe PRINS

Yaşadığımız devir ihtisas devridir. Her şeyi, herkesin yapabileceğini zanetmek en büyük hata olur. Bu sebeble suçlu çocuk meselesi bugün ceza hukukunun ayrı bir branşı haline gelmiştir. Ceza mahkemelerinin kuruluşu çocukları himaye ihtiyacını tatmin edecek şekilde değildir. Tamamile farklı esaslara müsteniden kurulacak bir mahkemeye lüzum vardır. Umumiyet itibarile ceza hâkimleri çocuğu anlayabilmeyi temin edecek bilgilere mâlik değildirler. Büyük bir şahsın küçük bir çocuğun seviyesine kadar inerek, bu inkişaf etmemiş ruhtaki kötü temayülleri ve muhitin çocuk üzerindeki tesirlerini görebilmesi kolay bir şey değildir. Bir çocuğu anlayabilmek, ekseriya yaşlı bir kimseyi anlamaktan daha güçtür. Mahkemenin gayet tabî olan bu aczine daha bir takım mahzurların ilâvesi icap eder. Suç işleyen bir çocuğun, diğer büyük maznunlar gibi tevkifi, polis merkez ve karakollarında bekletilmesi, bu mahallerde, ceza evlerinde, tevkifhanelerde mahkeme salonuna sevkine kadar mahkeme binası dahilindeki tevkif mahallerinde, diğer büyük suçlularla birlikte tutulması, belki de çok ağır bir cezaya çarpılacak olan diğer maznunlarla temas etmesine imkân verilmesi, çocuk suçluluğunun önüne geçmek değil, bu suçluğarttırmaktan ibaret kalacaktır. Mahkeme huzuruna çıkarılan çocuğun üzerinde, mahkemenin onun islahını temin edecek bir tesir bırakacağına inanmak, hakikaten masumane bir hata olur. Resmî elbiseleri içinde hâkimlerin duruşu, mahkeme salonunun tezyin tarzı, işleri olmadığı için veya garip bir merak hissini tatmin ga-

yesile salonda bulunan samiin, çocuğun dikkatini celbedecek ve çocuk kendisine sorulan suallerden ziyade alâkasını onlar üzerine tevcih edecektir. Sorulan suallere verdiği cevaplar, ne kendini müdafaa ne de hakikatin anlaşılmasına yardım için verilmiş olacaktır. Çocuğun yegâne gayesi samiin denilen ve sözde adaletin aleniliğini temine matuf olan işsiz adamların, takdir ve alâkasını temin etmekten ibaret kalacak ve çocuk kendini vak'anın kahramanı haline koyacaktır. Bu andan itibaren çocuk, suçlular sınıfına ebediyen ithal edilmiş demektir. Mahkeme huzurunda, tevkifhanede ve ceza evinde geçirdiği anlar ve bu mahallerde işittiği sözler, gördüğü ve şahit olduğu hâdiseleri hiç bir zaman unutmayacaktır. Ruhu ve hafızası bu kadar yüklü olan bir çocuğu islah edebilmek için çekilecek güçlüğü herkes takdir edebilir.

Bu mahzurlar karşısında ve bilhassa çocuk suçluluğunun baş dönürücü bir hızla arttığını gören bazı memleketlerde, bunun önüne geçmek için çareler aranmağa başlandı. Bulunan çareler arasında bugüne kadar yaşayan ve istikbalde büyük bir inkişaf vadedeni hiç şüphesiz çocuk mahkemeleri olmuştur. Bugün bu mahkemelerin mevcut olduğu memleketlerde, bir elden idare olunan çocuğu himaye işi büyük bir içtimaî vazife haline gelmiştir. Ve halen bu teşkilâta mâlik olan memleketler, pek haklı olarak çocuk mahkemeleri teşkil etmiş olmakla iftihar ederler.

Bugün bütün cezacıların teslim ettiği gibi ilk çocuk mahkemesi teşkil etmek şerefi Amerikalılara aittir.

İlk çocuk mahkemesi 1899 da Şikagoda tesis edildi ve büyük bir muvaffakiyet kazandı. Çocukları himaye meselesi ve çocuk mahkemeleri büyük bir hızla tekâmüllerine devam ederek, bugün bütün Amerika Birleşik Devletlerine kabili tatbik 16 haziran 1938 tarihli, suçlu çocuklar hakkında ve onların himayesi için alınacak tedbirlere dair, esas kanuna müncer oldular. Çocuk suçluluğu sahasında en son fikirleri hülâsa eden ve kanunlaştıran 1938 Amerikan Kanununu ilerde tahlil edeceğiz.

Bu suretle ilk defa Amerikada doğan çocuk mahkemesi yaratmak fikri yirminci asrın başlarında Avrupaya yayıldı. Avrupada ilk defa bu fikrin tatbik sahasına konulduğu memleket İngilteredir.

İngilterede çocuklar lehnide bu ceryanın başlamasından evvel çocuklarla büyük suçlular arasında kanun nazarında hiç bir fark yoktu. Cezaî mes'uliyet ve hükmolunacak cezaların mahiyet ve nev'i bakımından çocuk tamamiyle büyük bir suçlu gibi telâkki olunuyordu. Çocuklar ne idam cezasından, ne de vatandan uzak bir yerde çektirilen sürgün cezasından muaf tutuluyorlardı. Bu hale 1847 yılında (Juvenill Offenders

Act) ile nihayet verildi. Ve bu tekâmül (Summary Jurisdiction Act, Infant lıfte Protection Act, Jouthful Offenders Act, İndustrial School Act) ile devam edecek nihayet bu ceryan 1908 de (**Children Act**) a münce oldu. Bu (çocuklar kanunu) 1 nisan 1909 da mevki mer'iyete girmiştir. Bu kanun 16 yaşından küçük olan çocukların hususî mahkemelerde muhakeme edileceğini, tevkif edilemeyeceklerini bildirmektedir. Bu mahkemeler ayrı binalarda kurulacaklardır. Eğer bu kabil değilse, diğer mahkemelerin bulunduğu mahalde ayrı bir oda tahsis olunacak ve çocuk davaları diğer davaların görüldüğü saatlerden ayrı bir zamanda rüyet edilecektir. Celse alenî değildir. Çocuğun ebeveyn veya vasisi alâkadar kimseler ve celsede hazır bulunmak için müsaade istihsal etmiş olanlar celseye kabul olunurlar. Mahkeme bir reis ve mümkün olduğu takdirde biri kadın olmak üzere iki âzadan müteşekkildir. Son zamanlara kadar büyük bir muvaffakiyetle tatbik edilen 1908 kanunu, harpten sonra ortaya atılan yeni ceryanlara uygun şekilde (**Children and Young Persons Act**) ile tadil edildi. Bu son kanun, 2 ikinciteşrin 1933 de mevki mer'iyete girdi. Bu kanunun esaslı hükümlerinden biri, ceza yaşını 16 dan 17 ye çıkarmasıdır.

Bu suretle Amerikadan İngiltereye geçen bu fikir diğer memleketlere de sirayet etmiş ve tatbik sahasına konulmağa başlanılmıştır. Almanya da 1880 yılında neşredilen suç istatistikleri suçun son yıllarda baş döndürücü bir süratle arttığını ve cemiyet için hakikî bir tehlike haline geldiğini göstermekteydi. Bu hal karşısında Alman cezacıları suçun önüne geçmek için çareler aramağa başladılar. Bu meyanda çocuk suçluluğu meselesi de hararetle münakaşa edilmekte idi. Bu fikir ceryanı 1907 de ilk semeresini verdi. Çocuk mahkemeleri Almanya da ilk defa idarî kararlarla meydana getirilmiştir. Kanunî mevzuat meyanında 9 temmuz 1922 tarihli gençlik himaye kanunu (**Jugendwohlfahrtsgesetz**) işaret etmek lâzımdır. Fakat çocuk mahkemelerini adlî teşkilât bünyesine sokan, 16 şubat 1923 tarihli kanundur.

Almanya da, çocuk mahkemeleri müstakil bir teşkilât değil, umumî mahkemelerin ihtisaslandırılmış, hususî bir dairesidir. Mahkemede bir hâkim, iki yardımcı âza bulunur (1). Fakat bir büyük suçlu tarafından işlendiği takdirde **Rayhm** yüksek adalet mahkemesi veya cinayet mahkemelerinin salâhiyetine dahil olan bir suç mevzuu bahis ise, mahkeme iki hâkim ve üç yardımcı âzadan mürekkeptir.

(1) Alman Çocuk Mahkemeleri kanununun 17 inci maddesi.

Fransa, komşularındaki bu ceryandan bihaber kalamazdı. Hemen hemen aynı yıllarda Fransada da çocuk himayesi fikirleri hukukçular arasında münakaşa mevzuu teşkil ediyordu. Fransada çocuk mahkemeleri yaratan 22 temmuz 1912 tarihli kanun olmakla beraber, bu kanundan daha çok evvel müddeiumumiler tatbikat sahasında bu yolda bazı kaideler vazetmişlerdi. Kanunî çerçeveler dışında ceryan eden müddeiumumilerin bu faaliyeti 1912 kanununun temellerini teşkil eden kaide ve usulleri ortaya çıkarıyordu. Meselâ Seine Müddeiumumisi çocukların alâkadar bulunduğu işleri hep aynı sorgu hâkimine gönderiyordu. Bu suretle dört istintak hâkimi bu sahada ihtisaslandırılmıştı. 1907 martında müddeiumumiliğin bir kararı ceza mahkemesinin sekizinci dairesinin muayyen bir celsesinin yalnız çocuk davalarına hasredileceğini bildirdi. Bu suretle Fransada çocuk mahkemelerinin temeli atılmış oluyordu. Bu ilk teşebbüsün kıymetini takdire mecburuz. Çocuk mahkemeleri sahasında bir mahkemenin, muayyen bir celsesinin münhasıran çocuk davasına hasredilmiş olması, geniş bir terakki hamlesi olarak telâkki edilmelidir. Çocuk mahkemesi sistemi her şeyden evvel bu sahada ihtisaslandırılmış hâkim, hususî celse mefhumlarına istinad eder. Bu sırada meclise müteaddid kanun projeleri de teklif olundu. Bu projelerin arasında en büyük ehemmiyeti Ferdinand Dreyfus'ün 7 mart 1910 tarihli projesine atfetmek icap eder, çünkü bu proje ilerde etraflıca tetkik edeceğimiz 1912 tarihli Fransız kanununa esas olmuştur.

Buraya kadar çocuk mahkemelerinin lüzumunu ve bu mahkemelerin bazı memleketlerde hangi fikir ceryanlarının neticeleri olarak doğduğunu tetkikle iktifa ettik. Şimdi, tamamen bu mahkemelerin hukuk tekniği bakımından nasıl kurulduklarını, suçlu çocukların hangi kanaldan geçerek bu mahkemelere tevdi olunacaklarını, bu mahkemelerin vazife ve salâhiyetlerini, takip edecekleri usul ve ne gibi kararlar vereceklerini tetkik edeceğiz. Fakat asıl mevzuumuza girmeden evvel takip edeceğimiz usul hakkında izahat vermeğe kendimizi mecbur addediyoruz :

Çocuk mahkemeleri hiç şüphesiz, üzerinde çok kitap yazılmış ceza hukukunda nisbeten yeni bir teşkilât olmalarına rağmen, esaslı bir şekilde tetkik edilmiş mevzulardan biridir. Bundan başka hemen bütün memleketlerde hususî çocuk mahkemeleri kanunları mevcuttur. Bu teşkilâta mâlik olmayan devletler, küçük bir azlık teşkil ederler. **Ne yazık ki biz de bu azlığın içindeyiz.**

Bu kadar geniş ve işlenmiş bir mevzuu tahlil etmek oldukça güçtür. Biz burada, muhtelif memleketlerin çocuk mahkemeleri kanunlarını

tetkik ederek, bu kanunların hükümleri arasında, bütün memleketlerde veya ekserisinde tatbik edilen prensiplerin izahına çalışacağız. Bu suretle çocuk mahkemelerinin istinad ettikleri esasları tesbit edecek ve bütün dünya mevzuatını kısa fakat hepsini kavrayan bir usulle tetkik etmiş olacağız.

## I

### ÇOCUKLAR İÇİN HUSUSİ POLİS TEŞKİLÂTI

Bu bahis için müracaat olunan eserler : PAUL WETS (Pour une Police de l'Enfance. Revue du Droit Pénal et de Criminologie. Brüksel. 1936) Mme. MUNTRELATRIUS (Institution de la Police Feminine. Aynı mecmua. 1937).

Çocuğun adaletle teması, polis memuru tarafından tevkif edildiği andan itibaren başlar. Bu temas çocuk üzerinde çok derin ve unutulmaz bir tesir icra edecektir. Çocuğun karşısına ilk çıkarılacağı kimsenin bu sahada hiç bir malûmat sahibi olmayan bir polis komiseri olmasına müsaade edilemez. Polis komiserinin de çocuk hâkimine yardım edenler meyanında bulunduğunu göz önünde tutacak olursak, bu yardımcının da vazifesini hakkı ile görebilmesi için bazı bilgilerle mücehhez olması icap ettiğini kabul etmek lâzımdır. Bu hususları göz önünde tutarak çocukların alâkalı bulunduğu işlerde hususî bir polis teşkilâtı yaratmanın lüzumlu olduğu kanaatindeyiz.

Halen ilmî münakaşalar hududunu aşarak, hususî polis teşkilâtı yaratmak fikri bazı memleketlerde tatbik sahasına konulmuştur. Bu şekilde bir polis teşkilâtı İsviçre, Amerika, Almanya ve İngiltere de mevcuttur. Fakat yalnız çocuklarla meşgul olmak üzere ve hakkile ihtisaslendirilmiş yegâne polis teşkilâtı Holandada kurulmuştur. Bu teşkilât 192 den beri **Amsterdamda** çalışmaktadır.

Bu teşkilâtın büroları, alelâde polis komiserliklerinin dar ve havasız odaları halinde değildir. Tertemiz ve büyük bir sadelikle tezyin edilmiş olan bu mahaller, hakikaten çocukların sorguya çekilmesini temin edecek ve onların üzerinde fena tesirler yapamayacak mahiyettedirler.

Bu teşkilât çocukları himaye eden diğer müesseselerle birlikte ve çocuk hakiminin emri altında çalışır. Âmirlik vazifesini hususî bir komiser görür. Bu komiserin emri altında, kadın ve erkek müfettişler (1)

(1) Munter-Latrius (Institution de la Police Feminine. Revue du Droit Pénal et de Criminologie. Brüksel. 1937. Sahife : 411-424).

polis memurları, idare memurları mevcuttur. Bütün bu şahıslar hususî meslekî terbiye ve tahsil görmüşlerdir. Kadın ve erkek müfettişlerin içtimaî bilgiler mekteplerinden mezun olmaları icap eder. Resmî bir elbiseleri yoktur. Üniforma giymezler. Bu polis teşkilâtı gerek hukukî gerek cezaî bakımdan çocuklar hakkında icap eden malûmatı toplayarak çocuk mahkemeleri hâkimlerine vesayet gönderir. Bundan başka çocukların terbiye ve korunmasında ebeveynin ihmaliinde bu teşkilât işe derhal vaziyet eder. Çocuklarının halinden, itaatsizliğinden, şikâyetçi olan ebeveynine nasihatlerde bulunur. Ne şekilde hareket etmek icap ettiğini onlara bildirir. İcabi halinde bizzat işe müdahale eder. Bu geniş salâhiyetlerine rağmen bu teşkilâtın çocuklara ceza vermeğe hakkı yoktur. Ceza-yı mucip olan ahvalde icap eden malûmatı toplayarak çocuğu salâhiyettar makama teslim edecektir.

Diğer bir takım memleketlerde suçlu çocuklarla meşgul olmak üzere kadın polis teşkilâtı vücade getirilmiştir. İngilterede kadın polis teşkilâtı 1905 denberi tesis edilmiştir. Almanyada ilk kadın polis teşkilâtı 1903 de meydana getirildi. Bu teşkilâtın ilk defa vazifesi, suçlu kadınlarla, kadınların içtimaî himayeleri işi ile meşgul olmaktı. Bu polis faaliyetinden bugün muazzam bir kadın polis teşkilâtı doğdu. Halen bu polisin vazifesi meyanında suçlu çocukların takibi işi de bulunur.

## II

### ÇOCUK MAHKEMELERİNİN KURULUŞ TARZLARI

Bu bahis için müracaat olunan eserler : HORACE W. FITCH, Amerikada çocuk hâkimi (Onları Nasıl Buluyorum. Makale, Tercüme eden, Tayyar. Ş. Çullu. İzmir Baro Dergisi. Sene. 3 Sayı : 1-9) Les Pandectes Belges (Cilt: 118. Sahife. 326-775, Brüksel 1925) Principes Applicables aux Tribunaux pour Enfants et aux Régimes Analogues, aux Services Auxiliaires et aux Institutions Destinées à des Enfants (Milletler Cemiyeti, İçtimaî Meselâhler İstişarî Komisyonu. Genève. 1937) ELİSABETH HUGUENİN (les Tribunaux pour Enfants. Paris. 1935) Çocuk Mahkemeleri ve Çocuk Müesseseleri. (W. GRABİNSKA, İRENE WALL. Türkçeye çeviren PERİHAN ELDENİZ - Türkçe yazılı, çocuk mahkemeleri sahasında ilk ciddi eser, arkadaşımız, Bn. P. Eldeniz'in bu tercümesidir. Milletler Cemiyetinin C. 375. M. 252. 1937.IV. vesikasından) DELANNOY (l'Application de la Loi du 15 Mai 1912 sur la Protection de l'Enfance de 1920 à 1937) Revue du Droit Pénal et de Criminologie. 18 inci sene 1938 No: 7 Brüksel) MAXİME CAUCHER (La Protection de l'Enfance et les Tribunaux pour Enfants. Grenoble İstinaf Mahkemesinin 1937 senesi açılış merasiminde verilen nutuk).

Çocuk mahkemelerinin kuruluşu bahsinde şu iki meseleye dokunmakla iktifa edeceğiz : a — Çocuk mahkemeleri münferit veya müçtemi hâkimli mi olmalıdır? b — Hâkimin ihtisaslandırılması meselesi.

a — **Münferit veya müçtemi hâkim meselesi** : Bir çok memleketlerde mahkemelerde birden fazla hâkimin mevcudiyetinin, vatandaşların hukukunu korumak için elzem olduğu fikri mevcuttur. Mahkemede birden ziyade hâkimin bulunması bu hâkimlerin aralarında, hükmün nfa-zından evvel, münakaşa etmelerini imkân dahiline koyar. Bir hükümden evvel, dava hakkında esaslı bir münakaşanın lüzumu inkâr edilemez. Halde çocuk mahkemeleri için müçtemi hâkim sistemini mi kabul etmelidir? Çocuk mahkemelerinin tesis edildiği memleketlerin bazılarında müçtemi, bazılarında da münferit hâkim şekli tatbik edilmektedir. Meselâ Belçikada 1912 kanunu münferit hâkim şeklini tercih etmiş olmasına rağmen, Belçikanın en yakın komşusu olan Fransada, aynı yılda neşredilmiş olan, Fransız 1912 kanunu müçtemi hâkim sistemini tercih etmiştir. Halbuki Almanyada son zamanlarda, münferit hâkim sistemi mevzuatta yer almıştır (1).

Bu sistemlerden hangisi daha faidelidir? Hangisini tercih etmek icap eder? Bu iki sistemin her biri bir çok cezacılar tarafından müdafaa edilmiştir.

Birden fazla hâkim sistemini kabul edenlere göre : Çocuk mahkemesinin yalnız bir hâkimden müteşekkil olmasını kabul etmek yanlış bir yol tutmak demektir. Suç işleyen bir çocuğun, karakterini, yaratılışını, fenalığa olan meyil derecesini, anlamak bir kaç ihtisas mevzuunu teşkil eder. Her halde çocuk hakkında hüküm vereceklerin, içtimaiyat, pedagoji, ruhiyat, ceza hukuku ve muayyen bir hadde kadar tıbbî bilgilere sahip olması icap eder. Halbuki bu kadar geniş malûmatı yalnız bir kimseden beklemeğe imkân yoktur. Binaenaleyh zarurî olarak birden ziyade hâkim sistemini kabul etmek icap eder, bu sebebledir ki bazı memleketlerde mahkemenin reisi hukukçular, âzalar ise, doktorlar, psikiyatri mütehassısları veya pedagoğlar arasından seçilirler. (Meselâ Meksikada, bu mahkemeler bir hâkimden ve iki mütehassıstan müteşekkildirler. Bu iki âzadan biri psikiyatri sahasında ihtisas sahibi olan bir doktor diğeri de bir pedagoğdur). Bir çok memleketlerde kadın âzalar mahkemenin en esaslı bir uzvunu teşkil ederler. Kadın âzanın mevcudiyetinin lüzumu bilhassa maznunun bir kız çocuğu olduğu davalarda pek aş-

(1) 14 haziran 1932 tarihli emirname.

kârdır. Kadın olmayan bir hâkimin bu davalarda, çocuğun şahsiyetini anlamasına imkân yoktur. Tâtbiyat hâkimin yardımcıları arasında bir kadının âzanın mevcudiyetinin çok iyi neticeler verdiğini göstermiştir. Meselâ İngilterede her imkân oldukça, mahkeme âzaları arasında bir kadının bulunması esastır. O halde, mahkemede bir kadının âzanın mevcudiyeti kabul edilecek olursa, tek hâkim sistemini terk etmek ve birden ziyade hâkim sistemini kabul etmek icap eder.

Tek hâkimli çocuk mahkemelerine karşı yapılan bu tenkitte gizli bir hakikatin mevcudiyeti inkâr edilemez. Bir hâkimin müteaddid sahalarda ihtisas sahibi olması imkânsızdır. Fakat bu tenkit diğer mahkemeler için de variddir. Bir çok memleketler yalnız çocuk mahkemeleri için değil aynı zamanda alelâde mahkemeler için de tek hâkim sistemini kabul etmişlerdir. Bir hâkimin meslekî hayatta karşılaştığı güçlükleri, vazifesini hakkı ile başarabilmesi için kendisinden talep edilen bilginin genişliğini göz önünde tutarsak, bu itirazın bütün hâkimler için varit olduğunu görürüz. Tek hâkim sistemini kabul eden memleketler ekseriyeti teşkil etmektedirler. Bu sistem çok esaslı bir temele istinad etmektedir:

Bu sistemin taraftarlarına göre her şeyden evvel bu mahkemelerin karakterini vazih bir şekilde tesbit etmek icap eder. Çocuk mahkemeleri, çocuklara ceza vermekle mükellef bir teşkilât değildirler. Çocuk mahkemelerini, alelâde mahkeme mefhumundan tamamile ayırmak icap eder. Çocuk mahkemeleri bir mahkeme olarak değil, çocukları himaye ile mükellef içtimaî bir teşkilât olarak telâkki edilmelidirler. Bu içtimaî vazifeyi başarmağa mecbur olan hâkim, her şeyden evvel onları himaye etmekle, haklarında bir baba gibi hareket etmekle mükelleftir. O halde hâkim çocuğu huzuruna celbedecek, ve bu işe tahsis edilen hususî bir salonda veya çalışma odasında çocuğu sorguya çekecektir. Bu suretle çocuk büyüklere bile haşyet ve korku veren bir mahkeme huzurunda değil, alelâde bir mahalde muhakeme edilecektir. Hâkim çocuğa iyilikle muamele edecek, onunla bazan bir baba bazan da bir arkadaş gibi konuşacaktır (1). Yani hâkim, karşısına getirilen, bu küçük maznun ile kendi arasında şahsî bir münasebet ve rabita yaratacaktır. Halbuki böyle bir rabitanın, bir kaç hâkimden müteşekkil bir mahkeme heyeti ile maznun arasında mevcut olabileceğini düşünmeğe imkân yoktur. Tek hâkim bu işi daha iyi başarabilir (2).

Bir hâkimden bir kaç sahada ihtisas beklemeğe imkân olmama-

(1) Horace W. Finch. (Onları nasıl buluyorum).

(2) Les Pandectes Belges. Sahife : 326-375.

sına gelince : Bu itiraz variddir. Fakat hâkimin vazifesini görürken, ihtisas sahibi kimselerin bu hüsustaki fikirlerini almasına hiç bir mâni yoktur.

Diğer bir bakımdan da tek hâkim sistemi, çocuk mahkemeleri sahasında bazı üstünlükler arzeder. Umumiyet itibarile, suçlu olduğuna karar verilen çocuk hakkında mahkeme bir ceza değil fakat bir terbiye ve himaye tedbiri alır. Bu tedbirlerden ve bunların mahiyetinden ilerde bahsedeceğiz. Fakat burada şurasını işaret edelim ki : bir çok ahvalde bu tedbirler çocuğun rüştüne ve bazı ahvalde rüşt yaşından sonra bile devam edecektir. Yani bu tedbirler mahiyetleri itibarile uzun müddet tatbik edilecek olan ve icabı halinde tadil edilen, müddeti azaltılıp çoğaltılabilen tedbirlerdendir (1). Bu müddet zarfında, çocukla daimî bir münasebette bulunan, çocuğun ruh ve ahlâkındaki islahı nefse doğru olan terakkiyi müşahede eden, çocuğu doğru yola sevkedecek direktifleri, esasları tesbit eden kimse çocuk hâkimidir. Binaenaleyh hâkimin vazifesinin ehemmiyeti ve genişliğine mukabil mes'uliyetinin de büyük ve ağır olması icap eder. O halde bu kadar elzem olan bu mes'uliyeti bir kaç hâkim arasında taksime hiç bir sebep yoktur.

Bizce bu esaslara istinad edilerek tek hâkim sistemini kabul etmek icap eder.

b — Çocuk mahkemeleri sahasında umumî prensiplerden birisi de hâkimin ihtisaslandırılmasıdır. Bir çok memleketlerde hâkimin ihtisaslandırılması için yegâne çare aynı hâkimin senelerce, aynı makamda, çocuk hâkimliğinde bırakılmasıdır. Halbuki diğer bir takım memleketlerde, bu kadarla iktifa olunmamış ve çocuk mahkemesi hâkimlerinin diğer hâkimlerden ayrı, meslekî bir takım bilgilerle mücehhez olması mecburiyeti vazolunmuştur.

Ne şekilde olursa olsun, temin edilirse edilsin ihtisas çocuk mahkemesi hâkimleri için elzemdir. Hâkimin daimî bir surette suçlu çocuklarla teması, hâkime tam bir ihtisas ve çocukları anlayabilmek, cemiyetin aşağı sınıflarile temas ve onların dertlerini dinliyebilmek ve bu sınıfların maddî ve manevî bakımdan olan vaziyetinin çocuklar üzerindeki tesirlerini görebilmek kabiliyetini bahşeder.

Bu suretle temin edilen adalet nazariyattan uzak, yerinde ve insanca temin edilmiş bir adalet olur. Bundan başka bu daimî temas hâkime, kanunun gösterdiği müeyyidelerin tatbikattaki neticelerini lâyıkî ile takdir kabiliyetini vermiş olur.

(1) Les Pandectes Belges. Cilt 118. Sahife : 335. No. 39.

## III

## ÇOCUK MAHKEMELERİNİN VAZİFE VE SALÂHIYETLERİ

Bu bahis için müracaat olunan eserler : BAHA KANTAR (Ceza Muhakemeleri Usulü. Birinci kitap. Ankara. 1935) HENRİ VELGE (La Prot ection de l'Enfance dans la Législation et dans les Oeuvres en Belgique. Brüksel. 1925.) MARCEL MARTIN (Les Mineurs de Treize Ans devant la Loi Pénal. Paris. 1922) Fransız Ceza Kanunu. Fransız Çocuk Mahkemeleri Kanunu. Belçikanın Çocukları Koruma Kanunu. BRAAS (Précis de Droit Pénal. Les Principes Généraux de la Répression, Commentaire du Livre Premier du Code P nal. L gislation sur le Vagabondage et la Mendicit , L gislation de l'Enfance. Li ge. 936) PAUL VERVAECK (D linquance et Criminalit  de l'Enfance. Revue de Droit P nal et de Criminologie. 16 ıncı sene. 1936 haziranı nüshası. Sahife : 712) Belçika Temyiz Mahkemesinin 19 haziran 1922 tarihli kararı (bu kararı Pasicrisie mecmuasının 1922 ye hasredilen nüshasının 1 inci kısmının 365 inci sahifesinden aldık) Yine aynı mahkemenin 10 teşrinisani 1923 tarihli kararı. GENÇ SUÇLULAR VE ONLARIN HİMAYESİNİ TEMİN İÇİN ALINACAK TEDBİRLER HAKKINDA AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNİN YENİ KANUNU (16 haziran 1938 tarihinde tasdik ve kabul edilmiştir). FEYZULLAH USLU (Belçika Adliye Teşkilâtı. 1939. İzmir. Bu kitabın 80-104 sahifeleri çocuk mahkemeleri meselesine hasredilmiştir).

**I — Vazife :** (İşlenilen suçun mahiyetine yahut suç failinin sıfatına göre davaya kanunun tayin ettiği hâkim veya mahkeme tarafından bakılması hususuna muhakemeler usulünde - **Vazife** - derler (1).

Bu tarifin pek vazih olarak gösterdiği gibi ceza usulünün umumî kaidelerine göre, kanun ya işlenilen suç veyahut suç failinin sıfatını nazarı itibare alarak mahkemelerin vazifesini tayin etmiştir. Bu tarifi göz önünde tutarak çocuk mahkemelerinin vazifelerinin kanunlar tarafından ne şekilde tesbit edilmiş olduğunu aradık. Vardığımız netice şudur : Bazı memleketlerde bu iki mefhum yani suçun mahiyeti ile suçlunun hüviyeti aynı zamanda nazarı itibare alınarak çocuk mahkemelerinin vazifeleri hududu tahdid olunmuştur. Bu memleket sistemlerinde yalnız çocuğun yaşı değil aynı zamanda işlediği suçun mahiyeti de, çocuk mahkemelerinin vazifesi üzerine müessirdir. Biz bu memleketlerin sistemlerini mahdud vazife sistemi namı altında tetkik edeceğiz. Halbuki diğer bazı memleketlerde, suçun mahiyeti nazarı itibare alınmamaktadır. Bu memleketlerde çocuk mahkemesinin vazifesini tayin eden unsur, maznunun yaşı

(1) Baha Kantar. Ceza Muhakemeleri Usulü. Sahife : 5.

dır. Fiilin mahiyet ve ağırlığının hiç bir kıymeti yoktur. Bu memleketlerin sistemlerini **geniş vazife** sistemi ismi altında tetkik edeceğiz (1).

**A — Mahdud vazife sistemi** : Bu sistemin bir çok memleketlerde kabul edildiği görülmektedir. Bu sınıfa ithal edebileceğimiz memleketlerin sistemleri arasında mevcut teferruat kabilinden farklar bertaraf edilecek olursa, hepsinde müşterek bir nokta bulunduğu görülür. Bu müşterek vasıf, çocuk mahkemelerinin vazifesini bazı ahvalde tahdid lüzumudur. Bu tahdidin ne şekilde yapılacağına gelince, bu iş her memlekette başka türlü hallolunmuştur. Bazı memleketlerde eğer suç **muayyen bir vahamet derecesini aşarsa** çocuk hakkında umumî ceza mahkemeleri karar vermelidir. Bazı memleketlerde ise bu nokta ihmal edilmemekle beraber, çocuğun **büyük bir şahısla iştirâk halinde** bulunduğu ahvalde, her ikisinin de umumî ceza mahkemelerine tevdi suretile çocuk mahkemelerinin vazifeleri tahdid edilmiştir. Buraya kadar verdiğimiz bu izahatı, müşahhas bir hale sokmak gayesile, 1912 Fransız kanununun sistemi üzerinde kısaca duracağız :

Fransız Ceza Kanununda suçlar üçe ayrılmışlardır. Kabahat, cünha, cinayet. Bu üç suçun rüyet edileceği mahkemeler gerek teşkilât, gerek vazife bakımından tamamiyle birbirlerinden farklıdır. Yani bu üç suçtan her biri için ayrı bir mahkeme mevcuttur. Bu noktayı işaret etmekteki maksadımız 22 temmuz 1912 tarihli Fransız kanununun, bir suçun çocuklar tarafından işlenmesi halinde, ceza usulünün bu kaidesi ne esasî istisnalar yaratmış olduğunu göstermektir.

1912 kanunu suçlu çocukları üçe ayırıyor. Bunlar, on üç yaşından küçük olanlar, yaşı on üç ile on altı arasında bulunanlar, ve on altı yaşından büyük olup da on sekiz yaşını doldurmamış olanlardır.

1 — On üç yaşından küçük olanlar hakkında 1912 kanununun birinci maddesini tatbik etmek lâzımdır. Bu madde on üç yaşından küçük bir kız veya erkek çocuğun ceza kanununun cünha ve cinayet diye vasıflandırdığı suçlardan biri ile itham edildiğinde ceza mahkemesine tevdi olunamayacağını bildirmektedir. Bu madde cinayet ve cünhadan bahsetmekte ve kabahati meskût geçmektedir. Bunun sebebi on üç yaşından küçük olup da bir kabahat suçu işleyenlerin 14 üncü madde ahkâmına tabi olmalarıdır. Bu halde çocuk Tribunal de Police huzuruna sevk olunacaktır. Her ne kadar kanun, çocuk davalarını görecek hâkimin bazı şartlara riayet etmesi icap ettiğini işaret ediyorsa da, bu hâkimin

(1) Bu iki tabiri (mahdud ve geniş vazife) tetkikimizi kolaylaştırmak için inhitap ettik. Bu mesele üzerine yazılmış diğer kitaplarda böyle bir tasnif yoktur

bu davaları görebilmek için icap eden ihtimamla yetişmemiş olmasına göre biz on üç yaşından küçük olup da kabahat suçu işleyen çocuklar hakkında 1912 kanununun, çocuk mahkemelerinin vazifesini bu noktada tahdid etmiş olduğuna kaniiz. Her ne kadar kanunda bu davaların umudâ mahkeme salonunda değil, hâkimin çalışma odasında rü'yet edileceği, mahkemesi değildir. Fakat şurasını da işaret edelim ki, bir çocuğun bu mahkemenin vazifesine tabi olması için mükerrir olmaması lâzımdır. On üç yaşından küçük olup da kabahat fiilinin ikanda mükerrir olan çocuklar, diğerlerinin, yani on üç yaşından küçük cünha ve cinayet suçlularının tâbi olduğu mahkeme huzuruna gönderileceklerdir. Kanun on üç yaşından küçük cinayet veya cünha maznunlarının tâbi olacağı rejimi almıştır. Fakat bundan çocuğun serbest bırakılacağı neticesi çıkmaz. Çocuk mahkemesine tevdi olunacaktır. Eğer hukuk mahkemesi muhtelif daireleri ihtiva ediyorsa, bunların arasından daima çocuk davalarıyla meşgul olacak bir daire seçilecektir. Bu suretle bu daire ihtisaslandırılmış olur. Mahkeme hukuk mahkemesi olduğundan çocuk hakkında hiç bir şekilde ceza verilemez. Mahkeme çocuğun ahlâkını temin maksadıyla islah, terbiye, nezaret, yardım, veya vesayet tedbirlerine müracaat edecektir. Celse hafidir. Ve umumî mahkeme salonunda değil, müzakere odasında ceryan eder.

2— On üç yaşından büyük, on altı yaşından küçük çocukların tâbi olacağı mahkemeyi, 1912 kanununun 18 inci maddesi sarahaten göstermektedir. Bu maddeye göre, yaşı on üç ile on altı arasında olan çocukların bir cünha veya cinayet ile ithamları halinde davalarını görmek üzere her bidayet ceza mahkemesi, bir çocuk mahkemesi tesis eder. Görülüyor ki Fransada hakikaten çocuk mahkemesi verebileceğimiz teşekkül, ancak her eyalette, bidayet ceza mahkemelerinin kuracakları bu mahkemelerdir. Fransada ancak bu iki yaş haddi arasında bulunan çocuklar için, çocuk mahkemelerinin vazifesine, geniş bir vazife diyebiliriz. Fakat buna rağmen şurasını da işaret edelim ki, kanun yalnız cinayet ve cünhadan bahsediyor. Binaenaleyh kabahatlerin umumî mahkemelerde rüyet edileceği nazarı itibare alınır, yaşı on üç ile on altı arasında olan çocuklar hakkında da bu vazifenin tahdid edilmiş olduğu görülür.

3 — On altı yaşından büyük ve on sekiz yaşından küçük olanlar hakkında yine 18 inci madde ahkâmı tatbik olunacaktır. Bu çocuklar hakkında kanun çocuk mahkemelerine işlenen suçun bir cünha olması

halinde vazife tanımaktadır. Binaenaleyh işlenilen suçun cünha haddini aşmış ve cinayet sahasına girmiş bulunduğu ahvalde, çocuk mahkemeleri vazifedar değildirler. O halde bu üç ihtimali nazarı itibare alarak, Fransada çocuk mahkemelerinin vazifelerini şu suretle hülâsa edebiliriz. Bu mahkemeler :

a — On üç yaşından küçük olan kabahat suçu mükerrirleri,

b — Yaşı on üç ile on altı arasında olup da bir cünha veya cinayet maznunları,

c — On altı yaşından büyük ve on sekiz yaşından küçük olanların bir cünha fiili ile ittihamları halinde; vazifedardırlar.

**B — Geniş vazife sistemi :** Bu sistemi kabul eden memleketlerde ehemmiyet suça değil, suçluya atfolunmuştur. Çocuk mahkemeleri şu veya bu suç için değil, çocuklar için yaratılmış mahkemelerdir. Binaenaleyh işledikleri suç ne olursa olsun çocuk hâkimine tevdi edilmeleri icap eder.

Bundan başka yine bu sistemi kabul eden memleketlerde çocuk mahkemelerinin vazifesi diğer bir sahada da tevsi edilmiştir. Bu memleketlerin bir çoğunda çocuk mahkemeleri, işlenilen suçun mahiyeti ne olursa olsun vazifedar olmakla beraber, aynı zamanda suç işlememiş ve fakat suç işlemeğe olan meylini muhtelif vesilelerle izhar etmiş olan çocuklar hakkında da bir karar ittihazına salâhiyetdardırlar. Suç işlememiş olan bir kimsenin mahkemeye tevdi ilk bakışta doğru bir şey olarak telâkki edilmeyebilir. Ceza mahkemeleri suç işleyenler için tesis edilmişlerdir. Fakat şurasını da unutmayalım ki ; Ceza usulü sahasında doğru olan bu fikir yalnız, tamamen ceza mahkemesi vasfına mâlik olan teşekküllere kabili tatbiktir. Çocuk mahkemesi, mahkeme ismini taşımakla beraber, bu manada bir teşekkül değildir. Çocuk mahkemeleri yarı mahkeme, yarı himaye müessesesidir. Bir himaye müessesesinin çocukla meşgul olabilmesi için son dakıkaya, suça kadar beklemesine hiç de lüzum yoktur. Geniş vazife sisteminin ne şekilde tatbik edildiğini göstermek maksadı ile Belçikanın Çocukları Koruma Kanununun bu meseleyi nasıl hallettiğini misal olarak zikrediyoruz :

Belçika Kanununun 16 ıncı maddesi büyük bir vuzuh ve sarahatle çocuk mahkemelerinin vazifesini tesbit etmiştir. Mahkemenin vazifesini tayin edecek yegâne unsur yaştır. Bu maddede suçu işlediği anda, on altı yaşından küçük olan her çocuğun (**Çocukların hâkimi**) ne tevdi olunacağı bildirilmektedir. İşlenilen suçun en ağır bir cinayet veya en hafif bir kabahat suçu olmasının hiç bir ehemmiyeti yoktur. (Çocuk

hakkında yalnız çocukların hâkimi) karar verebilir. Diğer mahkemelerde verilecek kararlar yolsuzdur. Belçika Temyiz Mahkemesi bu mesele üzerinde çok titiz davranmış ve bu sahadaki kanun hükümleri üzerine hâkimlerin nazarı dikkatini bir kaç uzun esbabı mucibeli kararlarla celbetmiştir.

Bundan başka Belçika kanunu bu kadarla iktifa etmemiş on üçüncü maddesinde, çocuk hâkiminin vazifesi hudutlarını daha genişletmiştir.

Bu maddeye göre çocuk hâkiminin bazı ahvalde çocuk suç işlemiş olsa bile müdahaleye hakkı vardır. Bu maddenin ikinci fıkrasına göre on sekiz yaşından küçük olup da dilencilik veya serserilik halinde yakalanan çocuklar, derhal tevkif olunarak çocuklar hâkimine tevdi olunacaklardır. Hâkim bu çocukları :

1 — Tekdir ettikten sonra muhafazaları ile mükellef olan kimselere iade ederek ilerde çocuğa daha iyi bir şekilde nezaret etmelerini bildirir, veya;

2 — Rüştlarına kadar çocukları, şayanı hürmet bir kimse nezdine veya çocuk himayesile meşgul olan bir müesseseye yerleştirir;

3 — Veya rüştlarına kadar (hükûmetin emrine) tevdi eder.

Dilencilik ve serserilik hallerinin çocukta itiyadî bir şekil aldığı görülecek olursa çocuk hâkimi yalnız 2 ve 3 numarada yazılı tedbirlerden başkasına müracaat edemez.

Bu izahat, Belçikada geniş vazife sisteminin hakkile tatbik edildiğini göstermeğe kâfidir.

Bu suretle kısaca Fransız ve Belçika sistemlerini gördükten sonra Amerikanın 16 haziran 1938 tarihli kanununun vazife hakkındaki hükümlerini de hülâsa etmek icap eder. Amerika sisteminden ayrıca ve yaptığımız tasnif dışında bahsetmekteki maksadımız, bu sistemin diğerlerinde mevcut olmayan bir hususiyete mâlik olmasındandır. Amerika vazii kanunu, vazifenin tayininde yalnız suça, suçlunun hüviyetine değil aynı zamanda suçlunun arzusuna da ehemmiyet atfetmektedir.

Mevzuu bahis kanunun tatbiki için, küçük (Junevill) tâbiri on yedi yaşında veya bu yaştan küçük olanları, (küçüklerin işlediği suçlar) tâbiri ise, çocuklar tarafından Birleşik Devletlerin kanunlarına muga-yir olan ve ölüm veya müebbet ağır hapis cezası ile cezalandırılmayan, ef'ali gösterir.

Ölüm veya müebbet ağır hapis cezası ile cezalandırılmayan bir fiili işlemiş, ve 11 haziran 1932 tarihli kanun ahkâmı mucibince her hangi bir Birleşik Devlete tevdi edilmemiş olan, her küçük-L'Attorney Général'-

in takdiri ile ve kendisinin muvaffakati şartile, genç suçlular gibi takip olunacak, ve bu usule tâbi tutulacaktır. Bu takdirde maznun (çocukların işlediği suç) ithamile takip edilecek ve işlenen suçtan dolayı hakkında ayrı takibat yapılamayacaktır. Çocuğun rızasını tahriren mahkemeye tevdi etmesi icap eder. Hâkim bu esnada çocuğu hakları ve rızasının neticeleri hakkında tenvir edecektir. Bu suretle salâhiyet dairesi dahilinde işlenen çocuk suçları hakkında mahkeme bu davaya vaziyet edebilecektir. Bu işi görmek için ne zaman olursa olsun mahkeme içtimaa davet edilebilecektir. Dava jürisiz rüyet edilir. Çocuğun (çocukların işlediği suç) ile ittiham edilmesini kabul etmesi, bir jüri huzurunda muhakeme edilmesi hakkından vazgeçmiş olmasını icap ettirir.

**C** — Bir suç daima bir şahsın eseri değildir. Bir suçun bir kaç kişi tarafından ikama daima tesadüf olunabilir. Ve tatbikatta çocukların suçların ikama hemfiil veya fer'an zimethal olarak iştirâk ettikleri sık sık görülür.

Bu halde aynı suçla ittiham edilen biri küçük, diğeri büyük iki maznunu hangi ceza mahkemesine göndermek icap eder?

Bu hususta üç şekilde hareket etmek kabildir : Ya çocuğun himayesi fikrini her şeyden üstün tutarak yaşları ne olursa olsun bütün maznunları çocuk mahkemesine tevdi edeceğiz ve yahut büyük maznunlarla birlikte çocuğu da umumî mahkemeler huzuruna sevk edecek veya davaları birbirinden ayırarak çocuğu çocuk mahkemesine, büyük mahkûmları da haklarında vazifedar mahkemeye göndereceğiz.

Birinci ihtimale göre, yaşları ne olursa olsun, bütün maznunlar içlerinde bir çocuk bulunması hasebile çocuk mahkemesine tevdi olunacaklardır. Fakat bizce bu şekilde hareket etmek doğru olamaz. Her ne kadar çocuğun himayesi prensibine çok büyük bir ehemmiyet atfetmek icap ederse de diğer maznunların umumî mahkemelerin vazifesinden hariç tutulmaları adalet hissine uymaz. Bîhassa işlenen suçun ağır bir cürüm olduğunu farzederek büyük maznunu tek hâkimden müteşekkil bir çocuk mahkemesi huzuruna sevk etmenin gayri tabiiliğini pek kolaylıkla anlayabiliriz. Tetkikatımızda bu usulün her hangi bir memleketçe kabul edilip edilmediğini araştırdık ve bazı memleketlerde istisnaî ahvalde büyük maznunların da çocuk mahkemesince muhakeme edilebileceklerini gördük. Meselâ Portekiz sistemine göre vasinin vesayeti, çocuğun nezareti ile mükellef olanların bu nezaret esnasında işledikleri suçlarla çocuğun ahlâk ve sıhhatine karşı işlenen suçların muhakemesi çocuk mahkemelerince yapılır. Fakat bu haller tetkik edilecek

olursa bizi alâkadar eden mesele ile pek uzaktan alâkadar oldukları görülür. Bir defa bu hallerde iştirâk hali mevcut değildir. Bilâkis suç bir şahıs tarafından bir çocuk aleyhine işlenilmiştir. Çocuk maznun değil; mağdurdur. Vazn kanununun maksadı çocuğun himayesini âzamî şekilde temin etmek için çocuk mahkemelerinin vazifesini genişletmek ve bazı hallerde büyük maznunlara da bu vazifeyi teşmil etmekten ibarettir.

İkinci ihtimale göre çocuğun muhakemesi diğer yaşlı maznunlarla birlikte umumî mahkemelerde yapılacaktır. Yani bir suçta birden ziyade suçlu mevcut ise ve bu suçlulardan bir veya bir kaç çocuk mahkemelerince değil, umumî mahkemelerce muhakeme edilecekler ise bütün maznunlar vazifedar umumî mahkeme huzuruna gönderileceklerdir. Büyüklerin iştirâki halinde küçük maznun çocuk mahkemelerince muhakeme edilemez. Davadaki bütün maznunlar umumî mahkemelerin vazifesine tabidirler. Bu sistem şu esaslara istinad etmektedir:

a — Eğer bir suçta iki veya daha ziyade kimse alâkadar ise, ve bu kimselerden bir veya bir kaç hususî diğerleri de umumî mahkemeler tarafından muhakeme edilecek iseler, bütün maznunlar umumî mahkemeler huzuruna çıkarılırlar. Bu kaide ceza hukukunda bazı istisnalarla kabul edilmiş kaidelerden biridir.

b — Büyük maznunların muhakemesi ile mükellef mahkemeler maznunun hakkını koruyabilecek teşkilâta maliktirler. Yani gerek mahkemenin teşkilât ve gerekse takip edilen usul bakımından kanun ve idarî kararlar, masum bir kimsenin suçlu gibi telâkki edilmemesini temin edecek her türlü tedbirleri almışlardır. Yani usul ve teşkilât bakımından umumî mahkemeler çocuk mahkemelerine faiktirler. Ve maznun için daha fazla teminat arzederler.

Bu sebeble bazı memleketlerde bu sistemin kabul edilmiş olduğunu görüyoruz.

Meselâ 1912 Fransız kanununun 18 inci maddesinin son fıkrasına göre; yaşı 13 ile 18 arasında olup da daha yaşlı diğer kimselerin işlediği suça fail veya fer'an zimethal şeklinde iştirâk eden çocukların muhakemesi umumî mahkemelerce görülecektir. Fakat şurasını da işaret edelim ki bu maddenin son fıkrası ile umumî mahkemelerin çocuklar hakkındaki hususî mahiyetteki vazifesi çocuğun 13 yaşından büyük olması halinde kabul edilmiştir. Binaenaleyh 13 yaşından küçük olan çocuk hakkında bu istisna varit değildir.

Yukarda izah ettiğimiz gibi, Fransada çocuk mahkemelerinin vazifelerini 1912 kanununun 18 inci maddesi tesbit etmiştir. Bu maddeye göre

yaşı 13 ile 16 arasında olup da bir cünha veya cinayet ile veya yaşı 16 ile 18 arasında olup da bir cünha suçu ile ittiham edilen çocuklar çocuk mahkemelerince muhakeme edileceklerdir. Bu noktayı anlamak için misal olmak üzere 15 yaşında bir çocuğun kanunun cinayet suçu olarak vasıflandırdığı bir fiili işlemiş olduğunu farzedelim. O halde çocuk 18 inci maddenin birinci fıkrası mucibince çocuk mahkemesine tevdi edilecektir. Fakat eğer çocuk bir suçu büyük bir maznunun iştirâki ile işlemiş ise hakkında birinci fıkra değil, 18 inci maddenin son fıkrası tatbik olunacak ve büyük maznunla birlikte vazifedar umumî mahkeme huzuruna gönderilecektir.

Üçüncü ihtimale göre çocuğun ve büyük maznunun davası birbirinden ayrılacaktır ve her maznun vazifesine tâbi olduğu mahkeme huzuruna gönderilecektir. Bence meselenin bu şekilde halli doğrudur. Yukarıda ikinci ihtimalden bahsederken hangi sebeplerden ötürü çocuğun umumî mahkemelere sevki icap ettiğini gösteren sebepleri tetkik ettik. Bu meyanda büyük mahkûmların çocuk mahkemeleri huzuruna sevk edilmelerinin doğru olmadığını tek hâkimli çocuk mahkemelerinin büyük maznunların muhakemesini yapabilecek derecede teşkilâtlandırılmadığını gördük. Büyüklere çocuk mahkemelerince muhakemesinin bu kimselerin kendilerini müdafaa etmek haklarına tecavüz gibi telâkki olunması lâzımdır. Fakat aynı itirazı çocukları umumî mahkemelere sevk etmek isteyen sisteme karşı da yapmak mümkündür. Nasıl çocuk mahkemeleri büyüklere muhakeme edebilecek kadar teşkilâtlanmamış iseler, umumî mahkemeler de çocukları muhakeme edebilecek kudret ve bilhassa ihtisasa mâlik değildirler. Çocuk davalarının ehemmiyetsiz işler gibi telâkki edilmesi doğru olamaz. Bu kitabın ilk sayfelerinde suçlu çocuklarla cemiyetin ne dereceye kadar meşgul olması icap ettiğini işaret ettik. Bu meseleye icap eden ehemmiyeti vermek lâzımdır. Çocukları muhakeme edebilmek, bilhassa bu muhakemenin gayesinin yalnız ceza vermek olmadığı düşünülecek olursa, çok güç bir şeydir. Bu işi ihtisas sahibi hâkimler başarabilirler. O halde iki imkânsızlık karşısındayız. Ne büyüklere çocuk mahkemelerine, ne de çocukların umumî mahkemelere tevdiine imkân vardır. İştirâk halindeki maznunların davalarını birbirinden ayırmak ve her maznunu ait olduğu mahkemeye sevk etmek icap eder.

Bu sureti hal tatbikatta bazı güçlüklerle, karışıklıklara meydan verebilirse de bu meselenin bizce başka türlü halline imkân yoktur.

İştirâk halinde davaların ayrılmasını kabul eden memleketler arasında Belçikayı sayabiliriz :

Belçikanın 1912 tarihli çocukları koruma kanununun 20 inci maddesi bu meseleyi sarahaten halletmektedir. 20 inci maddeye göre çocuğun işlediği suç yaşlı bir kimsenin işlediği fiille alâkalı bulunuyorsa davalar birbirlerinden ayrılacak ve çocuk (çocukların hâkimi) huzuruna çıkarılacaktır. Bu maddenin mebusan meclisinde müzakeresi sırasında denildiği gibi : (Çocuk için hususî bir mahkeme, büyük maznunlar için de umumî mahkemeler mevcut olduğuna göre çocuk ve büyük maznun davaları birbirinden ayrılarak vazifedar mahkemelere tevdi edilmeleri doğrudur. Bazı memleketlerde nazari bir takım sebebler yüzünden büyük maznunların iştiraki halinde maznun çocuk umumî mahkemeler huzuruna çıkarılmaktadır. Bizce çocuğun himayesi her şeyin ve bilhassa nazari güçlüklerin fevkindedir. Çocuğun himayesi ise onun çocuk hâkiminin huzuruna sevkini ve bu haktan büyük bir maznunun alâkası bahanesile mahrum edilmemesini icap ettirir.)

**II — Salâhiyet :** (Adli mahkemelerin arazi sahası noktasından bir davaya bakabilmek veya bakamamak hali - Salâhiyet - i teşkil eder) (1).

Çocuk mahkemeleri kanunları ceza muhakeme usulleri kanunlarının hükümlerine istisna teşkil edebilecek esaslı hükümler vazetmemişlerdir. Bu sebeble salâhiyet üzerinde uzun müddet durmayacağız.

Fransız kanununa göre salâhiyettar mahkeme, suçun işlendiği, suçlunun ana baba veya vasisinin ikamet etmekte olduğu veya çocuğun bulunduğu mahâl mahkemesidir.

Belçika kanunu da müşabih bir hükmü ihtiva etmektedir. Bu mesele üzerinde tetkik ettiğimiz çocuk mahkemeleri kanunlarında alâkayı mucip bir hususiyet görmedik. Yalnız bu kanunların tetkikinden çıkan netice, çocukların işledikleri suçlarda salâhiyet meselesi hakkında vazı kanunların çocuğun daha ziyade ana, baba veya vasisinin ikametgâhı hâkimine tevdiine meyyal olduklarıdır.

Fransız kanununun mecliste ceryan eden müzakeresi zabıtlarından çıkan bu nokta hakkında sarahat mevcuttur. Bu zabıtlarda: (Bir suçun ikai halinde, davaya suçun işlendiği mahal hâkimi tarafından bakılması şayanı arzudur. Fakat çocukların suçlu bulunduğu davalarda her şeyden evvel suçlunun şahsı nazarı itibare alınmalıdır. Binaenaleyh suçlunun ah-lâk, seciye ve yaşadığı muhiti tenvir edecek malûmatın kolaylıkla toplanabileceği mahalli mümkün olduğu takdirde tercih etmek icap eder) denilmektedir. Bu esbabı mucibeye müsteniden Fransız kanununda eğeri

(1) Baha Kantar. Ceza Usulü Muhakemeleri. Sahife : 26.

suçun ika edildiği veya çocuğun bulunduğu mahal mahkemeleri davaya vaziyet etmişlerse, icabında davanın bu mahkemeler tarafından çocuğun ebeveyn veya vasinin ikametgâhı mahkemesine gönderileceği zikrolunmaktadır.

#### IV

### İSTİNTAK VE DURUŞMA

Bu bahis için müracaat olunan eserler : BAHA KANTAR (Ceza Muhakemeleri Usulü) (Milletler Cemiyetinin çocuk mahkemeleri hakkında neşriyatı Geneve, 1937) PAUL CORNİL (La Législation Protectrice de l'Enfance. Notes. Université de Bruxelles. Année Academique. 1937-1938) ELISABETH HUGUENIN (les Tribunaux pour Enfants, Paris, 1935) Fransız Çocuk Mahkemeleri Kanununun 17 inci maddesi Belçika Çocukları Koruma Kanununun 30 uncu maddesi.

**A** — Çocukların işledikleri suçların ne şekilde istintaka tabi tutulduklarını anlamak için, Fransız kanununun 17 inci maddesinin tetkiki faidelidir. Bu maddeye göre (birden ziyade istintak hâkimi mevcut olduğu takdirde mahalli mahkemenin birinci reisi, müddeiumuminin tekli üzerine, bu istintak hâkimlerinden bir veya bir kaçını münhasıran 18 yaşından küçük olan çocukların sorgusu ile mükellef olmak üzere intihap eder. İstintak hâkimi yalnız suçun anasını araştırmayacak aynı zamanda çocuğun ve ailesinin maddî ve manevî vaziyetini de tetkik edecektir. Bundan başka çocuğun avukatı yoksa, re'sen çocuğa bir müdafî seçer veya baro reisi vasıtasile seçtirir. İcabı halinde çocuğu tıbbî bir muayeneye sevkeder.

Fransız kanununun 17 inci maddesi esaslı hükümleri ihtiva etmektedir. Bu maddeye göre, mahkemeler nezdinde yalnız çocuk davalarını görmekle mükellef yani bu sahada ihtisaslandırılmış sorgu hâkimleri mevcut olacaktır. Umumiyet itibarile sorgu hâkimi umumî kaidelere tevfikân istintaka devam edecek fakat sorguyu yalnız suç üzerine inhisar ettirmeyecektir. Sorgu çocuğun ve ailesinin maddî ve manevî vaziyetini gösterecek malûmatı ihtiva edecektir.

İngilterede istintak hâkimi, polis teşkilâtı tarafından mühim bir mikyasta yardım görmektedir. Adalet ve adli zabıta çok muntazam bir ahenk içinde ve el birliği ile çalışırlar. Bir çocuğun suç işlediğini haber alan zabıta hemen işe vaziyet eder, tahkikata koyulur. Bu hususta bütün malûmatı ihtiva edecek mufassal bir rapor meydana getirir. Aynı zamanda polis teşkilâtı maarif idaresini keyfiyetten haberdar eder. Maarif idaresi de bir maarif müfettişini bu işle tahmil eder. Müfettişin yapı-

cağı anket çocuğun ailesinin vaziyetini, mektep hayatını, hocalarının çocuk hakkında intibalarını, çocuğun spor sahasındaki faaliyetlerini gösterecek unsurları havidir. Bu rapor çocuğun mahkeme huzuruna sevki anında, hâkime tevdi olunacaktır.

Çocuk suçluluğu sahasında elzem olan diğer bir keyfiyet te, suçlu çocukların tıbbî bir muayeneye tâbi tutulması mecburiyetidir. Bu mesele üzerinde uzun boylu durmayacağız.

Çocuğun tıbbî bir muayeneye tabi tutulabileceği hemen hemen bütün memleketlerde kabul edilmiştir. Yalnız bazı memleketlerde bu tıbbî muayene mecburidir. Halbuki diğer bazı memleketlerde ise çocuğun aklî veya bedenî bir ârızaya düçar olduğu görüldüğü takdirde muayenesine tevessül olunabilir. Bizce çocuğun her halde tıbbî bakımdan muayenesi faideden hali değildir. Sorgu hâkimi ve çocuk mahkemesi hâkiminin bu sahadaki tecrübeleri ne kadar geniş bile olsa çocuğun tıbbî bakımdan durumu hakkında tam ve isabetli bir fikir edinmelerine imkân yoktur. Bilhassa bir çok akıl hastalıklarının çok gizli âraza malik oldukları ve bu ârazın ancak akıl hastalıkları mütehassısları tarafından görülebileceği göz önünde tutulacak olursa, tıbbî muayenenin faidesi açıkça anlaşılır. İlerde çocuk hâkiminin, suçlu hakkında alacağı tedbirin, çocuk üzerinde bir tesir icra edebilmesi ve bu tedbirlerin şahsileştirilebilmesi için çocuğun ruhî ve bedenî bakımdan yaratılışının hâkimce tanınmış olması lâzımdır. Yani haricî bir ârazın ademi mevcudiyeti yüzünden hâkimin gizli bir hastalıkla malûl olan çocuk hakkında yalnız bir terbiye tedbiri ile iktifa etmesi doğru olamaz. Çocuk hakkında tedavi ve terbiyeyi tazammun eden hususî bir çareye baş vurulması icap eder. Bu sebeblerden dolayı Fransız kanununun dediği gibi (icabı halinde) Belçika kanununun dediği gibi (hâkimin şüphelendiği ahvalde) değil, bilatefrik her hâdisede çocuğun istintak veya çocuk hâkiminin emri üzerine, mütahassis doktorlarca muayeneye tabi tutulması lâzımdır.

Suçlu çocuk davalarının istintakı münasebetile **Tevkif** meselesinden de bahsetmek icap eder. Bir çok memleketlerde, herkesçe malûm olan mahzurlarından dolayı, çocukların tevkif edileceği kabul edilmemiştir. Çocuğun davası gayrı mevkuf olarak devam eder. Halbuki diğer bazı memleketlerde çocuğun tevkif edilebileceği kabul edilmiştir. Fakat buna rağmen tevkifin mahzurlarını giderecek bazı tedbirlere müracaat olunduğu görülür. Çocuk suçluluğu sahasında, tevkif meselesinin dayandığı iki kaide mevcuttur:

1 — Tevkife son bir tedbir olarak yani diğer tedbirlerin müsbet

netice vermiyeceğine kani olunan ahvalde müracaat edilecektir. Bu prensibi kabul eden Belçika kanunu-30 uncu maddesinde: Çocuğun ahlâken çok düşkün olduğu veya muvakkaten bir kimse veya müesseseye tevdiinin imkânsız bulunduğu, mecburî zaruret hallerinde, tevkif edilebileceğini bildirmektedir.

2 — Eğer tevkifine karar verilecek olursa çocuk hususî mahallerde muhafaza edilecektir.

Belçika kanununun aynı maddesi, mutlak zaruret halinde tevkif edilen çocuğun ancak azamî iki ay hürriyetinden mahrum edilebileceği ve çocuğun tevkifhanede diğer maznunlarla temas ettirilmeyeceğini ve mevkuf çocuğun tâbi olacağı rejimin diğerlerinden tamamen farklı olacağı kaidelerini vazetmektedir.

Aynı prensipler Fransız kanununca da kabul edilmiştir.

İngilterede usul şudur : Eğer çocuğun derhal muhakemesi kabil değilse, ailesine iade edilecektir. Fakat ebeveyn çocuğu duruşmaya getirmegi teahhüd ederler. Teahhütlerini ifa etmedikleri takdirde malen mes'ul olacaklardır. Çocuğun tevkifine ancak çok istisnaî ahvalde tevessül olunabilir.

Amerikanın 16 haziran 1938 tarihli suçlu çocuklar hakkında ve onların himayesi için alınacak tedbirlerden bahseden kanununda tevkif meselesi şu suretle hallolunmuştur:

Birleşik Devletlerin en modern esaslara müstenit bu kanununa göre suç sayılan bir fiili işlemiş omakla ittiham edilen bir çocuğun tevkif edilmesi halinde onu tevkif eden polis derhal L'Attorney Général'i keyfiyetten haberdar edecektir. Eğer çocuk, muhafazası için, karar verecek hâkimin huzuruna derhal sevkedilmemiş ise çocuklara mahsus bir mahalde veyahut L'Attorney Général tarafından gösterilecek olan, münasip bir mahalde muhafaza edilecektir. Fakat hiç bir zaman bir hapis-haneye veya hapishaneye benzer mahallere konulamaz. Çocuğu tevkif eden polisin fikrine göre çocuğun nezaret veya emniyetini veya diğer şahısların emniyetini temin için lüzumlu olduğu gösterilmesi halinde bu kaideye bir istisna yaratılabilir. Fakat hiç bir zaman çocuk bu mahallerde, onun muhafazası hakkında karar verecek olan hâkimin huzuruna sevk için icap eden müddetten fazla tutulamaz. Çocuğun muhafazası hususunda karar vermekle mükellef olan hâkim, çocuk veya şayanı hürmet bir kimse tarafından verilcek olan, bir kefalet karşılığında tahliyesine karar verebilir. Kefalet verilmemiş ise hâkim çocuğu Marshal'in muhafazasına tevdi eder. Bu halde Marshal çocuğu küçüklere mahsus

bir mahalle koyar veya l'Attorney Général tarafından gösterilen müesseseye yerleştirir.

**B — Duruşma :** Çocuk mahkemelerinde duruşma bazı güçlükleri ortaya atmaktadır:

a - Çocuk mahkemeleri sahasında en fazla münakaşa edilmiş olan mesele, hiç şüphesiz, celsenin hafi olup olmayacağıdır.

Celsenin aleniliği maznun için adaletin keyfi harekâtına karşı bir teminattır. Hatta bu sayede mahkemeler de bitarafane, ve tamamile adalet kaidelerine ve kanunlara uygun bir şekilde davayı rüyet ettiklerini, alenen isbat etmiş olurlar. Binaenaleyh hem maznunların hem de mahkemelerin menfaatine uygun olan ve bir çok teşkilâtı esasiye kanunlarında hukuku âmme kaidesi haline getirilmiş olan aleniliği çocuk mahkemeleri sahasında feda edebilir miyiz? Adaletin aleniliği kaidesinin ceza usulünün temelini teşkil eden kaidelerden biri olduğuna şüphe edilemez. Yalnız bu kaide mutlak ve istisnasız bir kaide değildir. Bazı memleketlerin teşkilâtı esasiye kanunlarında bile, adaletin aleniliği prensibi vazolunduktan sonra bu prensibin tatbik edilemeyeceği istisnâî haller zikredilmektedir. Bu istisnalar âdabı umumiye ve intizamı âmme mefhumları tesirlerini icra etmelidirler. Bu çocukların duruşmasında mahkeme salonunun işsiz güçsüz bazı meraklı kimseler tarafından acap vak'alara şahit olunan bir mahal gibi telâkki edilmesine mâni olunur. Bu şahısların davada hazır bulunmasını çocuğun menfaatlerinin korunması için ne dereceye kadar bir teminat olarak kabul edebiliriz. Bizce çocuk davalarının hafi celsede rü'yet edilmesi şarttır.

Fakat şurasını da işaret edelim ki tatbikatta mutlak bir hafi celse temin etmek hem imkânsız hem de lüzumsuzdur. Dava ile veya suçlu çocuk ile yakından alâkası olan kimselerin (ebeveyn, vasi gibi) duruşmada hazır bulunması mahzurlu değildir. Bilâkis hazır bulunmaları vak'anın tavzihi için faidelidir.

Bu sebeble İngilterede çocuk mahkemeleri celseleri hafidir. Fakat duruşmada ebeveyn veya vasi hazır bulunur. Bundan başka çocuk hakkında içtimaî anketi hazırlayan maarif müfettişi ve hâkim tarafından müsaadei mahsusa istihsal etmiş olan bazı kimselerin duruşmayı dinlemelerine müsaade olunur.

Almanyada hemen hemen aynı sistem caridir. Celsede maznunun kanunî mümessilleri, çocukları himaye eden müessese mensupları ve çocuğun avukatı hazır bulunurlar.

Aynı esasların Yunanistanda da kabul edildiğini görüyoruz.

Fransız kanunu 6 ıncı maddesinde, hukuk mahkemesinin on üç yaşından küçük olanların cünha veya cinayet işlemleri halinde davalarını görcek olan dairenin bu işler için hafi celse akdedeceğini bildirmektedir. Fakat diğer memleketlerde olduğu gibi, bazı kimseler hakkında istisnalar kabul edilmiştir. Celsenin hafiliğini kabul eden aynı maddenin son fıkrası esbabı mucibeli olması icap eden kararın **alenen tefhimi** mecburiyetini de vazetmektedir.

On üç yaşından büyük ve on sekiz yaşından küçük olanlar hakkında karar verecek makamın çocuk mahkemeleri olduğunu gördük. Bu mahkemelerde duruşma hafidir. Fakat davanın şahitleri, maznunun, ebeveyn veya vasisi, baroda âza olanlar, ve âmme himaye müesseseleri ile adalet huzuruna sevkedilen çocukları koruma cemiyeti âzaları celseye kabul edilirler. Fakat hukuk mahkemesinde olduğu gibi, bu mahkemede de kararın âlenen tefhimi mecburiyeti vardır.

b — Çocuk mahkemelerinin celselerinin hafî veya aleniliği bahsini tamamlamak için matbuat mensuplarının duruşmada hazır bulunup bulunmayacakları meselesi üzerinde de durmak icap eder. Bu mesele zerinde kanunlar arasında esaslı farklar mevcuttur. Gazete sütunlarında çocuğun isim ve resminin neşri ve davaya büyük bir meraklı hâdise vâsinin verilmesinin çocuğun istikbali ve diğer çocuklar üzerindeki kötü tesirlerini nazarı itibara alarak bir çok memleketler (Brezilya, Kanada, Yugoslavya, Fransa ilah..) bu hususta kanunlarına hususî kaideler vazetmişlerdir.

İngilterede, gazetelerin çocukları teşhire sebebiyet verecek haberler neşretmesi memnudur. Çocuğun resmi asla neşredilemez.

c — Diğer bir mesele de, çocuğun bir müdafie mâlik olup olamayacağı meselesidir. Bu sahada Anglo-Sakson sistemleri ile Lâtin sistemleri arasında farklar mevcuttur. Anglo-Sakson sisteminde davaya avukatın müdahale etmesi yani daha umumî bir tabirle müdafî rolünü oynayacak bir şahsın celsede hazır bulunması doğru değildir. Müdafie lüzum yoktur. Çocuk mahkemesi çocuğun himayesile mükelleftir. Bu sebeble çocuk aleyhinde hiç bir şekilde hareket etmesine imkân olmayan ve kararını her halde çocuğun islahı nefsinin temin için verecek olan bir mahkemenin huzurunda, çocuğu müdafaaya kalkışmak doğru olamaz. Hâkim burada bitaraf değildir. Daima çocuğun lehinde onun himayesi için çalışacaktır. Avukata ancak bitaraf olmağa mecbur bir mahkeme huzurunda müddeiumuminin tesirini tevazun ettirmek için lüzum vardır.

Fakat Anglo-Sakson sisteminin tatbik edilmediği memleketlerde bu

meselenin başka türlü hallonulduğuna şahit olmaktayız : Misal olarak Belçikayı alalım. 1912 kanunu çocuğun müdafiiinden hiç bahsetmiyordu. Fakat kanunun müddeiumuminin davada hazır bulunmasını emrettiğini nazarı itibare alan mahkeme içtihadı avukatın da celseye iştirâkini men'e imkân olmadığına karar verdi. Fakat tatbikatta avukat bir müdafiden ziyade çocuğun himayesile mükellef bir kimse gibi hareket eder. Her şeyden evvel, hâkimle birlikte hangi kararın çocuğun islahını daha iyi temin edeceğini araştırır. Binaenaleyh Belçikada çocuk davalarında müddeiumumî itham eden, avukat müdafaa eden, hâkim de bitarafane karar veren kimseler değil, aynı gaye için çalışan üç şahıs halindedirler.

ç — Hemen her memlekette suçtan zarar gören şahısların hukuku âmme davasına müdahale yolu ile iltihakı kabul edilmiştir. Suçtan zarar görenin âmme davasına iltihak edebilmesi için ne yolda hareket etmesi icap ettiği, riayet etmekle mükellef olduğu usul kaideleri ceza muhakemeleri usulü kanunlarınca tesbit edilmiştir. Bu suretle müdahil davacı müddeiumuminin yanı başında yer alır ve suçtan gördüğü zararın tazminini ister.

Çocuk mahkemelerinin takip edecekleri usul meselâsini hallederken suçtan zarar görenin âmme davasına müdahale edip edemeyeceği sualine de cevap vermek icap edecektir. Diğer bir tabirle, ceza muhakemeleri usulü kanunlarında umumî bir kaide olarak kabul edilmiş olan müdahale kaidelerini çocuk mahkemeleri sahasında da tatbik edebilir miyiz? Yoksa bu kaideye bir istisna yaratmak mı icap eder.

Bu mesele hakkında çocuk mahkemeleri kanunları arasında ittifak yoktur.

Bütün bu kanunları müdahale yolunu kabul edenlerle etmeyenler diye ikiye ayırmak kabildir.

**Müdahale yolunu kabul eden sistemlere göre bir suçtan mağdur olan vatandaş bir davada alâkadar bulunan her şahıstan fazla himayeye lâyiktir.** Suçtan zarar görenin suçun muhakemesi ile meşgul olan mahkeme huzuruna çıkmasına mani olmak için hiç bir sebep mevcut değildir. Suçtan zarar gören bir kimşe için hakkını istemek noktasından suçu işleyen bir çocuk olup olmamasının hiç ehemmiyeti yoktur.

Bu sistemi kabul edenler meyanında misal olmak üzere Belçikanın Çocukları Koruma Kanununu zikrederim : 1912 Belçika kanunu 24 üncü maddesinde suçtan zarar görenin davaya müdahale edebileceğini sarahaten kabul etmektedir. Hattâ bu kanun daha ileriye giderek tazminat tutarının ehemmiyetsiz bir meblağ olduğu ahvalde suçtan zarar

görenin alelâde usul kaidelerine tabi olmaksızın daha seri yollarla hakkını isteyebilmesini temin etmiştir. Bu kısa usul şudur : Eğer işlenen suçtan görülen zarar azamî 50 Belçika frankı kıymetinde bir tazminatı icap ettiriyorsa suçtan zarar gören kimse, mahallî belediye reisine müracaat ederek hakkının korunmasını isteyecektir. Belediye reisi zararın bu miktarı tecavüz etmediğini tesbit ettikten sonra mağdurun istidasını müddeiumumilik kanalı ile (çocukların hâkimi) ne gönderir. Hâkim maznunu dinler ve suçtan zarar görenin mahkemeye celbine lüzum kalmaksızın hükmünü verir. Eğer zarar miktarı 50 franktan fazla ise bu usul tatbik olunmaz. Ceza muhakemeleri usulü kanununun müdahale yolu ile âmme davasına iştirâk kaidelerine uymak lâzımdır.

**Müdahale yolunu kabul etmeyen sistemlere göre her şeyden evvel çocuk mahkemeleri çocukların himayesi ile mükellef bir teşkilâttir.** Hâkim bütün dikkatini çocuğun islahı nefsinin temin işine tevcih etmeğe mecburdur. Eğer davaya suçtan zarar görenin müdahalesi kabul edilecek olursa çocuğun ana, baba veya vasisi malen mes'ul tutulabileceklerinden tazminat işine her şeyden fazla ehemmiyet verecekler ve çocuğun himayesi işini ihmal edeceklerdir.

Bu ikinci sistemi kabul eden memleketler arasında Fransa ve İngiltereyi sayabiliriz. Fransız kanununun 2 inci maddesi sarahaten, suçtan zarar görene müdahale yolunu kapamakta ve hakkını ancak hukuk mahkemesi huzurunda talep edebileceğini bildirmektedir. İngilterede ise şahsî hakkı mutazammın her talep çocuk mahkemesinin vazifesine ve salâhiyeti dışında kalır.

## V

### ÇOCUK MAHKEMELERİNİN KARARLARI

Bu bahis için müracaat olunan eserler : Dr. DECROLY (L'Enfance Malheureuse - Brüksel 1921) AÏME RACÏNE (Les Conditions Économiques de la Famille comme Facteur de la Délinquance Juvénille. Brüksel. 1932) Dr. VILADÏMİR SOLUAR - Prağ Dördüncü Şarl Üniversitesi profesörlerinden (Maintien ou Abandon de la Régle «Nulla poena sine lege» Revue de Droit Pénal et de Criminologie. Sahife : 744 Brüksel. 1937) AÏME RACÏNE (Maintien ou Abandon de la Régle «Nulla poena, nullum crimen sine lege» aynı mecmua. Sahife : 149. Brüksel. 1937) LEON ANDRE (Tribunaux pour Enfants et Liberté Surveillée, Commentaire Théorique et Pratique de la Loi du 22 Juillet 1912 et du Décret du 31 août 1913. Paris. 1914) HELENE TROYANO (Les Juridictions Spéciales pour les Mineurs et la Mise en Liberté Surveillée

LOZAN. 1912) Fransa ve Belçika 1912 kanunları. 1941 de mevkiî meriyete girecek olan İsviçre Ceza Kanunu. Türk Ceza Kanununun 53 üncü maddesi.

Çocuk mahkemelerinin ne şekilde karar verecekleri, kararın ne gibi anasını ihtiva etmesi ve diğer usul meseleleri üzerinde durmayacağız. Buraya kadar takip ettiğimiz usule daima sadık kalarak, çocuk mahkemeleri sahasında umumî usul kaidelerine istisna teşkil eden noktaları tebarüz ettirmekle iktifa edeceğiz. Bu usul zaten çocuk mahkemelerini yaratan kanunların metoduna da muvafiktir. Bu kanunlar çocuk mahkemeleri için ayrı bir usul kanunu meydana getirmemişler, yani umumî usul kaidelerine mugayir kaideleri vazetmekle iktifa etmişlerdir. Aradaki boşlukları dolduran umumî ceza kanunları ile usul kanunlarıdır.

a — Çocuk mahkemeleri kararlarının temel taşı teşkil eden kaide şudur : **Çocuk mahkemeleri kararları kazıyeyi muhkeme teşkil etmezler.** Hâkim verdiği kararı her icap ettikçe, gerek re'sen gerek ilerde göreceğimiz gibi alâkadarların talebi üzerine değiştirmek hakkına maliktir. Bu tadil çocuk mahkemeleri kararları için istisnaî bir yol değildir. Her şeyden evvel çocuğun islah ve terbiyesini düşünmekle mükellef olan hâkim ilk kararını çocuğun islahı nefse doğru yaptığı terakkinin seyrini, hükmün tatbikatta verdiği neticeleri, nazarı itibara alarak değiştirebilecektir. Bu kaide yani çocuk mahkemelerinin kararlarının kazıyeyi muhkeme teşkil etmeyecekleri belli başlı çocuk kanunlarının kabul ettiği bir prensiptir. Tadili mümkün olan bu hükümler tatbikatta çok büyük faideler temin etmektedirler. Çocuk hakkında verilen bir hükmün kat'î olduğunu kabul etmek çocuk mahkemeleri yaratmanın bütün faidelerini ortadan kaldırmak demektir. Çocuğun islahı nefsi için müracaat edilecek tedbirlerin evvelden, ve kat'î olarak tesbitine imkân yoktur. Zarurî olarak hüküm ile tatbikat arasında bir münasebet yaratmak ve tatbikatın verimlerinin hüküm üzerinde tadil edici bir tesire malik olmasını kabul etmek icap eder (1). Yalnız her hangi bir yanlışlığa meydan vermemek için şu noktayı da tavzih edelim. Çocuk mahkemelerinin hükümlerinin mahiyeti ne olursa olsun tadil edilebileceklerini kabul edemeyiz. Hükmün tadili bakımından beraat ile mahkûmiyet kararları arasında fark vardır. Eğer mahkeme çocuğun suç işlemediğinin sabit olmasına binaen çocuğu kayıtsız ve şartsız olarak beraat ettirmiş ise hüküm artık tadil edilemeyecektir. Beraet hükümleri kat'î-

(1) La Loi Belge de 1912. Son Application et ses Resultats. Rev. de Dr. Pénal et de Criminologie. 1937. Sahife. 1052.

dir. O halde çocuk mahkemelerinin kararlarının kat'î olmadığı kaidesini yalnız mahkûmiyet kararlarına tatbik edebiliriz.

Fransız kanununun onuncu ve on birinci maddelerine göre kararın tadilini talep etmek hakkı, çocuğun ebeveyn veya vasisine, müddeiumumiye ve çocuğa aittir. Çocuğun bir müessesese veya şayanı hürmet bir kimseye tevdi veya her ne şekilde olursa olsun çocuğun ailesinden ayırılmış olduğu ahvalde çocuğun ebeveyn veya vasisi mahkemeye müracaat ederek kararın tadilini talep edebilirler. Böyle bir talebin mahkemece kabulü ebeveyn veya vasinin çocuğun islahı nefsetmiş olduğunu ve kendilerinin çocuğu terbiye etmeye ve yetiştirmeye kabiliyetli bulduklarını isbat etmeleri halinde mümkündür. Bu talep ancak hükmün icrasından bir sene sonra yapılabilir. O halde Fransız kanunu hükmün tadili prensibini zamanla tahdid etmiştir. Fransız vazı kanununa göre, mahkemece verilen hükmün tadilinden evvel bu kararın hiç olmazsa bir sene zarfında tatbik edilmiş olması icap eder. Ancak bu müddetin hitamında kararın kıymeti ve verdiği neticeler üzerinde münakaşa etmek kabildir.

Bu hususta 1912 Belçika kanunu daha sarih hükümleri ihtiva etmektedir. Bu kanunun 31 inci maddesine göre çocukların hâkimi verdiği kararı re'sen veya müddeiumuminin, çocuğun, ebeveyn veya vasisinin veya çocuğun muhafazası ile mükellef olanların veya çocukları himaye müesseseleri mümessillerinin talebi üzerine tadil edebilir. Fakat her tadil talebinde göz önünde tutulacak şey çocuğun terbiye ve islahının teminidir. İşte bu gayeyi temin için 11 inci maddenin birinci fıkrası çocuk hâkiminin verdiği hükmün gerek re'sen gerek alâkadarların talebi üzerine tadil edileceği esasını kabul etmiştir. Bundan başka aynı maddenin ikinci fıkrası her üç senede bir verilen hükümlerin mecburen yeniden gözden geçirileceğini ve tetkik olunacağını göstermektedir. Yani birinci fıkrada mevzuu bahsolan hükmün tefhimi tarihindenberi re'sen veya alâkadarların talebi üzerine tadil olunmamışsa her halde üç sene sonunda yeniden gözden geçirilecektir.

b — Umumiye itibarile bütün memleketlerde ceza hâkimi, kararını verdikten ve bu karar kat'ileştikten sonra kanunun işaret ettiği istisnalar haricinde mahkûmla meşgul olmaz. Hükümlerin icrası müddeiumumilere aittir. Cezanın infazı için icap eden tedbirleri alacak kimse müddeiumumidir. Hükümden sonra hâkimle suçlu arasında hiçbir münasebet kalmamıştır.

Bu kaideye çocuk mahkemeleri sahasında esaslı bir istisna yaratıl-

dığını görüyoruz. Çocuk hâkimi kararını verdikten sonra, çocukla alâkasını kesmez. Çocuğun yaşayışını kontrol ile mükellef (nezaret altında serbesti) delegelerinin raporlarını tetkik eder. Çocuğun fena yolda yürüdüğünü görecektir olursa onu huzuruna çağırır, takdir eder. Çocuk himayeye muhatç ise onu himayesi altına alır. Bu suretle hâkim çocuğun hayatını adım adım takip eder.

Kanunlar çocuk hâkimlerinin bu vazifelerini kolaylaştırmak için bazı hükümler ihtiva etmektedirler : 1912 tarihli Belçika kanununun 33, 34, 35 inci maddelerine göre çocuğun ikametgâh veya filen oturduğu mahalli değiştirmesi halinde derhal çocukların hâkimi keyfiyetten haberdar edilecektir. Eğer çocuk diğer bir hâkimin salâhiyet dairesinde ikamete başlamış ise salâhiyettar birinci hâkim, ikinci hâkime çocuğun dosyasını icap eden malûmatla birlikte gönderir. Diğer taraftan çocuğun ölümü, ağır hastalığı, izinsiz gaybubeti halinde çocuğun muhafazası ile mükellef olanlar veya delegeler çocuk hâkimini derhal haberdar edeceklerdir. Bu vazifeyi yerine getirmeyecek olurlarsa hâkim bir müeyyide olarak çocuğu kendilerinden alır ve başka bir şahsa tevdi eder.

c — Çocukların muhakeme edilerek mahkûm edilmesinin bir tek gayesi vardır : Çocukların islah ve terbiyesi. Bu sebeble tetkik ettiğimiz çocuk mahkemeleri sistemlerinde cezaî tedbirlere çok az ehemmiyet atfolundugunu veya hiç ehemmiyet verilmediğini gördük. Bir çok memleketler sanki bu hususta sözleşmişler gibi, cezaî tedbirlerin çok istisnai hallerde ve oldukça ilerlemiş bir yaştan sonra çocuğa tatbik edilebileceğini zikretmektedirler. Muhtelif memleket sistemlerinin arasındaki müşterek vasfı her memlekette cezaî tedbirlerin kendilerinden beklenen neticeyi vermemiş olmalarına atfedebiliriz.

Ontario çocuk mahkemesi hâkimi H. W. Fitch'in dediği gibi : (Cezalandırmak korkusu hiç kimseyi tamamen dürüst yapamaz. İçinde yaşamasına müsaade ettiği fenalığı bir müddet ve belki de bütün hayatınca izhar etmesine ve hemcinslerine fenalık yapmasına mani olabilir. Fakat hiç bir zaman hakiki ahlâk ve seciyesini değiştirmesine müessir olamaz. Başlı başına cezalandırmanın ya çok az veya hiç bir faidesi yoktur.)

d — Çocukların islah ve terbiyesine matuf tedbirler meyanında, ihtarı, çocuğu ailesinden ayırmak lüzumunu, çocuğun bir san'at mektebine veya bir hayır müessesesine yerleştirilmesini ve en nihayet en şiddetli bir tedbir olarak çocuğun islah evine gönderilmesini sayabiliriz.

1 — İhtar : Hâkim çocuğu karşısına çağırır. Çok basit bir lisanla

ona yaptığı şeyin fena bir hareket olduğunu, eğer bu yolda devam edecek olursa daha ağır bir cezaya çarpılacağını anlatır. Hâkim fiilin tekrar edilmemesini temin edecek derecede şiddetle hareket ederek çocuğun hafızasında derin bir iz bırakmağa çalışacaktır.

Tabiatile bu tedbire müracaat çocuğun işlediği suçun alelâde bir kabahat fiili veya ihmali kabil bir suçtan ibaret olduğu ahvalde mümkündür.

İhtar bir çok memleket kanunlarınca kabul edilmiştir (Almanya, Belçika, İspanya, Amerika Birleşik Devletleri, Yunanistan, Japonya, Meksika, Holanda, Polonya, Portekiz gibi).

Bir çok çocuk mahkemeleri kanunları hâkimin yalnız çocuğa değil ebeveynine de ihtarda bulunacağını kabul etmektedir. Eğer çocuğun işlediği suçun ebeveynin hatasına, ihmaline atfı kabil ise ebeveyn de hâkimin huzuruna çağrılacak, hâkim onlara ihtarda bulunacak ve ilerde çocuk hakkında nasıl hareket etmeleri icap ettiğini anlatacaktır.

2 — **Çocuğun ailesinden ayrılması** : Çocuğun ailesinden ayrılması gerek çocuk ve gerekse ailesi için ağır bir tedbirdir. Fakat buna rağmen çocuğun himayesi için bu tedbirin mutlaka tatbiki icap ediyorsa hâkim tereddüd etmeyecektir: Çocuğun aile muhiti onun ahlâkını ifsat edecek kadar düşkün ise hâkim çocuğu ailesinden ayırabilecektir. Babası ayyaş, anası sokak kadını olan her gün bir kaç kerre aile kavgasına şahit olan çocuğun ailesi muhitinde bırakılması doğru olamaz. Hâkimin ilk yapacağı şey hiç şüphesiz çocuğun şayanı itimat bir kimseye veya bir terbiye müessesesine tevdiidir. Eğer aile muhitinin düşkünlüğü vakit kaybetmeksizin bu tedbirin alınmasını icap ettirilecek mahiyette ise, hâkim çocuğun hakikaten suçlu olup olmadığını aramadan evvel de bu tedbire müracaat edebilir. Çünkü bir çok memleketlerde çocuk hâkimini yalnız suç işlemiş çocukların değil, bütün çocukların himayesi ile mükellef bir kimse olarak telâkki edilmektedir.

Fakat şurasını da işaret edelim ki bu tedbir ana ve babayı çocukları üzerindeki meşru bir haktan mahrum etmektedir. Bu sebeble hâkim ancak ciddî sebebler mevcut olduğu takdirde böyle bir şeye karar verir. Ehemmiyetsiz sebebler yüzünden çocuğun ailesinden ayrılmasına hükmolunamaz. Meselâ Gand İstinaf Mahkemesi bir kararında dindar bir hâkimin, ebeveynin çocuğa icap eden dinî terbiyeyi vermedikleri bahanesiyle dinî dersler verilen bir müesseseye tevdiini emreden kararı bozmuş ve bu tedbirin hakikî mahiyeti üzerine hâkimlerin nazarı dikkatini celbetmiştir. Hâkim çocuğun ailesinden ayrılmasına karar

vermeden evvel aile muhitini inceden inceye tetkik edecektir. Bu muhiti tanımak için nezaret altında serbestî delegelerini veya çocuk himayesi teşkilâtları mensuplarından bazılarını yaşadığı muhite göndererek tetkikat yaptıracaktır. Eğer bu şahıslar tarafından verilen raporlardan çıkan netice çocuğun ahlâkı üzerinde ailenin fena bir tesir icra ettiği ise hâkim hiç tereddüd etmeksizin çocuğu ailesinden ayıracaktır.

Belçika çocuk himayesi teşkilâtı mensuplarından birinin Brüksel çocuk mahkemesi hâkimine verdiği raporlardan birini bizzat gördük. Bu rapor şu şekilde yazılmıştı :

(Çocuğun ismi : V. P.

Aile muhiti : Tamamile düşkün bir muhit.

... Tarihinde ana ve babanın oturduğu eve gittim. Kapıyı ağzı içki kokan, saçları dağınık, üstü çok kirli ihtiyar bir kadın açtı. Madam V. yi görmek istediğimi söyledim. En üst katta oturduğunu bildirdi. Merdivenden çıktım. Evin içi karanlık ve pis. Madam V. yi yüzünde kesici bir âlet ile açılmış bir yarayı pansıman ederken buldum. Kendimi tanıttım. Tamamile lâkayit karşıladı. Yüzündeki yaranın ne olduğunu sordum. Geçen akşam bir kavga esnasında kocasının ustura ile kendisini yaraladığını söyledi. Kocasını çocuklarla meşgul olmamakla, eve daima sarhoş gelmekle ittiham ediyor. Geçen akşam ettikleri kavganın sebebini sordum. Kocasının bir sokak kadınına eve getirmek ve onunla geceyi geçirmek istediğini ve bu yüzden kavga ettiklerini söyledi.

P. V. nin iki erkek bir kız kardeşi var. Erkek kardeşlerinden biri bisiklet çalmaktan, diğeri de küçük yaştaki bir kız çocuğunu iğfal etmekten dolayı mahkûm olmuşlar. Kız kardeşi hastahannede. Frengiden tedavi ediliyor. Kendisile hastahannede konuştum. Bu yola kendisini annesinin sevkettiğini söyledi.

Netice : Çocuğun ailesinden ayrılması lüzumuna kaniiz.

İniza

Böyle bir raporu alan çocuk hâkiminin çocuğu bu muhitten uzaklaştıracağından şüphe edilemez.

3 — Çocuğun bir kimse veya müesseseye tevdi; ailesinden ayrılan çocuk şayanı itimat bir kimse veya bir müesseseye tevdi olunabilir.

Kendisine çocuğun tevdi olunduğu şahıs, çocuğun islahı işini üzerine alır, ve çocuk hâkimine bu işi hakkı ile başaracağına dair teminat vermeğe mecburdur. Bu şahsın seçiminde hâkim büyük bir itina gösterecektir. Çocuk hâkimi zaman zaman bu şahsı nezdine çağırarak ve çocuğun ne şekilde yaşadığını ne dereceye kadar islahı nefsetmiş gördüğünü, evdeki vaziyetini, mektepte hocalarının kendisinden memnun olup omadıklarını soracaktır. Çocukta islah yolunda hiç bir terakki müşahede edilmeyecek olursa hâkim yukarda izah ettiğimiz (çocuk hâkiminin kararı kaziyeyi muhkeme teşkil etmez) kaidesine tevfikân kararını değiştirecek ve çocuğu bir terbiye müessesesine gönderecektir.

Bu terbiye müesseseleri her şeyden ziyade iş esasına müsteniden kurulmuşlardır. Bilhassa bir çok memleketlerde bu gibi suç işlemiş veya suç işlememiş olsa bile cemiyetin dun sınıflarına mensup ve suç işlemeye müsait bir muhitten yetişen ve suça karşı olan temayülleri herhangi bir vesile ile gösteren çocuklara mahsus terbiye mektepleri tesis edilmiştir. Bu mekteplerde iki şeye, tahsil ve işe çok büyük bir ehemmiyet atfolunmaktadır.

Bu müesseseler meyanında İngilterenin (Industrial School) ları bilhassa dikkata şayandırlar.

4 — Suç işleyen çocuklar hakkında en ağır bir tedbir hiç şüphesiz bir islah evine gönderilme tedbiridir.

Çocuk suçluluğu sahasında çok büyük bir ehemmiyet arzetmesi hasebile bu müesseseleri (çocuk islah evleri) ismi altında ayrı bir fasıl olarak tetkik ettik.

5 — Çocuk mahkemelerine malik olan memleketlerde ya bu mahkemeleri yaratan kanunlar veyahut ta bazı mevzuat (nezaret altında serbesti) ismini taşıyan bir tedbiri ortaya atmışlardır. Çocuk mahkemelerinin muvaffakiyetini temin eden âmillerin başlıcası hiç şüphesiz bu tedbirdir. Tetkik ettiğimiz müteaddid sistemlerde müşterek vasıfların mevcudiyetine şahit olduk. Bu vasıfları şu suretle hülâsa edebiliriz :

Bu tedbir çocuğu serbest bırakmağı mutazammındır. Fakat bu serbesti nezaret altında serbesti delegeleri ismini taşıyan şahıslar tarafından murakaba edilir. Delegeler çocuğun hayatını adım adım takip ederler. Ve hâkime muntazam fasılalarla raporlar vermek suretile onu çocuğun hayatından haberdar ederler. Bu tedbirin kendinden beklenen neticeyi verebilmesi için çok iyi tatbik edilmiş olması icap eder. Bu hususu temin edecek yalnız hâkim değil, belki de hâkimden ziyade neza-

ret altında serbesti delegeleridir. Bir çocuk mahkemesi hâkiminin himayesi altına aldığı bütün çocukların hayatını günü gününe yakından takip etmesine imkân yoktur. Bu işi delegeler görür. Umumiyetle delegeler bu işi maddî hiç bir menfaat mukabili olmaksızın başarırlar. Çocukların korunması lehinde yapılan insanî propagandalar hiç bir mükâfat beklemezsizin bu içtimaî vazifeyi görmek isteyenlerin adedini çoğaltmıştır.

Hâkimin bu tedbire nasıl karar vereceğine gelince; hâkim her şeyden evvel çocuğa veya çocuğun muhafazası kendisine tevdi edilen kimselere nezaret altında serbesti sisteminin mahiyetini izah eder. Vetasbit edeceği şartlara ademi riayet halinde çarpılacakları cezaları kendilerine izah eder, ve çocukla meşgul olacak delegeyi seçer. Bu andan itibaren delegenin vazifesi başlamıştır.

İlk delegeliklerin 1878 tarihinde Bostonda ihdas olunduğunu İngiliz ve Amerikan muharrirleri zikretmektedirler. Güdülen gaye çocukla adalet arasında bir yakınlık meydana getirmek, çocuğa her güçlük karşısında mânen yardım etmek ve hattâ icabı halinde maddeten de yardımlarda bulunmaktır. İngilterede ilk def a (First Offenders Act) münasebeti ile delegelere olan ihtiyaç kendini gösterdi. 1907 tarihli (Probation Offenders Act) delegelere icap eden ehemmiyeti atfetti. Bu suretle kanunla mevcudiyetleri tanıldıktan sonra delegelerin kimler arasından seçileceği meselesi ortaya çıktı. İlk defa (Home Office) delegelerin hepsini kadınlar arasından seçti. Fakat yavaş yavaş delegelerin oynadıkları rolün kıymeti takdir edilmiş ve İngilterede (Probation Officier) ismini alan delegelerin adedi çoğalmış ve vazifelerinin hududu genişletilmiştir. Halen İngilterede delegelerin vazifeleri nezaret altında serbestiye tâbi çocukları muayyen fasılalarla ziyaret etmek, çocuğun tayin edilen şartlara ne dereceye kadar riayet ettiğini tetkik etmek ve salâhiyettar çocuk mahkemesine bu hususta icap eden malûmatı vermektir. Vazifesini çocuğun bir hâmisi gibi ifa etmesi icap eder. İcabı halinde delegeler çocuğa iş de bulacaklardır. Delegenin raporları hâkim tarafından tetkik olunur. Eğer mahkeme delegenin raporları üzerine çocuğun çok dürüst bir şekilde yaşadığını görecektür lursa nezaret altında serbesti sisteminin devamının lüzumsuzluğuna karar verir. Bilâkis şartlara ademi riayet halinde çocuk mahkemesi huzuruna yeniden celbedilecektir.

Belçika kanununa nazaran nezaret altında serbestî iki sınıf suçlu çocuk hakkında tatbik olunur :

1 — Bir terbiye veya islah müessesesine konulmamış olanlar;

2 — Bir terbiye veya islah müessesesine yerleştirildikten sonra böyle müesseselerden tahliye edilmiş olanlar.

Bu iki halde de çocuğun serbestisi nezaret altında bulunur. Bu nezaret çocuğun rüştüne kadar devam eder. Bu iş için çocuk mahkemesi hâkimi erkek veya kadın delegeler intihap eder. Bu şahısların çocukları koruma müessese mensupları veya hususî veya resmî mektepler muallimleri arasından seçilmesi şayanı tercihtir. Bu şahıslar (**çocukları koruma delegeleri**) ismini alırlar ve çocuk mahkemesi hâkiminin emri altında faaliyette bulunurlar. Kendilerine bir ücret verilmesi mümkündür.

Delegeler çocukla daimî bir surette meşgul olmağa mecburdurlar. Sık sık, çocuğun ebeveyninin nezdine veya çocuğu muhafaza ile mükellef tutulmuş olan mektep ve müesseselere giderek çocuk hakkında malûmat toplayacaklar ve çocukla bir baba ve bir kardeş veya bir arkadaş gibi konuşacaklar ona nasihat verecek ve iyi hareketlerinde onu teşvik edeceklerdir.

Kanun şu üç şeyi bilhassa tetkik etmelerini emrediyor : Çocuğun bulunduğu muhit, çocuğun temayülleri, yaşayış tarzı.

Her lüzum gördükçe ve asgarî ayda bir defa bir rapor tanzim ederek çocuk mahkemesi hâkimine göndereceklerdir. Bu raporda çocuğun maddî ve manevî vaziyetini tahlil edecekler ve bu vaziyeti hâkime bütün açıklığı ile izaha çalışacaklardır.

Bu rapor münasebeti ile delegeler çocuk için faydeli olabileceğini zannettikleri tedbirlerin alınmasını hâkime teklif ederler.

Belçikada bu kanunî mevzuatın yanı başında bizzat çocuk mahkemeleri hâkimlerinin faaliyetinden doğan bir takım kaideler mevcuttur. Bundan başka idarî karar ve tamimlerde usul kaideleri vazetmişlerdir. Meselâ Belçika Adliye Nezaretinin bir tamiminde şunlar yazılır: (Çocuk hâkimi nezaret altında serbestî sistemini idare ve sevkile mükelleftir. İsterse bu işi serbestçe seçeceği bir kimseye gayrı mahdud bir zaman için tevdi edebilir. Fakat hâkim bu kararı daima değiştirmek hakkına maliktir. Bundan başka hâkim, çocukları himaye eden müesseselerle münasebete girer ve bu müessese ve cemiyetler hâkime bu işi görmeğe ehil kimseleri tavsiye ederler. Bu şahısların arasından kadınların tercihi şayanı tavsiyedir. Çocuk mahkemeleri hâkimleri delegeleri, polise mensup kimseler arasından seçmekten imtina etmelidir. Çünkü polise mensup kimselerin, bu himaye işine müdahalesi, faaliyetlerine bir resmiyet ve ceza kokusu verir. Diğer bütün hallerde, çocuk mahkemeleri hâkim-

leri delegelerini intihapta serbesttirler. Yegâne endişeleri çocukları koruma kanununun doğru, mâkul ve bilhassa ruhuna uygun bir şekilde tatbiki olmalıdır.)

Fransız sistemine gelince bu sistem Belçika sisteminden pek farklı değildir. Fransız çocuk mahkemeleri kanununun 20 ve 21 inci maddeleri hangi hallerde bir çocuğun nezaret altında serbestî sistemine tâbi tutulacağını zikretmektedir. Fakat bu kanunun en fazla şayanı dikkat hükümleri ihtiva eden maddeleri hiç şüphesiz, delegelerin sureti intihabı hakkındaki 22, 23 ve 24 üncü maddeleridir. Bu maddelere nazaran mahkeme erkek veya kadın vatandaşlar arasından emri altında çalışmak, nezaret altında serbestî sistemini tatbik etmek üzere bazı kimseleri seçer. Bu delegeler tercihan, (mahkûmlar ceza evlerinde iken veya tahliyelerinden sonra himaye müesseseleri) mensupları, veya (adalet huzuruna sevk edilmiş çocuklar komitesi) âzaları veya (hayır müesseseleri) mensupları meyanından nitihap edilmesi şayanı tercihtir.

Fakat hâkimin bu kimselerin intihabı hususundaki salâhiyeti hiç bir zaman tahdid edilmiş değildir. Hâkim istediği kimseyi seçmekte serbesttir.

Delegeler, nezaret altında bulunan çocuklarla sık sık temaslarda bulunurlar ve mahkemeye icap eden raporları gönderirler. Eğer çocuğun yaşayış şekli, itimat verecek şekilde değilse veya çocuğa bahşedilen serbestinin nezaret edilmesini güçleştirmek gibi bazı ef'ale tevessül olunuyorsa hâkim resen veya delegenin talebi üzerine çocuğu ve onun muhafazası ile mükellef olanları mahkemeye celbeder ve yeniden vereceği bir kararla eski hükmünü tadil eder.

Bu suretle delegelerin sıkı kontrolü altında olan çocuğun fenalığa doğru bir temayül gösterdiği veya onu suça sevkedecek bir yolda yürüdüğü delegeler vasıtası ile mahkemeye ihbar edilecek olursa mahkeme işe derhal vaziyet edecek ve çocuğu hürriyetinden mahrum etmek suretile yeniden bir suç işlemesine mani olabilecektir.

Bu suretle suçu önleyici ve onun husule gelmesine mani olucu bir tedbir hiç şüphesiz suç işlendikten sonra verilen cezadan daha mâkul ve cemiyet için daha faidelidir.

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

### ÇOCUK İSLAH EVLERİ

#### ÇOCUK İSLAH EVLERİNİN İLMÎ ESASLARI, TÜRK ÇOCUK İSLAH EVİ

Bu bahis için müracaat olunan eserler : BAHA KANTAR (Ceza Hukukunda Yeni Temayüller. Konferans, Ad. Vekâleti tarafından bastırılmıştır.) A PRİNS (Dé-générescence et Criminalité, 1909 yılında Brükselde Jeune Barreau toplantısında verilen konferans). Les établissements Affectés aux Enfants de Justice en Angleterre (Rapport de la Mission Chargée d'étudier l'Organisation des Établissements pour Justice en Angleterre) Almanya Ceza Evleri Nizamnamesi. Dr. HADİ TAN (Alman Hapishane Nizamnamesi ve buna müteallik esaslar üzerinde bir inceleme. Ad. Ce-ridesi. Sayı : 5. 939, sahife, 757) PAUL CORNİL (Protéction de l'Enfance, Brüksel Üniversitesi Kriminoloji Mektebi matbu notlarından, 1939.) (Belçika Ceza Evleri Nizamnamesi. 1905) Edirne Çocuk İslah Evinin kuruluşu hakkındaki resmî dosyalar. POLL ve P. CORNİL (Prisons et établissements Pénitentiaires Louvain, 1939) İtalyan Ceza Evleri Nizamnamesi. DELIERNEUX (Borstal Institution, Revue de Droit Pénal de Criminologie. 1926, temmuz nüshası) HENRY TOUBAS (Les Institutions Pénitentiaires pour Mineurs Délinquants. 1936. Montpelye).

Her memlekette ceza hukuku ve ceza infaz sisteminin müştereken kabul ettikleri ve üzerinde artık münakaşa edilmeyen bir hakikat mevcuttur. Bu hakikat suçlu çocukların cezalarının diğer mahkûmlardan ayrı yerlerde infazı lüzumudur.

Bu ayrı yer, ya umumî ceza evlerinin suçlu çocuklara tahsis edilen bir kısmı veya bu iş için vücuda getirilmiş ve teşkilâtlandırılmış müstakil bir müessesedir. Bu ikinci şeklin diğerine tercihi icap etmekle beraber, ana fikir hep aynıdır : **Küçük mahkûmların büyüklerle temasına meydan vermemek.**

İşte bu sebebledir ki Türkiyede bir çocuk islah evi sisteminin temelleri atılmıştır. Türkiyede bu sahada vazedilen esaslar tesadüfün birer neticeleri değil düşünülmüş ve üzerinde işlenilmiş fikirlerin mahsulüdürler ve bu temeller müstakbel çocuk islah evi sisteminin geniş terak-kisine tahammül edebilecek kadar kuvvetlidir.

Hiç şüphe yok ki çocukların diğer mahkûmlarla teması onların

ifsadı ile neticelenir. Bu suretle belki bilmeyerek, hata kurbanı ve hatta bazan tamamile talihsizlik eseri olarak ceza evine düşmüş olan çocuk, girdiğinden daha kötü huylarla ceza evinden çıkacaktır. Bu suretle tahliye edilen çocuk, yarının büyük suçlusu olarak, bir kaç yıl evvel çıktığı ceza evine yeniden dönecektir. Eğer ancak bu zaman müdahale etmek istersek, çok geç kaldığımızı, acı acı idrakten başka yapacak şey olmadığını görürüz. Bu sebebledir ki çocukların diğer mahkûmlarla aynı yerde hapsedilmesinin doğuracağı mahzurların önüne geçilmek istenilen her memlekette, çocuklar için ayrı islahaneler vücuda getirilmiştir. Zaten bu zaruret milletler arası konferanslarında münkaşa edilmiş ve lüzumuna kanaat getirilmiş meselelerdendir (1). Vazu kanunların bu husus üzerinde ısrar ettiklerini (2) en modern ceza kanunlarında bu meseleye büyük bir ehemmiyet atfolunduğunu görüyoruz (3).

Maddî imkânsızlıklar yüzünden islah evi vücade getirilemeyen memleketlerde çocuğu umumî ceza evlerine koymaktansa, cezanın infazını muayyen bir yaşa kadar tehir etmenin müreccah olduğu kabul edilmiştir.

Türkiyede Edirne Çocuk İslah Evinin tesisinden evvel, muayyen bir sınıf suçlu hakkında bu suretle hareket ediliyordu : Suçu işlediği zaman on bir yaşını bitirmiş olup da, on beş yaşını doldurmamış olan çocuklar fiillerinin suç olduğunu farkı temyiz ile hareket etmiş omaları halinde T. C. K. nun 54 üncü maddesinin ikinci fıkrası mucibince mahkûm ediliyor ve fakat küçük olmaları hasebile cezaların derhal infazı yoluna gidilmiyordu. Cezalarının infazı 18 yaşına kadar tehir ediliyordu. Bu hal hiç şüphesiz adalete uygun değildi. Çocuk tam la-yata atılmağa hazırlandığı bir sırada yeniden tevkif ediliyor ve bir ceza evine konuluyordu. Bu suretle öğrenmek, hayatı idrak yaşının başlangıcında çocuk hayattan uzaklaştırılıyor ve içtimaî ve fikrî tekâmülünde uzun bir inkıta ve dodurulmaz bir boşluk yaratılıyordu. Bundan başka bu geç icra edilen adalet belki de bir kaç yıl evvel işlenilen suçu unutmüş olan cemiyet üzerinde çok fena tesir bırakıyordu. Hiç şüphe yok ki, bu sureti hal çocuk için bir islah çaresi değil, onu isyana sevkeden ve bilhassa istikbali üzerinde çok fena tesir yapan bir keyfiyetti.

(1) Baha Kantar. Ceza Hukukunda Yeni Temayüller. Konferans.

(2) T. B. M. M. Adliye Encümenininin T. C. K. için yazdığı mazbata.

(3) 1937 tarihli İsviçre Ceza Kanununun 82-100 maddeleri (Bu kanun 1 kânunusani 1942 de mevkiî mer'iyete girecektir.)

Bütün bu mahzurlar göz önünde tutularak hemen hemen her memlekette çocuklar için hususî islah evleri yaratılmağa başlandı :

**Fransada** 1810 tarihli ceza kanunu çocukların cezalarının diğer suçluların bulunduğu yerlerden ayrı mahallerde infaz edileceğini ve hususî bir rejime tabi tutulacaklarını bildiriyordu (1). Bu kanuna göre, her ne kadar, suçlu çocukların islahanelere gönderilmesi icap ediyorsa da, bu tarihlerde henüz Fransada bu müesseseler yaratılmadıkları için, çocuklar vilâyet ceza evlerinde alkonuyordu. Bu suretle büyük suçlularla, küçüklerin teması çok fena neticeler tevliit etmekte idi. Nihayet 19 uncu asrın ortalarında çocuklar için (Colonies Penitentiaires) lerin tesis edildiğini görüyoruz. Bu başlangıcı daha ziyade hususî teşebbüslere atfetmek icap eder.

Halen Fransada (Colonies Pénitentiaires) lerin yanı başında daha şiddetli bir rejimin tatbik edildiği (Colonies Correctionnelles) ler ve 22 Temmuz 1912 tarihli çocuk mahkemelerini yaratan kanun ahkâmına tekabül eden (Ecole de Réforme) lar bulunur. Şurasını da işaret edelim ki 1912 tarihli kanun yaşı on üçten az olan çocuklar hakkında mahkemenin ancak vesayet, nezaret, terbiye ve islah tedbirleri ittihaz edebileceğini bildirmektedir. (Ecole de Réforme) lar bu gibi çok küçük yaşta bulunan suçlu çocuklar için 1912 kanununun derpiş ettiği tedbirlere tahsis edilen müesseselerdir.

**Almanya**da ilk defa Prusya Dahiliye Nezareti bu işin tatbikine koyuldu. 1912 yılında Wittlich'deki kadınlara tahsis edilen hapis hane, bazı tadiller icra olunduktan sonra, çocuk islahanesi haline sokuldu. Bundan başka harpten sonra Wohlan mıntikasında diğer bir çocuk islahanesinin tesis edildiğini görüyoruz. Halen Almanya'da, gerek kız ve gerekse erkek çocuklar için müteaddid islahaneler mevcuttur.

**İngilterede** uzun zaman suçlu çocuklarla diğer mahkûmlar arasında hiç bir fark gözetilmiyordu. Bu hal çok uzun müddet devam etti. Fakat halen İngiliz tatbikatçıları büyüklerle küçük mahpuslar arasında fark gözetmenin lüzumunu idrak etmişler, bu maksadı temin edecek müesseseler vücuda getirmişlerdir. İngilterede bu sahada en fazla hususiyet arzeden müesseseler, hiç şüphesiz **Borstal** müesseseleridir (2).

(1) Şu eserler Fransız çocuk islah evleri hakkında toplu malûmat verecek mahiyettedirler. Colette Hallu (L'Avenir Profession des Enfants Anormaux et Délinquants, Paris, 1934) Paul Cornil (Protéction de l'Enfance, Brüksel Üniversitesi Cinaiyat Mektebi matbu notlarından, Brüksel, 938)

(2) Borstal müesseseleri hakkında müracaat edilebilecek eserler (Les Établis-

Buldukları mahallin ismini alan bu islahhanelere yaşı 16 ile 21 arasında olan çocuklar kabul edilir. Bu müesseselerin tatbikattaki verimleri hakikaten şayanı takdirdir (1). Merkezileşmiş bir vaziyette bulunan bu müesseseler İngiliz ceza evlerinin oldukça büyük bir suçun kütlmesini barındırmakta ve onları islah etmektedir. 1934 yılında bu müesseselerdeki mahkûm adedi 1999 idi. Bu rakkam o tarihte bütün İngiltere hapisanelerdeki mahkûm adedinin (12.234) onda biri kadarını teşkil ediyordu (2).

Diğer taraftan T. C. K. nun aslı olan kanunun yerine geçen 1931 tarihli İtalyan Ceza Kanunu çocuk islahaneleri hakkında çok özlü ahkâm ihtiva etmektedir. Bu kanunun cezaların infazına tahsis edilen kısmında, 142 nci maddeye göre, on sekiz yaşından küçük mahkûmlar cezalarını hususî ceza evlerinde veya umumî ceza evlerinin yalnız onlara tahsis edilen hususî bir kısmında çekerler. Bundan başka kanunen tayin olunan müddetten evvel de bu hapisane haricinde çalışmalarına (All'aperto) müsaade olunabilir (3).

Türkiyede ilk çocuk islah evi 1937 şubatında kuruldu. Her ne kadar Ankara ve İzmirde bu iş için münasip binalar aranılmış ise de bulunamamıştı. Edirne yeni ceza evi için zaten elde mevcut ve münasip bir binanın bir kısmı tamamen tefrik edilerek çocuk islahaneleri haline getirildi. İlk yapılacak işlerden biri de, bu müesseseye 54 üncü maddenin tatbiki ile gönderilecek olan ve evvelce cezaları 18 yaşına kadar tehir edilmiş olan çocukların adedinin tesbiti idi. Bu sebeble Adliye Vekâleti 1937 yılında, bütün müddeiumumiliklere gönderdiği bir tamimde (Ceza Kanununun 54 üncü maddesi veçhile mahkûmiyetlerine karar verilip şimdiye kadar islahane tesis edilmemiş bulunması hasebile

---

sement Affectés aux Enfants en Angleterre. Brüksel. 1932 Perihan Eldeniz'in (İngilterede çocuk islah evleri hakkında adliye ceridesinde neşrettiği özlü makale) Sakip Güran'ın (Infaz Sistemleri adlı makalesinin Borstal müesseselerine tahsis edilen kısmı).

(1) Delierneux (Borstal Institution).

(2) Fakat buna rağmen İngiliz sistemini en mükemmel usuller arasında saymamıza mani olacak bir cezaya, hâlâ İngilterede müracaat olunmaktadır. Bu ceza kırbaç cezasıdır. Çocuk islah sisteminde bu cezanın mevcudiyetini izah etmek pek güçtür. Fakat bu cezanın bir gün İngilterede de ortadan kalkacağını ümit edebiliriz. Bu ceza 1913 yılında on dört yaşından küçük 2121 erkek çocuğa halbuki 1935 de yalnız 192 çocuğa tatbik olundu.

(3) Code Pénal du Royaume d'Italie (P. Kasabianca tarafından Fransızcaya çevrilmiştir. Mütercimim ilâve ettiği muhtasar malûmat kanunun anlaşılmasını çok kolaylaştırmaktadır).

cezaları infaz edilmemiş olan çocuklara ait olmak üzere Edirne'de bir islahane tesisi tekarrür etmiştir. Bu islahaneye suç işlediği zaman on bir yaşını bitirip on beş yaşını bitirmemiş ve farik ve mümeyyiz olduklarından dolayı mahkûm edilip haklarında hüküm kat'ileşen on sekiz yaşını dodurmamış bulunan çocuklardan çektirilecek cezaları en az altı ay olanlar alınacaktır) diyerek bu çocukların adedini müddeiummülüklerden sordu (1). Gönderilen cevaplardan cezaları tehir edilen çocukların adedinin 819 olduğu tesbit olundu. Bu 819 kişi arasında cezaları miktarı bir günden otuz bir güne kadar olanların adedi 442, bir aydan bir seneye kadar olanların sayısı 245 ve bir seneden iki seneye kadar 53, iki, üç, dört, beş, altı ve sekiz seneye mahkûm olanların adedi ise 79 u bulmakta idi.

Bu hazırlık işleri bittikten sonra, ilk Türk Çocuk İslah Evinin kapıları yaptığı işin mahiyetini takdir edebilen eller tarafından, suçlu çocukları kabul için açıldı.

Halen Ankarada eskisinden daha mükemmel bir islah evinin tesisine çalışılmaktadır. Bu sebeble Edirne İslah Evi, muvakkaten Ankara civarında Kızılcahamama naklonuldu. Fakat Kızılcahamam İslah Evi nihayet Edirne İslah Evinin bir devamından ibarettir. Edirne'de tatbik edilmiş olan usul, Türk çocuk islah evi sisteminin mebd'ini ve esasını teşkil eder. Binaenaleyh bu sistemin tetkiki faidelidir. Türk çocuk islah evi sisteminin vasıfları şunlardır : **Bu müessesese bir ceza evi değil, islah evidir. Bu sebeble tahsile verilen ehemmiyet ilk safta bir yer işgal eder. Çocukların müessesede bir sanat öğrenmeleri mecburîdir. Müessesede çocukların tâbi tutulduğu muamelede çok geniş mikyasta olmamakla beraber bir tedrici serbestî sistemine şahit olmaktayız. Müessesese müdür, muallim ve idarecilerinin seçiminde büyük bir itina gösterilmektedir. Müdür ve idarecilerin nezareti altında emniyet kazanmış çocuklar müessesenin dahilinde bazı işleri bizzat yapabilirler. Bu suretle müessesenin idaresine iştirâk ederler.**

Bu vasıfları diğer memleketlerde tatbik edilen usullerle mukayese ederek tebarüz ettirelim :

(1) Ce. ve Tev. İş. Unum. Mü. den Vekâlete gönderilen yazıdan (memleketin her noktasından buraya 54 üncü madde ile mahkûm her çocuğun getirilmesi şayanı arzu ise de kısa müddetli mahkûmiyetlerde mahkûmiyetin bir kısmı yollarda geçeceği gibi bu mahkûmiyetlerin içtimai bünye ve muhite tesiri de uzun müddetli mahkûmiyetlere nazaran az bulunacağından şimdilik altı ay veya daha ziyade çektirilecek cezası bulunan çocukların Edirneye celbi... muvafık görülmüştür).

A — **Tedrici serbestî sistemi** : Bu sistem yabancı memleketler islah evlerinde çok geniş bir surette tatbik olunmaktadır. Hatta bu sahadada tedrici serbestî usulünün diğer ceza evlerindekiinden daha ziyade verimli olduğunu tatbikatçılar iddia etmektedirler.

Bu usulün diğer memleketlerde nasıl tatbik edildiğini göstermek maksadile bir kaç misal zikredelim :

Her şeyden evvel ihtisaslanmış ceza evleri usulüne tevfikan kurulan **Belçika** hapishaneleri meyanında bir de **Mektep-Hapishanesi** mevcuttur (1). Bu hapishane Belçikanın **Hoogstraeten** mahalinde inşa edilmiş bir (**ziraî ve smaî mektep hapishanesi**) dir. Hapishaneye gönderilen çocuklar evvelâ hücreli müşahede pavyonuna gönderilirler. Bu pavyonda çocuk, ruhî, aklî, ve bedenî bakımdan tıbbî bir muayeneye tâbi tutulur. Aynı zamanda çocuğun üzerindeki muhitin tesirleri de tesbit olunur. Çocuğun hangi işleri görmeğe elverişli ve kabiliyetli olacağı araştırılır. Bu muayeneni nicraséna aynı zamanda, tabib, antropoloğ doktor, müessese muallimleri pavyon şefi memurdur. Bu müşahade neticesinde çocuğa ne şekilde muamele olunacağı tesbit edilir. Eğer çocuğun bu müessesede bulundurulmasından hiç bir faide umulmuyorsa çocuk diğer umumî müesseselerden birine gönderilecektir. Aksi takdirde çocuk bu müşahede safhasından islah safhasına geçirilecektir. Bu safhada evvelâ çocuk sıkı bir nezaret altındadır. Her işte kendisine yardım edilir. Hiç bir zaman mektep dâhilinde kendi başına hareket etmesine meydan verilemez. Daima başkası tarafından verilen emre göre hareket edecektir. Fakat bir müddet sonra doğru ve dürüst insanlara yakışacak şekilde hareket kabiliyetini iktisap eden çocuk diğer bir devreye, şahsî teşebbüs devresine geçilir. Bu safhada kendilerine bir meslek öğretmek için çalışılır. Bu mektep-hapishanesinde en son devreyi yarı-serbestî pavyonu teşkil eder. Çocuk bu devrede vasatî olarak üç ile altı aylık bir müddet zarfında tutulur. Çok uzun zaman hürriyetinden mahrum edilmiş olan çocukların tamamen serbest bırakılmadan evvel yarı-serbestî sistemine tabi tutulmaları, çok faydeli neticeler vermekte ve şurası da muhakkak ki bir çok mahzurların önüne geçmektedir. Asgarî üç ay yarı-serbestî pavyonunda bulunmuş olan çocuğa islahane müdürü ayda bir defa ailesini görmeğe gitmesine müsaade edebilir. Bu

(1) Bu mektep-hapishanesini bizzat ziyaret ettik. Bir kaç gün ve gece bu müessesede kaldık. Bu müessese hakkında fazla malûmat almak isteyenlere Belçika Ceza Evleri Umumî Müfettişi Paul Cornil'in (Les Prisons et les Établissements Pénitentiaires) adlı kitabını tavsiye ederiz.

suretle çocuk büyük bir şaşkınlık ve ürkeklik devresi geçirmeden yeniden hürriyetine kavuşmuş olur.

Almanyadaki Wittlich islahanesinde aynı tedrici serbestî usulünün kabul edildiğini görüyoruz. Bu islahaneye gelen çocuk, ilk devrede muayyen bir müddet kalır. Cezasını hücrede çeker, elbisesi bile diğer mahkûmlarınkinden farklı değildir. Bu müddeti hüsnü halle ve inzibatî ceza almaksızın geçirdikleri takdirde ikinci devreye kabul edilirler. Bu devrede bulunanlar atelyelerde çalışabilirler, kendilerine kitap, defter, kalem ve saire verilir. İkinci devredekiler muayyen müddetin hitamında üçüncü devreye geçirilirler. Bu devrede imtiyazların adedi artmış ve nezaretin şiddeti azalmıştır. Diğer devredekilerden farklı olarak istedikleri zaman mektup yazabilirler. Kendilerini görmeğe gelenleri kabul edebilirler.

İngilteredeki Borstal müesseselerinde de tedrici serbestî usulü tatbik olunmaktadır. Bu müesseselerde umumiyetle iki veya üç sene kalınır. Fakat altıncı ayın sonunda meşruten tahliye imkânı başlar. Genç kız çocukları için bu müddet üç aya kadar indirilmiştir. Meşruten bu müesseselerden tahliye edilen suçlu en aşağı bir sene **Borstal Association**'ın himayesi altında yaşar. Meşruten tahliye ile tamamlanmış olan tedrici serbestî sisteminin bu müesseselerde tatbiki sayesinde mahkûm çocukların islahı temin edilmiştir. Hapishaneler komisyonunun neşrettiği bir istatistiğe göre yaratılışlarından itibaren yirmi sene zarfında bu müesseselerden tahliye edilen mahkûmların adedi 9.000 kişidir. Bunların arasından yalnız yüzde otuz beşi yeniden suç işlemişlerdir. Diğerleri ise islahı nefsetmişler ve namuslu birer vatandaş halinde kalmışlardır.

Belçikanın ve belki de halen dünyada mevcut müşahede müesseselerinin en muazzamı ve en fazla ilmî esaslara dayananı hiç şüphesiz **Molle** müessesesidir. Bu müessese suçlu çocukların müşahede altına alındıkları, ahlâkî ve ruhî durumlarının tesbiti ile mükellef bir islah ve müşahede evidir. Şahsen gezmek fırsatını bulduğumuz bu müessesede tedrici serbestî sistemi şu şekilde tatbik olunmaktadır. Çocuk mahkemesi emrile bu müesseseye gönderilen çocuk çok manidar bir şekilde islahaneye kabul olunur. İlk yapılacak şey çocuğun sorgusudur. Fakat bu vazifeyi görecek olan kimse bir gardiyan değil, çocukları anlayabilecek ve onları konuşturabilecek bir kimsedir. Bu şahıs çocukla yapacağı ilk teması bir rapora kaydeder. Sorgudan sonra çocuk kabul pavyonunda ufak bir odaya yerleştirilir. Masasının üzerinde okuması

ve yazması için icap eden her şey bulunur. Çocuk isterse okuyup yazsın, fakat ona bu şekilde hareket etmesini hiç kimse emretmez. Çünkü her şeyden evvel çocuğun nasıl bir şahsiyete malik olduğunu anlamak lâzımdır. Bu ilk devre yalnız bu gayeye hasredilmiştir. Çocuğa istenilen terbiye ve hareketleri vermeden evvel, onun mâlik olduğu terbiye ve hareketleri anlamak icap eder, fakat çocuk yalnız bırakılmaz. Zaten zaman zaman kendisile konuşmak ve bu suretle itiraflarını dinlemek icap eder, bu suretle çocukla bir arkadaşlık temin etmeğe çalışılır. Çocuğa isterse hayatını ve başına gelenleri bir kâğıt üzerine yazması söylenir. Bu devreden sonra çocuk bir guruba verilir. Molle müessesesinde altı gurup vardır. Her gurupta âzamî 25 çocuk bulunur. Guruplar teavün fikrine müstenit birer topluluk halindedir. Her guruba bir sınıf, bir yemekhane, bir vestiyer, el sanatları için ufak bir atelye tahsis edilmiştir. Bundan başka müessesenin umumî bahçesinde bir köşe ayrılmıştır. Bu köşenin tezyin ve bakımı o çocuğa aittir. Müessese dahilinde çocuklar çok geniş bir serbestî ile hareket ederler. Müessesede günlük hayat mümkün olduğu kadar haricî hayata uydurulmuştur. Yani her şeyden evvel çocuğa şahsiyetini haricileştirmek imkânını vermek icap eder. İki veya üç ay zarfında müessese idarecileri içtima ederek çocuk hakkında yapılacak bir rapor üzerinde konuşurlar ve kararlarını verirler. Bu rapor çocuk hâkimine ve bu hususta salâhiyettar idarî makama gönderilir.

B — Türk çocuk islah evlerinde ikinci ve en bariz vasıf bu müessesenin bir ceza evi değil, bir islah evi olmasıdır. Çocukların tahsil ve terbiyesine çok fazla ehemmiyet verilmektedir. Edirne Çocuk İslah Evi direktörünün Adliye Vekâletine gönderdiği 18/10/938 tarih ve 108 sayılı raporundan aynen aldığımız aşağıdaki satırlar bu hususta Türk İslah Evleri ceryanının tahsile verdiği ehemmiyeti bariz bir şekilde göstermektedir :

(Talim ve terbiye hususunda müessesede bulunan öğretmenlere verdiğim direktiflerde; Türk terbiyesini ve türkçülüğü esas tutarak çocuklara yurd ve hayat bilgilerle türkçülük menşee ve medeniyetinin yüksekliğini, memleketin millî bakımlardan tetkikini, iktisadî, zirai ve ticarî sahalardaki inkişaflarını öğretmelerini esas ve mebdede itihaz ettirdiğim gibi spora büyük bir mevki ve yer ayırarak, gürbüz çocuk kazanmak hususunda kat'î tedbirler aldım. Bundan başka nazari olarak çifçiliğe, bağcılığa, sebzeçiliğe ait bilgilerle beraber hayat bilgisi bakımından, mikrop ve zararları, bataklıkların tahribatı ve malarya doğur-

ve yazması için icap eden her şey bulunur. Çocuk isterse okuyup yazsın, fakat ona bu şekilde hareket etmesini hiç kimse emretmez. Çünkü her şeyden evvel çocuğun nasıl bir şahsiyete malik olduğunu anlamak lâzımdır. Bu ilk devre yalnız bu gayeye hasredilmiştir. Çocuğa istenilen terbiye ve hareketleri vermeden evvel, onun mâlik olduğu terbiye ve hareketleri anlamak icap eder, fakat çocuk yalnız bırakılmaz. Zaten zaman zaman kendisile konuşmak ve bu suretle itiraflarını dinlemek icap eder, bu suretle çocukla bir arkadaşlık temin etmeğe çalışılır. Çocuğa isterse hayatını ve başına gelenleri bir kâğıt üzerine yazması söylenir. Bu devreden sonra çocuk bir guruba verilir. Molla müessesesinde altı gurup vardır. Her gurupta âzamî 25 çocuk bulunur. Guruplar teavün fikrine müstenit birer topluluk halindedir. Her guruba bir sınıf, bir yemekhane, bir vestiyer, el sanatları için ufak bir atelye tahsis edilmiştir. Bundan başka müessesenin umumî bahçesinde bir köşe ayrılmıştır. Bu köşenin tezyin ve bakımı o çocuğa aittir. Müessese dahilinde çocuklar çok geniş bir serbestî ile hareket ederler. Müessesede günlük hayat mümkün olduğu kadar haricî hayata uydurulmuştur. Yani her şeyden evvel çocuğa şahsiyetini haricileştirmek imkânını vermek icap eder. İki veya üç ay zarfında müessese idarecileri içtima ederek çocuk hakkında yapılacak bir rapor üzerinde konuşurlar ve kararlarını verirler. Bu rapor çocuk hâkimine ve bu hususta salâhiyettar idarî makama gönderilir.

B — Türk çocuk islah evlerinde ikinci ve en bariz vasıf bu müessesenin bir ceza evi değil, bir islah evi olmasıdır. Çocukların tahsil ve terbiyesine çok fazla ehemmiyet verilmektedir. Edirne Çocuk İslah Evi direktörünün Adliye Vekâletine gönderdiği 18/10/938 tarih ve 108 sayılı raporundan aynen aldığımız aşağıdaki satırlar bu hususta Türk İslah Evleri ceryanının tahsile verdiği ehemmiyeti bariz bir şekilde göstermektedir :

(Talim ve terbiye hususunda müessesede bulunan öğretmenlere verdiğim direktiflerde; Türk terbiyesini ve türkçülüğü esas tutarak çocuklara yurd ve hayat bilgilerle türkçülük menşe ve medeniyetinin yücelikliğini, memleketin millî bakımlardan tetkikini, iktisadî, ziraî ve ticarî sahalardaki inkişaflarını öğretmelerini esas ve mebdede itihaz ettirdiğim gibi spora büyük bir mevki ve yer ayırarak, gürbüz çocuk kazanmak hususunda kat'î tedbirler aldım. Bundan başka nazari olarak çiğçiliğe, bağcılığa, sebzeçiliğe ait bilgilerle beraber hayat bilgisi bakımından, mikrop ve zararları, bataklıkların tahribatı ve malarya doğur-

ması, bunlardan korunma esasları, temizliğin faideleri, yılan sokması, güneş çarpması ve saire yanında alınacak iptidai tedbirleri, bir köylü ve şehrli genci ilgileyecek çok faideli bilgiler olması mütaleası ile ön plâna aldım.)

Tahsile verilen ehemmiyeti bu satırlardan daha iyi hiç bir şey gösteremez. Diğer memleket sistemlerinde de aynı esasları buluyoruz.

Hoogstraten Mektep-Hapishanesinin dahilî nizamnamesinin 127 inci maddesinde şu prensipleri görüyoruz. (İçtimaî ve ahlâkî terbiye, teknik ve umumî malûmat, meslekî bilgi, beden terbiyesi, müessese programının esaslarını teşkil eder).

Alman Ceza Evleri Nizamnamesinin 198 inci maddesinde (18 yaşını ikmal etmemiş mahpus çocuklar hakkında cezanın infazı, çocuğun terbiyesine matuftur.) denilmektedir.

Çocuk islah müesseselerinde tahsile verilen ehemmiyeti pek haklı olarak takdir etmek icap eder. (Bir mektep açmak bir hapishane kapamaktır) diyen Viktor Hügo'nun bu sözünde büyük bir hakikat hissesi mevcuttur.

Türk çocuk islah sisteminde tahsile verilen ehemmiyet diğer Avrupa müesseselerinden aşağı değildir. Edirne İslah Evine hiç okuma yazma bilmeden gelen çocukların adedi 129 idi. Müessesede eskiden tahsil görmüş ancak altı çocuk vardı. Diğerleri hemen hemen hiç bir umumî bilgiye malik değildiler. Halbuki tahliyeleri esnasında bu çocuklar okuma ve yazma öğrenmişler ve kenidlerine çok lüzumlu bilgiler elde etmişlerdir. Müessesede, öğleye kadar olan vakit tahsile hasredilmiştir. Dersler 45 dakika sürer. Dershanenin vaziyeti tamamilen bir mektep sınıfı halindedir.

Bundan başka Türk sisteminde, tahsille birlikte yürütmesine gayret edilen diğer bir unsur daha mevcuttur. Cehaletin ve bir mesleğe malik olmamanın doğuracağı işsizliğin insanları suça sevkeden âmilleri olduğunu göz önünde tutan Türk tatbikatçıları islahhaneye giren her çocuğa tahsil ve görgüsünü ilerletmek ve ona dürüst insanlar gibi hayatını kazanmak imkânını vermeğe çalışmaktadırlar. Bu suretle islah evinde atelyeler tesis olunmuştur.

Ecnebi memleketlerde küçük mahkûmların islahanede yapacakları iş hususunda şu kaidelere rastlanır :

Çocuğun büyük mahkûmlar kadar çalıştırılmaması icap eder. Azamî olarak çocuk altı veya yedi saat çalışmalıdır. Küçük mahkûmlara verilen işin diğer mahkûmlara verilen işten daha hafif olması icap eder.

Küçük mümkün olduğu kadar açık havada çalıştırılmalıdır. Bu sebeble kurulan ziraî islahaneler çok büyük muvaffakiyet kazanmaktadır (1).

Bu meyanda Fransanın **Motte-Beuvron** müessesesini saymak lâzımdır. Bu müessese bir ziraî işletme yurdu manzarası arzeder. Müessesenin tarlaları, hayvanat yetiştirmeğe mahsus mahalleri, bağları, sebze ve çiçek bahçeleri, ziraî sanatlar için atelyeleri ve arabacılık ve buna mümasil tezgâhlar mevcuttur.

Çocuk islah evlerinde iş hususunda dikkat edilen diğer bir noktada çocuklara öğretilecek olan san'atların tahliyelerinden sonra kendilerine faide temin edecek onlara hayatlarını kazanmak imkânını verecek mahiyette olmasıdır. İtalyan sistemi bu noktadan diğerlerine faiktir. Bu sisteme göre : Çalışmada gaye küçükleri bir sanata hazırlamaktır. Müessesenin bulunduğu mahalde en ziyade revaç bulan sanatların öğretilmesi icap eder. Tahliyeden sonra avdet edecekleri içtimaî muhite mümkün olduğu kadar uyabilmelerini temin için küçüklerin muhtelif müesseselere ayrılmasında ve kendilerine verilecek terbiyede mensup oldukları ailelerin hayat ve yaşayış tarzları nazarı dikkate alınır. Memleketin ziraî mıntıklarında küçük mahkûmların tarlalarda çalıştırılmaları çok büyük faydeler tevhit etmektedir. Fakat islahanenin dışında çalışırken veya çalışma mahalline sevk olunurken suçlu çocukların halkın gözü önünde teşhirine mani olunmalıdır. Bu sebeble İtalyan Ceza Evleri Nizamnamesi, bu suretle çalışmaya gönderilen çocukların, büyük mahkûmlar gibi müesseseden bir kol halinde ve halkın gözüne çarpacak şekilde, çalışma yerlerine gönderilemeyeceğini emretmektedir.

İslah evinde iş bakımından Türk sisteminin esaslarını göstermek maksadile Edirne'de tatbik edilen usulün ana hatlarını çizelim :

Çocuklar islah evinde atelyelere taksim edilmişlerdir. Marangozluk atelyesinde 29 işçi, 9 kalfa, 2 usta, ve 11 i henüz çırak vaziyetinde olan çocuklar bulunur. Kunduracılık atelyesinde 1 usta, 2 kalfa, 17 çırak vardır. Terzi atelyesinde 14 işçi, 1 usta, 2 kalfa, 11 çırak; halı atelyesinde 19 işçi, 3 kalfa, 16 sı henüz çıraklık eden çocuklar çalışırlar. Her ay çocuklar müessesede doktor tarafından muayene edilirler. Bu suretle sıhî durumları ile iş kabiliyetleri arasında daima bir ahenk teminine çalışılır. Bu tıbbî müşahede ve muayene neticesinde çocuklarda görülen tahavvüllerin sebepleri aranır. Müessesede menfi hareketleri görülen

(1) Alman Ceza Evleri Nizamnamesininin 203-205 inci maddeleri bu hususta şayanı dikkat ahkâmı ihtiva etmektedir.

çocuklara inzibatî cezalar tatbik olunur. Bu cezalar muallimler tarafından hususî defterlere kaydolunur. Bundan başka her muallim çocuklarda gördüğü, ahlâkî ve terbiyevî ve meslekî tekâmül ve tedenniye ve bunun sebeblerini müdüriyete aylık rapor halinde verir.

C — Türk çocuk islah sisteminin diğer bir vasfı, bu sistemin emniyet kazanan çocuklara **Makûl haddi aşmamak şartile** islahane idaresine iştirâk ve yardım imkânını vermektir. Bu suretle kendisine islahhanenin idare ve sevkinde bir iş tevdi edilmiş olan mahkûmun idarecilerinin emniyetini kazanmış olmaktan duyduğu gurur, onun islahını temin eden vasıtalarından biri ve belki de en iyi, en insanî olanıdır. Edirne islah evine açılış tarihinden 18/5/939 tarihine kadar 251 çocuk gelmiştir. Bu çocukların 9 u Trakyadan, 26 sı Karadeniz sahillerinden, 53 ü Şarkî Anadoludan, 77 i Garbî Anadoludan, 86 sı Orta Anadoludan geliyorlardı. Bu 251 mahkûm çocuk suçlarına göre şu şekilde tasnif edilebilirler: 131 katil, 92 fiili şeni, 21 sirkat, 7 sair suçlar. Görülüyor ki işlenen suçların mühim bir kısmını katil teşkil etmektedir. Fakat buna rağmen müessesede tatbik edilen çok makûl bir disiplin sayesinde, inzibat ve asayiş mükemmelen ve müessesenin iç ve dışında silâhlı bir muhafız teşkilâtı mevcut olmaksızın temin edilmektedir. Bundan başka bu asayiş ve inzibatı temin eden âmillerden biri de, hiç şüphesiz, çocukların islahane idaresine iştirâkidir. Çocuklar nöbet tutmak suretile müessesenin dahilinde ve haricinde intizamı kendileri temin ederler.

Fakat şurasını da işaret edelim ki, Türk sisteminde çocukların islahhanenin idaresine iştirâki makûl bir haddi aşmamaktadır. Her ne kadar bazı melekelerde bu sahada daha ileri gidilmek istenilmişse de muvaffakiyetli neticeler elde edilmemiştir.

Misal olmak üzere Amerikanın (Les Georges Junior Republics) müesseselerinde tatbik edilen usulü kısaca işaret edelim.

Amerikada, islah evlerinde çocukların islahını temin için bir çok tecrübeler yapılmaktadır. Amerikada mevcut olan mahallî muhtariyetler sayesinde bu iş imkân dahiline girmiştir. Hemen hemen her şehir serbestçe kendi sistemini tatbik etmek hakkına maliktir. Bu sayede muhtelif vaziyette ve muhtelif prensiplere istinad edilerek bazan tamamiyle birbirine zıt esaslara dayanan müesseseler bir arada bulumaktadırlar. Bu suretle bu müesseseler arasında mukayeseler yapmak çok kolaydır. Bütün bu islahaneler arasında en fazla şayanı dikkat olanı ilk defa 1895 de tesis olunan Les Georges Junior Republics'lerdir.

Bu müesseselerden her biri kendi başına küçük bir şehir halindedir. Çocuklar bir şehirde rastlanabilecek her türlü güçlük ve kolaylıklar karşısında bulunurlar. Bu müessesede çocuklar tarafından seçilmiş bir belediye reisi ve bir belediye meclisi bulunur. Bir de onu idare için seçilmiş, bir hâkimden müteşekkil bir mahkeme mevcuttur. Hâkim kararlarını yine çocuklar tarafından seçilmiş bir jüri huzurunda ve onun iştirâki ile verecektir. Müessese dahilinde inzibata mugayir hareket edenler hakkında hususî bir ceza kanunu tatbik olunur. Suçlu hapis cezasına bile çarpılır. Bu gayeyi temin için müessesede bir kaç hücre inşa edilmiştir. Belediye reisi, belediye meclisi müessesenin idaresinden ve malî muvazeneden mes'uldürler. Eğer bir çocuğun şehre gitmesi icap ediyorsa kendisine belediye meclisi tarafından verilen hususî bir vesika tevdi olunur.

Bu müessese hakkında bu kadar malûmat vermekle iktifa edeceğimiz. Biz çocuklara verilen bütün bu salâhiyetlerin çocuğun islahını temin ettiğine inanmıyoruz. Çocukların islahı onları kendi kendilerine idareye terk etmekle değil, iyi bir şekilde hareket etmek kabiliyetini onlara aşlamakla kabildir. Bu ise iyi teşkilâtlanmış bir islah evinde mesleğine hakkı ile vakıf, muallim ve terbiyeciler sayesinde elde edilebilir. Bu sebeble Türk sistemi çok yerinde ve hiç mübalâğasız, bir sistemdir.

D — Çocuk islah evleri sistemlerinde, ehemmiyet verilen diğer bir mesele de hiç şüphesiz kendilerine bu müessesenin tevdi olunacağı idarecilerin seçiminde gösterilen itinadır. Çocuk islah evlerinin, müdür, muallim, mubassır ve atelye şeflerinin bir takım bilgilerle mücehhez olması icap eder. Bilhassa pedagojik ilimlere olan vukuf ihmâl edilmeyecek olan bir vasıftır. Türk çocuk islah evi müdürünün ve muallimlerinin tayininde bu noktaya da dikkat olunmaktadır.

İdari ademi merkeziliğe ehemmiyet verilen memleketlerde bile, çocuk islah evi idarecilerinin merkezden tayini usulü kabul edilmiştir. Bu suretle Adliye Vekâletinin tesbit ettiği vasıflara malik kimselerin bu işe tayinleri temin edilmektedir.

Gerek Belçikanın ve gerek Almanyanın çocuk islah evi müdür ve muallimleri doğrudan doğruya merkezden tayin olunurlar. Tayinlerinde bu işi görmek için icap eden bilgilere malik olup olmadıkları araştırılır. İngilterenin Borstal müesseselerinde bu hususa bilhassa büyük bir ehemmiyet atfolunmaktadır. Bu müessesenin muvaffakiyetini temin eden âmillerden başlıcası hiç şüphesiz bu idarecilerin ve muallimlerin

seçiminde gösterilen itina olmuştur (1). Muallimler her çocuğu ayrı ayrı tanır. Hangisinin hangi muhitten geldiğini, nasıl bir ailenin çocuğu olduğunu bilirler. Her çocukla şahsî bir münasebet teminine çalışırlar. Umumiyetle bu memurlar gençler arasından seçilmişlerdir. Belçikanın Molle müessesesi muallimlerinin, behemehal yüksek muallim mekteplerinden mezun olmaları şarttır. Tayinlerinden evvel müessesede uzun bir staj devresine tabi tutulurlar. Ancak stajlarında muvaffakiyet gösterdikleri takdirde asaleten tayin olunurlar. Bu müessesede muallim ile nezaret ve islahına mükellef olduğu çocuklar arasında çok sıkı şahsî münasebet yaratmak istenilmiştir. Bu sebeble en fazla 25 kişiden müteşekkil bir gurup bir muallime tevdi olunur. Bu suretle her muallim gurubunda bulunan çocukları ayrı ayrı tanır ve hepsinin hakkında şahsî bir kanaate maliktir. Muallim çocukların islahına doğru olan tekâmüllerini dikkatle takip eder. Muallimler çocuğun sınıftaki mesaisini her şeyden evvel aklî kabiliyetlerinin inkişafına, atelyedeki mesaisinde ise el sanatları için becerikliliğinin arttırılmasına doğru sevkederler. Çocuğun ahlâkî vaziyeti, günlük hayatındaki harekâtı, muayyen hâdiseler karşısındaki aksülâmeli, muallim ve arkadaşlarına akrşı nasıl davrandığı, ailesinden haber aldığı veya almadığı zaman ne şekilde hareket ettiği dikkatle kaydolunur. Muallimler makul bir nezaret altında tuttıkları kendi guruplarına ait bulunan çocukların müessese dahilinde hareketine müsâade edilir. Müessesedeki günlük hayat mümkün olduğu kadar haricî hayata uydurulmuştur. Bu müessesede en büyük rol oynayan şahıslar hiç şüphesiz muallimlerdir. Muallimler guruplarına ait bütün işlerden mes'uldürler. İki veya üç ay zarfında müessese idarecileri içtima ederek çocuk hakkında yazılacak rapor üzerinde konuşurlar ve kararlarını verirler. Bu rapor çocuk hâkimine veya bu hususta salâhiyettar makama gönderilir.

Türkiyede islah evinden tahliye edilen çocuklar hakkında şu şekilde hareket olunur. Çocuğun tahliyesinden iki gün evvel müessese

---

(1) Edirne Çocuk Islah Evi Müdürünün şu mütalaasını, çok alâkayı mucip olması hasebile aynen alıyoruz (Tehevvürî sebeblerle cürüm işlemiş fakat uzun zaman ceza evlerinde ciddî ve dürüst ahvali ile temayüz etmiş kültür sahibi ağır hapis mahkûmlarından tecziye edilmek şartile islah evinde mubassır muavini olarak istifade etmek mümkündür kanaatindeyim. Bu kabil mahkûmlar kendilerine karşı gösterilen yüksek emniyet ve itimadın tevlit ettiği manevî bir hazla vazifelerini büyük bir merbutiyet ve sadakatle ifa ederler ve cidden kendilerinden geniş faideler temin edilebilir.

muallimleri son raporlarını müdüriyete verirler. Bu son raporlarla, eskiden verilmiş olanlarda tesbit edilmiş olan malûmat, islah evinde mevcut fişlere kaydolunur. Bu malûmat meyanında çocuğun müessesede menfî bir hareketi görülüp görülmediği, müesseseden ettiği istifadeye ait kayıtlar bulunur. Bu fişler çocuğun tahliyesinde mahallî müddeiumamiliklere gönderilir.

Hiç şüphesiz çocukların tahliyesi halinde, onları kendi başlarına ve himayesiz olarak bırakmak doğru olamaz. Bu nokta üzerinde sistemimizi tamamlamak mecburiyetindeyiz.

---

## BEŞİNCİ BÖLÜM

### SUÇLU ÇOCUKLARIN MEMNU HAKLARININ İADESİ

Bu tetkikimize, suçlu çocukların memnu haklarının iadesi hususunda son bir fasıl ilâve etmeği faideli bulduk. İtalya müstesna, hiç bir memlekette bu mesele üzerinde hakkile durulmamıştır. Halbuki bu ihmale rağmen islahaneden çıkan çocuğa, dürüst bir hayat kurmak imkânlarını vermek icap eder. Yoksa islahane de onun için sarfedilen emeğin boşa çıktığına şahit olunacaktır. İslahı nefsetmiş olan çocuğa yaşamak imkânlarını vermeğe, ve onun bu imkândan istifadesine mani olacak engelleri ortadan kaldırmağa mecburuz. Her memleket kanununda memnu hakların iadesine dair ahkâm mevcuttur. Yalnız hiç şüphe yoktur ki, vazı kanunlar bu ahkâmı vazederken, hiç bir zaman küçük suçluları düşünmemişlerdir. Çocukların suçluluğu ile büyüklerin suçluluğu arasındaki esaslı farklar ve işlenen suçtaki mes'uliyet hisse-leri göz önünde tutulacak olursa memnu hakların iadesi hususunda, hususî bazı kaideler vaz'ı mecburiyeti kendini gösterir. Bu ihtiyacı hakkile önleyen tek kanun 2 temmuz 1934 tarihli İtalyan Kanunudur. Bu sebeble bu kanunun tetkikini faideli buluyoruz :

1931 tarihli yeni İtalyan Ceza Kanunu bu mesele hakkında şu hükümleri ihtiva ediyordu : Memnu hakların iadesinin talep edilebilmesi için muayyen bir müddetin geçmiş olması, (bu müddet cezanın infaz veya sukutundan itibaren beş, mükerrir ve itiyadî suçlular içinse on senedir) masarifi muhakemenin, mağdur lehine hükmolunan zararı zıyanın tediyesi; kanunun çizdiği usul kaidelerine uygun olarak memnu hakların iadesi talebinde bulunmak.

Büyük suçlulara kabili tatbik olan bu kaidelerin, çocukların memnu haklarının iadesi kanununun mümkün olduğu kadar tam ve süratle (islahı nefsetmiş olanların mazisindeki lekeyi silmek) gayesile telif edilebilmelerine imkân yoktu. Yeni kanun bu şartları bertaraf ederek memnu hakların yalnız çocuğun islahı nefsetmiş olması şartına müsteniden iade olunacağını bildirmektedir. Ne cezanın infazından sonra muayyen bir müddetin geçmiş olması, ne de diğer şartlar mevzuu bahis-

tir. Aranılacak, tesbit edilecek tek unsur, çocuğun islahı nefsetmiş olup olmadığıdır.

1934 kanununun koyduğu usul şudur : Bu kanundan istifade edebilecek olanlar on sekiz yaşından büyük yirmi bir yaşından küçük çocuklardır. Yirmi bir yaşından büyük olanlar hakkında umumî hükümler tatbik olunur. Diğer bir şart da bu on sekiz yaşından büyük ve yirmi bir yaşından küçük olan çocukların (nezaret altında hürriyet) tedbirine tabi tutulmamış veya bir terbiye ve islah müessesesine (Reformatorio) konulmamış bulunmasıdır. Çünkü ancak çocuğun serbest olduğu, nezaret altında bulunmadığı zaman islahı nefsetmiş olup olmadığı anlaşılabilir.

Bu şeraiti haiz olan çocuklar hakkında mahkeme ise ya resen veya müddeiumuminin talebi üzerine vaziyet edecektir. Memnu hakların iadesine karar verecek olan bu mahkeme, her şeyden evvel çocuğun serbest hayattaki vaziyeti hakkında icap eden malûmatı toplayacaktır. Bu iş için kanun mahkemenin faaliyetine hiç bir hudud çizmemiştir. 24 üncü madde, bu malûmatın bilhassa üç mahalden aranılıp toplanması icap ettiğini bildiriyor. Bunlar, aile, mektep ve çocuğun çalıştığı mektep veya atelye muhitleridir. Yapılan bu tahkikat sonunda, eğer çocuğun vaziyeti yaşayış tarzı ve diğer hâdiseler, islahı nefsetmiş olduğunu gösterecek mahiyette değilseler, iş çocuk yirmi bir yaşına varıncaya kadar tehir olunacaktır. Eğer bilâkis anket müsbet netice vermiş ise, mahkeme çocuğun memnu haklarının iadesi yoluna gidecektir. Fakat hükümden evvel mahkeme, müddeiumumiye, çocuğu sorguya çeken polis makamı mensuplarını, çocuk üzerinde babalık veya vesayet nüfuzunu icra edenleri dinleyecektir. Fakat hiç bir zaman bu kimselerin mütalâaları ile bağılı değildir. Celsede müdafî bulunmaz. Mahkeme memnu hakların iadesine karar vermiş ise, mahkûmiyetten mütevellit bütün neticeler ortadan kalkar. Binaenaleyh çocuğun ileride temiz bir hayat kurabilmesine mani olabilecek cezaî ve idarî bütün engeller ortadan kaldırılmış olacaktır.

Mahkemenin kararı, doğum ve ikametgâh mahalleri polis idarelerine bildirilir. Binaenaleyh bu makamın çocuk hakkında malûmat sorulduğu zaman memnu hakların iade edilmiş olması keyfiyetini daima göz önünde tutacaktır. Bundan başka çocuğun adli sicilinin kenarına memnu hakların iade edilmiş olduğu kaydı ilâve olunacak ve verilen cezaî sertifikalarda bu husus daima nazarı itibare alınacaktır. Bu

suretle çocuğa en geniş şekilde, hakları iade edilmiş ve kendisine **Status prioris acstimationis** bahşedilmiş olur.

Bu sayede çocuk, mazisinin yüzüne vurulacağı korkusundan âzade serbestçe hayata atılacak ve kendine dürüst bir istikbal hazırlıyabilecektir.

---

# F İ H R İ S T

	Sahife
Ön söz .....	3

## BİRİNCİ BÖLÜM

Çocukları suç işlemeğe sevkeden âmiller .....	5
---	---

## İKİNCİ BÖLÜM

Çocuk suçlarını önleyici tetbirler .....	11
I — İctimaî kanunlar ve suçlu çocuk .....	12
II — Ceza kanunları ve suçlu çocuk .....	17

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çocuk mahkemeleri .....	32
Çocuk mahkemelerinin lüzum ve mahiyeti .....	32
I — Çocuklar için hususî polis teşkilâtı .....	36
II — Çocuk mahkemelerinin kuruluş tarzları .....	37
III — Çocuk mahkemelerinin vazife ve selâhiyetleri .....	41
IV — İstintak ve duruşma .....	50
V — Çocuk mahkemelerinin kararları .....	56

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Çocuk islah evleri .....	66
Çocuk islah evlerinin ilmî esasları, Türk çocuk islah evi ...	66

## BEŞİNCİ BÖLÜM

Suçlu çocukların memnu haklarının iadesi .....	80
--	----

FIATI 50 KURUŞ.

Hukuk ilmini Yayma Kurumu Telif ve Tercüme  
Serisinden şimdiye kadar çıkmış olan eserler

<u>Eserin Adı</u>	<u>Yazan</u>	<u>Fiyatı</u>
İlim Halinde Siyaset	Prof. Dr. Fritz Fleiner (Türkçeye çeviren: Prof. Dr. H. Avni Göktürk)	15
Hukuku Esasiyede Yeni Tema- yüller	Prof. B. Mirkiné - Guetzévitch (Türkçeye çeviren: Kouya Mebusu A. Rıza Tural)	75
Esas Teşkilât Kanunları Cilt: I	Avukat F. R. Dareste ve P. Dareste (Türkçeye çeviren: Prof. Dr. E. Menemencioğlu)	350
Esas Teşkilât Kanunları Cilt: II	" " " "	250
Esas Teşkilât Kanunları Cilt: III	" " " "	250
İngilterenin Harici Siyaseti	Dr. Şinasi Z. Devrin	30
Türkiye (Milletlerin hukukî hayatı serisinden)	Kollektif Eser (Memleketimizin tanınmış Hukukç. tarafından)	150
Finans İlmî	Prof. Gaston Jez (Türkçeye çeviren: Kütahya Meb. A. Tiritoğlu)	200
Tabii Hukuk Nazariyesi ve Modern Doktrin	Prof. Loui. Le Fur (Türkçeye çeviren: Doçent Dr. N. R. Erim)	75
Manevî Zarar ve Tazmini Sureti	Dr. Ferit Hakkı Saymen	100
Ceza Hukuku Önünde Suçlu Çocuk	Dr. Faruk Erem	50